

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปเสนอตามลำดับหัวข้อ ต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

- 1.1 มาตรฐานการเรียนรู้
- 1.2 เนื้อหาสาระของหลักสูตร
- 1.3 หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ
- 1.4 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี
- 1.5 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- 1.6 ศาสนสัมพันธ์

2. เอกสารประกอบการสอน

- 2.1 ความหมายของเอกสารประกอบการสอน
- 2.2 ประเภทของเอกสารประกอบการสอน
- 2.3 ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการสอน
- 2.4 ข้อควรพิจารณาในการผลิตเอกสารประกอบการสอน
- 2.5 หลักเกณฑ์และขั้นตอนการหาแหล่งข้อมูล
- 2.6 ขั้นตอนการสร้างเอกสารประกอบการสอน
- 2.7 แนวทางการเขียนเอกสารประกอบการสอน
- 2.8 ประโยชน์ของการสร้างเอกสารประกอบการสอน
- 2.9 การประเมินเอกสารประกอบการสอน

3. การเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบ LT (Learning Together)

- 3.1 ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือ
- 3.2 ความสำคัญของการเรียนแบบร่วมมือ

- 3.3 ความแตกต่างระหว่างการเรียนแบบร่วมมือกับการเรียนเป็นกลุ่ม
แบบเดิม
- 3.4 องค์ประกอบของการเรียนแบบร่วมมือ
- 3.5 ลักษณะสำคัญของการเรียนแบบร่วมมือ
- 3.6 บทบาทของครูและนักเรียนในการเรียนแบบร่วมมือ
- 3.7 การเรียนรู้แบบ LT (Learning Together)
4. การเรียนรู้แบบ STAD
- 4.1 ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบ STAD
- 4.2 กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ STAD
- 4.3 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนกับกระบวนการจัดการเรียนรู้
แบบ STAD
- 4.4 ความสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ STAD
5. ทักษะทางสังคม
- 5.1 ความหมายของทักษะทางสังคม
- 5.2 ความสำคัญของทักษะทางสังคม
- 5.3 องค์ประกอบของทักษะทางสังคม
- 5.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคม
- 5.5 แนวทางสร้างและพัฒนาทักษะทางสังคม
- 5.6 การประเมินทักษะทางสังคม
6. พฤติกรรมการกล้าแสดงออก
- 6.1 ความหมายของพฤติกรรมการกล้าแสดงออก
- 6.2 ทฤษฎีพฤติกรรมการกล้าแสดงออก
- 6.3 ลักษณะของพฤติกรรมกล้าแสดงออก
- 6.4 วิธีการฝึกพฤติกรรมการกล้าแสดงออก
7. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 7.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 7.2 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 7.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 7.4 แนวความคิดและทฤษฎีที่เป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบวัด
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

- 7.5 การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 8. ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)
 - 8.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)
 - 8.2 ความสำคัญและอิทธิพลของความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)
 - 8.3 ลักษณะของผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)
- 9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1. มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมอง และพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ การเรียนรู้ ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้พื้นฐานเป้าหมายสำคัญ ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ มาตรฐานการเรียนรู้ ยังเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่า ต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และ

ประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือ ในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา โดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึง การทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อ ประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพ การจัดการศึกษาว่าสามารถ พัฒนาเรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนกำหนดเพียงใด

1.1 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียน ในแต่ละระดับชั้นซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็น รูปธรรมนำไป ใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับ การวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

1.1.1 ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีใน ระดับการศึกษา ภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3)

1.1.2 ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน ในระดับ มัธยมศึกษา ตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6)

1.2 การจัดเวลาเรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดกรอบโครงสร้าง เวลาเรียนขั้นต่ำ สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่ง สถานศึกษาสามารถเพิ่มเติม ได้ตามความพร้อมและจุดเน้น โดยสามารถปรับให้เหมาะสม ตามบริบทของสถานศึกษา และ สภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. ระดับชั้นประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6) ให้จัดเวลา เรียนเป็นรายปี โดยเวลาเรียนวันละไม่เกิน 5 ชั่วโมง

2. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3) ให้จัด เวลาเรียนเป็น รายภาค มีเวลาเรียนวันละไม่เกิน 6 ชั่วโมง คำนวณของรายวิชาที่เรียนเป็น หน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา เท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.)

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6) ให้จัด เวลาเรียนเป็น รายภาค มีเวลาเรียน วันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง คำนวณของรายวิชาที่ เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมง ต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา เท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.)

1.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

1.3.1 ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

1.3.2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมือง การปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธานค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

1.3.3 เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

1.3.4 ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

1.3.5 ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกการใช้แผนที่ และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูล ภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.4 สาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรม ของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และดำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงามและนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงามและดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และดำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. เนื้อหาสาระของหลักสูตร

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องการให้ผู้เรียนแสวงหา ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับหลักจริยธรรมคุณธรรมในการควบคุม ความประพฤติ สามารถ นำความคิด ความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนาเป็นแนวทางให้นักเรียนมีอุดมคติในการ ดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อ สังคมและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 16)

หลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในช่วงชั้นที่ 3 เฉพาะในชั้นมัธยมศึกษาที่ 1 สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมที่ผู้วิจัยทำการศึกษาริเจัยนี้มี 8 หน่วยการเรียนรู้ และแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีช้อย่อยดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ศึกษาวิเคราะห์ การสังคายนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในสังคมไทย รวมทั้งการพัฒนาตนและครอบครัว

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 พุทธประวัติ พระสาวก ศาสนิกชนตัวอย่างและ
ชาดกพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบำเพ็ญทุกรกิริยา ประวัติพระมหากัสสปะ
พระอุบาลี อนาถปิณฑิกะ นางวิสาขา พระเจ้าอโศกมหาราช พระโสณะและพระอุตตระ
บุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ ชาดกในเรื่อง อัมพชาดก ติตติรชาดก ประพฤติตน
ตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชน
ตัวอย่าง ความจำเป็นที่ทุกคนต้องเรียนรู้ศาสนาอื่น ๆ ปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนอื่นใน
สถานการณ์ต่าง ๆ ได้ อย่างเหมาะสม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การบริหารจัดการและการเจริญสติปัญญา การสวด
มนต์ แผ่เมตตา บริหารจิต และเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติ และการคิดแบบคุณค่าแท้
- คุณค่าเทียม และวิธีคิดแบบคุณ - โทษ และทางออกนั้น เป็นส่วนสำคัญของการพัฒนา
จิตเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 พุทธศาสนสุภาษิต (ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต
บูชาผู้ควรบูชา) พุทธศาสนสุภาษิตในเรื่อง ยัม เว เสวติ ตาทิโส (คบคนเช่นใดย่อมเป็นเช่นนั้น)
อุตตนา โจทยุตตานิ (จงเตือนตนด้วยตน) นิสมม กรณํ เสยโย (ใคร่ครวญก่อนจึงทำดีกว่า)
ทुरาวาสา ชรา ทุกขา (เรือนที่ครองไม่ดีนำมาให้) ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและนำไป
พัฒนา แก้ปัญหาของตนและครอบครัวในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงและดูแลรักษา
สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 หน้าที่และมารยาทชาวพุทธ ชาวพุทธทุกคนควร
บำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานของพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนต่อสาวกของ
พระพุทธศาสนาและบุคคลต่าง ๆ ตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม โดยยึดถือ
พระจริยวัตรของพระสงฆ์สาวกเป็นแบบอย่าง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี
วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความสำคัญต่อศาสนิกชนทุกคน ซึ่งชาวพุทธจะต้อง
กล่าวคำอาราธนาต่าง ๆ เข้าร่วมพิธีกรรมและปฏิบัติตนในศาสนพิธี และพิธีกรรมของ
พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วิเคราะห์และ
ปฏิบัติตนตามหลักพุทธคุณ 9 อริยสัจ 4 ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) ในเรื่อง ชั้น 5 (ชาติ 4)
สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) ในเรื่องหลักกรรม อบายมุข 6 นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ) ในเรื่อง
สุข 2 (กายิก-เจตสิก) ดิหิสุข มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ในเรื่องไตรสิกขา กรรณฐาน
2 ปธาน 4 โภคส 3 มงคล 38 (ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต บูชาผู้ควรบูชา)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ศาสนสัมพันธ์ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ดูแลรักษา สิ่งแวดล้อม และปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนอื่นได้อย่างเหมาะสม การเรียนรู้ศาสนาอื่น ๆ และการกระทำของบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ ย่อมส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สรุปความได้ว่า การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมมาเป็นแกนในการจัดหน่วยการเรียนรู้ซึ่งในสาระหลัก ๆ นี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษา มาตรฐานความประพฤติของพลเมือง และการยกระดับภาวะทางจิต ซึ่งนักเรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือ ศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อ สังคม สิ่งแวดล้อม และอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข งานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับ เรื่องวัน สำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี ซึ่งอยู่ในสาระการเรียนรู้ที่ 1: ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 และผู้วิจัยได้ทำการจัดการเรียนการสอนในภาคเรียนที่ 2

3. หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ

3.1 การบำเพ็ญประโยชน์และการบำรุงรักษาวัด

วัดหรือศาสนสถานต่างๆ เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ และใช้ในการประกอบศาสนกิจต่าง ๆ ของชาวพุทธ เช่น การทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ รักษาศีล สวดมนต์ไหว้พระ พิธีอุปสมบท เฝ้าศพ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ใช้พักผ่อน และจัดงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานประเพณีสงกรานต์ ทอดผ้าป่า เป็นต้น เมื่อวัดและศาสนสถานมีความสำคัญต่อประชาชนทุกเพศทุกวัยแล้ว ฉะนั้นชาวพุทธทุกคนควรบำเพ็ญประโยชน์ต่อวัดหรือศาสนสถานดังนี้

3.1.1 พัฒนาวัด โดยช่วยกันทำความสะอาดบริเวณวัด และศาสนสถาน

3.1.2 ช่วยกันปลูกต้นไม้ เพื่อให้วัดและศาสนสถานร่มรื่นสวยงาม

3.1.3 บริจาคทรัพย์สินของเครื่องใช้ที่จำเป็น เพื่อใช้ประโยชน์ส่วนรวม

เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ภาชนะต่าง ๆ

3.1.4 บริจาคเงินเพื่อใช้ในการสร้างหรือซ่อมแซมวัดและศาสนสถาน

และชักชวนให้ผู้อื่นช่วยกันบำรุงรักษาวัด

3.1.5 เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ เช่น ไปทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังธรรม สวดมนต์ ไหว้พระ เวียนเทียน เป็นต้น

3.2 การเรียนรู้วิถีชีวิตของพระสงฆ์

การเรียนรู้วิถีชีวิตของพระภิกษุที่ต้องศึกษาค้นถุระและวิปัสสนาธุระ ในฐานะที่เป็นชาวพุทธต้องเรียนรู้วิถีชีวิตของพระภิกษุซึ่งเป็นพุทธบริษัทระดับนำ จึงมีภาระหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยทำหน้าที่หลักใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ

1. การศึกษา 2. การปฏิบัติ 3. การสั่งสอนและเผยแผ่พระธรรม

3.2.1 การศึกษา ได้แก่ การทำ “ค้นถุระ” หมายถึง พระภิกษุจะต้องศึกษาหลักพระธรรมวินัย ตามพระคัมภีร์พระไตรปิฎก เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย อย่างถูกต้อง สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสมณเพศ

3.2.1 การปฏิบัติ ได้แก่ การทำ “วิปัสสนาธุระ” หมายถึง การฝึกฝนอบรมจิตให้เป็นสมาธิ ให้มีพลัง เพื่อนำไปใช้ในการช่มหรือกำจัดกิเลสคือความเศร้าหมองแห่งจิต และให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง

จากการทำหน้าที่ที่เป็นประโยชน์ส่วนตนทั้ง 2 ประการนั้นก็เพื่อนำไปสู่สั่งสอน ถวายทอด และเผยแผ่พระธรรม แก่พุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไป

3.2.3 การสั่งสอนและเผยแผ่พระธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพระภิกษุในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชน และบุคคลทั่วไป ได้เข้าใจในหลักธรรมและสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเองและสังคมได้อย่างปกติสุข เป็นการทำประโยชน์แก่สังคมโดยรวม ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 11

3.3 มารยาทชาวพุทธ

มารยาท หมายถึง กิริยาวาจาที่ถือว่าสุภาพเรียบร้อย มารยาทชาวพุทธ จึงหมายถึง กิริยาวาจาที่สุภาพเรียบร้อยที่พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติ ที่สำคัญได้แก่

3.3.1. มารยาททางกาย เช่นการกิน พระพุทธศาสนาสอนให้บริโภคอาหารด้วยการสุภาพเรียบร้อยไม่กินอย่างมูมมาม เคี้ยวข้าวด้วยอาการสำรวม ไม่อ้าปาก เคี้ยวข้าว แต่ปิดปากเคี้ยวด้วยความสำรวม เคี้ยวช้า ๆ ให้เหลกเสียงก่อนแล้วจึงกลืน เป็นต้น

การแต่งกาย เครื่องนุ่งห่มควรจะเหมาะสมแก่ภูมิประเทศและตัวผู้ใช้ มุ่งเอาความเรียบร้อย เหมาะสมแก่กาลเทศะและสภาพสังคมเครื่องนุ่งห่มต้องสะอาดไม่เหม็นสาบการฟัง ฟังด้วยความเคารพ ควรถามบ้างเมื่อผู้พูดเปิดโอกาสให้ถาม

ไม่แสดงกิริยาอาการอันสื่อความไม่สุภาพการฟังพระธรรมเทศนาต้องเคารพต่อพระธรรม และเคารพต่อผู้แสดงธรรมไม่คุยกันในขณะที่ฟังธรรมควรประนมมือซึ่งเป็นกิริยาอาการ แสดงความเคารพต่อพระธรรมและผู้แสดงธรรมการแสดงความเคารพ ได้แก่

3.3.1.1 การยืน การยืนเพื่อแสดงความเคารพ ใช้ในโอกาสเมื่อถวาย ความเคารพพระมหากษัตริย์ และพระมหาลี เมื่อเชิญธงชาติขึ้นและลงจากเสา เมื่อได้ยิน เสียงเพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี และกรณีอื่น ๆ ที่ต้องแสดงความเคารพด้วยการยืน

3.3.1.2 การประนมมือ คือการยกมือทั้งสองขึ้นกระพุ่มตั้งไว้ ระวังอก ให้ปลายนิ้วมือทั้งสองข้างประกบชิดกันในลักษณะตั้งขึ้นข้างบน อย่าให้นิ้วมือ กายกันและหักชี้ลงข้างล่าง

3.3.1.3 การไหว้ คือ การทำความเคารพโดยยกกระพุ่มมือที่ ประนมขึ้นไว้ ณ ส่วนบนของร่างกายตามความเหมาะสม ได้แก่ การไหว้พระรัตนตรัย การไหว้บิดามารดาครูอาจารย์ การไหว้บุคคลที่ควรเคารพทั่วไป และการไหว้บุคคลที่ เสมอกันการไหว้แต่ละอย่างควรทำให้ถูกต้องตามแบบอย่างการไหว้

3.3.1.4 การกราบ คือ การแสดงความเคารพด้วยวิธีประนมมือขึ้น เสมอหน้าปากแล้วน้อมศีรษะลงจรดพื้น หรือการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

3.3.2 มรรยาททางวาจา ชาวพุทธที่ดีควรมีวาจาสุภาพอ่อนโยน เว้น วจีทุจริต 4 ประการ ได้แก่ พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ ประพฤติวจีทุจริต 4 ประการ ได้แก่ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด และไม่พูดเพ้อเจ้อ ควรสำรวมระวังรักษาภิรยาในการวาจา ไม่เอะอะตะโกนเสียงดัง ไม่พูดจาก่อความรำคาญหรือความเคียดแค้นชิงชังต่อกันและกันการต้อนรับ (ปฏิสันถาร)

3.3.2.1 การลุกขึ้นยืนรับพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์มาถึงสถานที่ ประกอบพิธีต่าง ๆ คฤหัสถ์ชายหญิงซึ่งนั่งอยู่ ณ ที่นั้น ถ้านั่งเก้าอี้ ลุกขึ้นยืนรับ เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมาตรงหน้า น้อมตัวลงยกมือไหว้ เมื่อพระสงฆ์นั่งเรียบร้อยแล้ว จึงนั่งลงตามเดิม เมื่อนั่งกับพื้น ไม่นิยมลุกขึ้นยืนรับ เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านถึงเฉพาะหน้า นิยมยกมือไหว้หรือกราบตามความเหมาะสมแก่สถานที่นั้น

3.3.2.2 การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์มาในงานพิธีนั้น ถ้าวานที่นั่งจัดให้นั่งเก้าอี้ คฤหัสถ์ชายหญิงนิยมลุกขึ้นหลีกไป ให้โอกาสพระสงฆ์นั่งเก้าอี้ แถวหน้า ถ้าวานที่นั่งจัดให้เป็นต้องนั่งเก้าอี้แถวเดียวกับพระสงฆ์ นิยมนั่งเก้าอี้ด้านซ้าย ของพระสงฆ์ หากเป็นหญิงไม่นิยมนั่งเก้าอี้เดียวกัน เว้นแต่สุภาพบุรุษนั่งคั่นในระหว่าง ถ้าวานที่นั่งจัดให้นั่งกับพื้นนิยมจัดอาสนะสงฆ์ไว้เป็นส่วนหนึ่งต่างหาก

3.3.2.3 การตามส่งพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์กลับจากพิธี คฤหัสถ์ชายหญิงที่อยู่ในพื้นที่นั้น หากนั่งเก้าอี้นิยมลุกขึ้นเมื่อพระสงฆ์เดินผ่านและน้อมตัวลงพร้อมทั้งยกมือไหว้ หากนั่งอยู่กับพื้น ไม่ต้องยืนส่งเมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมาถึงให้กราบหรือยกมือไหว้ตามแต่กรณีสำหรับเจ้าภาพควรเดินตามและส่งท่านจนพ้นบริเวณงาน และน้อมตัวลงยกมือไหว้แสดงความเคารพ

3.3.2.4 การหลีกเลี่ยงให้พระสงฆ์ หากพระสงฆ์เดินมาข้างหลัง คฤหัสถ์ชายหญิงที่กำลังเดิน ควรหลีกเลี่ยง ช้างซ้ายมือพระสงฆ์ แล้วยืนตรง มือทั้งสองห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า หันหน้ามาทางท่าน เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมาถึงเฉพาะหน้าให้น้อมตัวยกมือไหว้ เมื่อยกมือไหว้ลดมือทั้งสองลงประสานกันไว้ข้างหน้า จนกว่าท่านจะเลยไปจึงเดินตามหลัง

มรรยาทของผู้เป็นแขก พุทธศาสนิกชนผู้ประสงค์จะไปหาพระสงฆ์ที่วัดพึงรักษาภิรยามารยาททางกาย ทางวาจา ตลอดจนจิตใจให้เรียบร้อย เป็นการแสดงถึงความมีศรัทธาเลื่อมใสการไปหาพระสงฆ์เพื่อนิมนต์ท่านไปเจริญพระพุทธมนต์ในพิธีใดก็ตาม นิยมมีเครื่องสักการบูชา เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น ไปถวายเพื่อแสดงความเคารพบูชาท่านด้วย นิยมแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ไม่นิยมแต่งกายด้วยเครื่องอาภรณ์สีฉูดฉาดบาดตา ก่อนเข้าพบท่าน นิยมไต่ถามพระภิกษุสามเณรหรือศิษย์วัดว่า ท่านอยู่หรือไม่ ท่านว่างหรือไม่ว่าง สมควรจะเข้าพบท่านหรือไม่ ถ้าท่านอยู่และสมควรเข้าพบแจ้งความจำนงขออนุญาตเข้าพบก่อน เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงเข้าพบถ้าไม่พบใครพอไต่ถามได้ รอดูจังหวะอันสมควร กระแอม หรือเคาะประตูให้เสียงก่อนเพื่อให้ท่านทราบ เมื่อท่านอนุญาตแล้วจึงนิยมเปิดประตูเข้าไปเฉพาะผู้ชาย ส่วนผู้หญิงไม่ต้องเข้าไปหาพระสงฆ์ในห้อง เมื่อท่านนั่งเรียบร้อยแล้ว ผู้เข้าไปหาคุกเข่ากราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง แล้วนั่งพับเพียบ ไม่นั่งบนอาสนะเสมอกับพระสงฆ์เมื่อสนทนากับพระสงฆ์ หากท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่ นิยมประนมมือพูดกับท่านและรับคำพูดของท่าน ไม่นิยมพูดล้อเล่น พูดคำหยาบกับท่าน ไม่เอาเรื่องส่วนตัวไปเล่าให้ท่านฟัง ไม่ยกตนเสมอท่าน คล้ายเพื่อนเล่นเมื่อเสร็จธุระแล้ว รีบลาท่านกลับ ก่อนกลับ นั่งคุกเข่ากราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง แล้วเดินเข้าออกไป

3.3.3 การแต่งกายไปวัด การแต่งกายไปงานมงคล งานอวมงคล

3.3.3.1 การแต่งกายไปวัด ชาวพุทธที่ดีจะไปวัดเพื่อประกอบพิธีทำบุญหรือไปในกรณีกิจใด ๆ ก็ตามจักต้องปฏิบัติตนต่อวัดด้วยความสุภาพและ

ความเคารพ การปฏิบัติตนอย่างไม่สมควรและอย่างไม่มีมรรยาทในเขตวัด ไม่เป็นการก่อให้เกิดสิริมงคลแก่ตัวเองและยังมีผลกระทบต่อไปถึงพระพุทธรูปด้วย ดังนั้นการแต่งกายไปวัดควรแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย สีสเรียบ ๆ ไม่มีลวดลายหรือสีฉูดฉาดจนเกินควร ไม่ควรแต่งกายให้หรูหราล้ำสมัยจนเกินไป สตรีไม่ควรแต่งกายแบบวับ ๆ แวม ๆ หรือใส่เสื้อบางจนเห็นเนื้อชั้นใน กระโปรงไม่ควรสั้นจนเกินไป หรือผ่าหน้าผ่าหลังเพื่อเปิดเผยร่างกาย เครื่องประดับก็ใส่พอควร เพราะวัดควรเป็นที่ที่เราไปเพื่อจะขัดเกลาจิตใจมากกว่า

3.3.3.2 การแต่งกายไปในงานมงคล ควรแต่งกายให้เหมาะสมกับงานนั้น ๆ เพื่อเป็นการให้เกียรติเจ้าภาพ บางที่ตัวเราเองอยากแต่งตัวสวย ๆ แต่ก็ต้องคำนึงถึงความรู้สึกของเจ้าของงานด้วย นอกจากนี้ ในบัตรเชิญอาจมีการกำหนดให้แต่งกายอย่างไร ก็ควรแต่งกายตามนั้นควรไปถึงงานตรงตามเวลาหรือก่อนเวลาเล็กน้อยควรไปพบเจ้าของงานก่อนและถ้ามีของขวัญจะให้ก็มอบเลยแล้วนั่งในที่ที่เหมาะสมตามอาวุโสของตน ไม่ควรคำนึงเรื่องที่ไม่เป็นมงคลมาสนทนาในงานนั้น หากเป็นงานที่มีการอวยพร ในขณะที่มีผู้กล่าวคำอวยพร ควรสงบนิ่งฟัง ไม่ควรคุยกัน ไม่ควรเดินไปเดินมาไม่ควรรับประทานอาหารต่อในขณะนั้น เพราะเป็นการไม่ให้เกียรติเจ้าของงานและผู้กล่าวคำอวยพรและหากเมื่อจะกลับควรหาโอกาสลาเจ้าของงานก่อน

3.3.4 การแต่งกายไปงานอวมงคล ควรแต่งตัวตามประเพณีนิยม ชายแต่งสากลนิยมสีเข้ม เนคไทสีดำ รองเท้าดำ หากเป็นงานศพควรสวมปลอกแขนทุกซีกที่แขนเสื้อข้างซ้ายเหนือศอก หรือแต่งกายชุดไทยพระราชทานสีดำทั้งชุด หรือเสื้อสีขาว กางเกงสีดำหรือสีเข้ม หญิงนุ่งผ้าซิ่นหรือกระโปรงตามสมัยนิยม เสื้อแบบเรียบ รองเท้าหุ้มส้นสีดำ หรือแต่งกายให้สุภาพ ไม่ใช่เสื้อผ้าและรองเท้านี้อวดฉลาด ไม่สมควรพูดคุยก้าวร้าวกันอย่างสนุกสนาน เพราะไม่ใช่งานแสดงความยินดี

4. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี

4.1 วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 (เดือนมาหะ) แต่ถ้าปีใดมีเดือน อธิกมาส คือ มีเดือน 8 สองหน วันมาฆบูชาจะเลื่อนไปเป็นวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 4 ความสำคัญ ของวันนี้ คือ เป็นวันที่มีการประชุมสังฆนิบาตครั้งใหญ่ในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า "จาตุรงค สังฆนิบาต" และเป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระสงฆ์สาวก เป็นครั้งแรก ณ เวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ เพื่อให้พระสงฆ์นำไปปฏิบัติเพื่อสืบทอด พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

วันมาฆบูชา เป็นวันที่มีเหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้นพร้อมกันในวันนี้ คือ

1. เป็นวันที่พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า จำนวน 1,250 รูปมาประชุม พร้อมกันที่เวฬุวันมหาวิหาร ในกรุงราชคฤห์ โดยมีได้นัดหมาย
2. พระภิกษุสงฆ์เหล่านี้ล้วนเป็น “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” คือ เป็นผู้ที่ได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น
3. พระภิกษุทุกองค์ที่ได้มาประชุมในครั้งนี้ ล้วนแต่เป็นผู้ที่บรรลุนิพพานด้วยพระองค์เอง
4. เป็นวันที่พระจันทร์เต็มดวงเสวยมาฆฤกษ์ หลักรัศมีที่ควรนำไปปฏิบัติ

หลักการ 3 ประการ เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ได้แก่

1. การไม่ทำบาปหรือความชั่วทั้งปวง
2. การทำกุศลให้ถึงพร้อม
3. การทำใจให้ผ่องใส

อุตมการณ์ 4 ได้แก่

1. ความอดทน ได้แก่ ความอดกลั้น ไม่ทำบาปทางกาย วาจา และใจ
2. ความไม่เบียดเบียน ได้แก่ งดเว้นการทำร้าย
3. ความสงบ ได้แก่ สงบกาย วาจา และใจ
4. นิพพาน ได้แก่ การดับทุกข์ด้วยการดำเนินตามหลักมรรค 8

วิธีการ 6 ประการ ได้แก่

1. ไม่ว่าร้ายหรือกล่าวโจมตีใคร
2. ไม่ทำร้ายเบียดเบียนคนอื่น
3. สำรวมในศีลพระปาฏิโมกข์ปฏิบัติตามกฎหมาย กติกา รวมทั้ง

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี

4. รู้จักประมาณในการบริโภค การใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ
5. อยู่ในสถานที่อันสงบ
6. ฝึกหัดจิตให้สงบ

กิจกรรมสำคัญในวันมาฆบูชา

การปฏิบัติตนสำหรับพุทธศาสนิกชนในวันมาฆบูชา คือ ไปวัดทำบุญ ตักบาตร ในตอนเช้าหรือจัดอาหารคาวหวานไปทำบุญฟังเทศน์ ตอนบ่ายฟังพระแสดง

พระธรรมเทศนา ในตอนกลางคืนจะพากันนำดอกไม้ ธูปเทียนไปที่วัด เพื่อชุมนุมกันทำพิธี เวียนเทียนรอบพระ อุโบสถพร้อมกับพระสงฆ์โดยเดินเวียนขวา ตลอดเวลาให้ระลึกถึง พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ จนครบ 3 รอบ

4.2 วันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ถ้าปีใดมีอธิกมาส คือ มีเดือน 8 สองหนเลื่อนไปเป็นกลางเดือน 7 วันวิสาขบูชาเป็นวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ซึ่งเหตุการณ์ทั้ง 3 นี้ เกิดขึ้นในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เหมือนกัน แต่ต่างวาระ

หลักธรรมที่ควรนำไปปฏิบัติ

1. ความกตัญญู คือ ความรู้อุปการคุณที่มีผู้ทำไว้ก่อน เป็นคุณธรรม คู่กับความกตเวทิตี คือ การตอบแทนอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้

2. อริยสัจ 4 คือ ความจริงอันประเสริฐ หมายถึง ความจริงของชีวิต ที่ไม่ผันแปรเกิดมิได้แก่ทุกคน มี 4 ประการ คือ

ทุกข์ได้แก่ ปัญหาของชีวิต

สมุทัยได้แก่ สาเหตุแห่งปัญหา

นิโรธ ได้แก่ การแก้ปัญหาได้

มรรค ได้แก่ การปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์

3. ความไม่ประมาท คือ การมีสติเสมอทั้งขณะทำ ขณะพูดและขณะคิด วันวิสาขบูชาในปัจจุบันมีความสำคัญในระดับโลก โดยองค์การสหประชาชาติได้มี มติประกาศให้วันนี้เป็นวันสำคัญของโลก เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นการเทิดทูน พระพุทธเจ้าในฐานะทรงเป็นมหาบุรุษ ผู้มีเมตตาต่อมวลมนุษย

กิจกรรมสำคัญในวันวิสาขบูชา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จประกอบพระราชกุศลที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงบาตรในตอนเช้า ในตอนเย็นทรงนำเวียนเทียนรอบพระ อุโบสถ และสดับพระธรรมเทศนาในพระอุโบสถพร้อมทั้งถวายไทยธรรม

กิจกรรมที่ท้องสนามหลวงและสถานที่สำคัญอื่น ๆ มีจัดงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่บริเวณท้องสนามหลวงเป็นประจำทุกปี แต่ละปีมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ร่วมกันจัดงานอันยิ่งใหญ่ขึ้น มีการทำบุญตักบาตร ให้ทานรักษาศีล ฟังธรรม เวียนเทียน เจริญภาวนา

4.3 วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งมีความสำคัญ ดังนี้

1. เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ "ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร"
 2. เป็นวันที่พระพุทธเจ้าเริ่มประกาศพระศาสนา
 3. เป็นวันที่เกิดพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา คืออัญญาโกณฑัญญะ
 4. เป็นวันพระที่พระรัตนตรัยครบองค์ 3 คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
- หลักธรรมที่ควรนำไปปฏิบัติ

1. หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง เป็นข้อปฏิบัติกลาง ๆ ถูกต้องและ เหมาะสมที่จะให้บรรลุถึงจุดหมายได้ โดยมีหลักปฏิบัติเป็นองค์ประกอบ 8 ประการ หรือที่ เรียกว่ามรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ (เห็นถูกต้องตามจริง) สัมมาสังกัปปะ (คิดในทางที่ชอบ) สัมมาวาจา (พูดเจรจาชอบ) สัมมากรรมันตะ (การกระทำที่ถูกต้อง) สัมมาอาชีวะ(ประกอบอาชีพ สุจริต) สัมมาวายามะ (เพียรพยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นคง โดยชอบ)

2. หลักอริยสัจ 4 แปลว่า ความจริงอันประเสริฐของอริยะได้แก่
 - ทุกข์ได้แก่ ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์
 - สมุทัย ได้แก่ เหตุเกิดแห่งทุกข์หรือสาเหตุของปัญหา
 - นิโรธ ได้แก่ ความดับทุกข์ มีชีวิตที่อิสระ
 - มรรค ได้แก่ กระบวนวิธีแห่งการแก้ปัญหา

กิจกรรมที่ควรทำในวันอาสาฬหบูชา

กิจกรรมโดยทั่วไป คือ ทำบุญตักบาตร รักษาศีล เวียนเทียน ฟังพระธรรม เทศนา (ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร) และสวดมนต์ ดังนั้น ในวันนี้พุทธศาสนิกชน ควรทบทวนระลึก เตือนใจสำรวจตนว่า ชีวิตเราได้เจริญงอกงามขึ้นด้วยความเป็นอยู่อย่าง ผู้รู้ เท่าทันโลกและชีวิตนี้ บ้างแล้วเพียงใด เรายังดำเนินชีวิตอยู่อย่างลุ่มหลงมัวเมา หรือมีจิตใจอิสระปลอดโปร่งผ่องใส แล้วเพียงใด

4.4 วันอัฐมีบูชา คือ วันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ตรงกับวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 (หลังวันพระพุทธปรินิพพานแล้ว 8 วัน) เมื่อถึงวันนี้แล้วพุทธศาสนิกชนผู้มีความเคารพในพระพุทธองค์มักประกอบพิธีบูชา วันนี้จึงเรียกว่า วันอัฐมีบูชา

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในวันอัฐมีบูชา

1. หลักพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ

2. การแผ่เมตตา ปฏิบัติโดยการเอ่ยวาจาหรือภาวนาในใจตนเองอยู่ เป็น ประจำว่า “สัพเพ สัตตา อเวรา โหนตุ อภัยปัชฌา อนินิสา สุขี อัลดานง ปะริหะรันตุ”

3. หลักอะภินิหะปัจจะเวกขณะ โดยสอนให้พิจารณาชีวิตในทุกขณะ จิตตามความเป็นจริง คือ

ชะราธัมโมมติ ชะรัง อะนะตีโต (หญิงว่า อะนะตีตา) เรามีความแก่ เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้

พยาธิธัมโมมติ พยาธิง อะนะตีโต เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้

มะระณะธัมโมมติ มะระณัง อะนะตีโต เรามีความตายเป็น ธรรมดาไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

สัพเพหิ เม ปิเยหิ มะนาเปหิ นานาภาโว วิณาภาโว ความเป็นต่าง ๆ และความพลัดพรากจากสัตว์และสังขาร และความพลัดพรากจากของที่นารักน่าชอบใจ ของเราทั้งหลายคงมีแก่เรา

กัมมัสะโกมติ เรามีกรรมเป็นของของตน

กัมมะทายาโท เรามีกรรมเป็นผู้นำมามอบให้

กัมมะโยนิ เรามีกรรมเป็นผู้นำให้เกิด

กัมมะพันธู เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์และพวกพ้อง

กัมมะปะฏิสะระโณ เรามีกรรมเป็นเครื่องระลึก

ยัง กัมมัง กะริสสามิ กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา เราทำกรรมอันใด ไว้เป็นกรรม ดีหรือกรรมชั่วก็ตาม

ตัสสะ ทายาโท ภาวิสสามิ เราจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

กิจกรรมสำคัญในวันอัฐจันบูชา

การประกอบพิธีนิยมนำกันในตอนค่ำและปฏิบัติเช่นเดียวกันกับ การประกอบ พิธีวันวิสาขบูชาและวันอื่น ๆ ต่างแต่คำบูชาที่ยกมากล่าวเท่านั้น

4.5 วันเข้าพรรษา ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถัดจากวันอาสาฬหบูชา 1 วัน เป็นวันที่พระภิกษุทุกรูปต้องอธิฐานอยู่ประจำที่ ไม่เที่ยวจาริกไปยังสถานที่ต่าง ๆ เว้นแต่ มีกิจจำเป็นจริง ๆ ช่วงจำพรรษาอยู่ระหว่างฤดูฝน คือ แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี

ความสำคัญของวันเข้าพรรษา

1. พระภิกษุจะหยุดจาริกไปยังสถานที่อื่น ๆ แต่จะอยู่ในวัดแห่งเดียวตามพุทธบัญญัติ

2. การที่พระภิกษุอยู่ประจำที่นาน ๆ ย่อมมีโอกาสได้สงเคราะห์กุลบุตรที่ประสงค์จะอุปสมบทเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและสงเคราะห์พุทธบริษัททั่วไป

3. เป็นเทศกาลที่พุทธศาสนิกชนถือโอกาสปฏิญาณตนงดเว้นอบายมุขและ ความชั่วต่าง ๆ เช่น การดื่มสุรา สารเสพติด และการเที่ยวเตร่เฮฮา เป็นต้น ประเพณีสำคัญในเทศกาลเข้าพรรษามี 2 อย่าง คือ

1. ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา

2. ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในวันเข้าพรรษา

1. สัมปัตตวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากความชั่วและอบายมุขต่าง ๆ เพราะเกิด ความรู้สึกละอายโดยใช้หลักธรรมหิริโอตตปปะ เป็นสัญลักษณ์การงดเว้นประจวบเฉพาะหน้า ไม่ได้ตั้งใจมาก่อน

2. สมทานวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากความชั่วและอบายมุข เพราะได้สมทานศีล 5 หรือศีล 8 เป็นการงดเว้นที่ตั้งเจตนาหรือตั้งใจตามที่ได้สมทานไว้

3. สมุจเฉทวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากความชั่วและอบายมุขอย่างเด็ดขาด ตัดขาดไม่ยุ่งเกี่ยวอีกอย่างเด็ดขาด

กิจกรรมสำคัญในวันเข้าพรรษา

1. ทำบุญตักบาตรในตอนเช้า

2. ไปวัดเพื่อฟังพระธรรมเทศนา

3. ตามสถานที่ราชการ สถานที่ศึกษา และที่วัด ควรจัดให้มี

นิทรรศการ การบรรยาย ฉายสไลด์หรือบรรยายธรรมเกี่ยวกับเรื่องราวประวัติความเป็นมาของวันเข้าพรรษา ฯลฯ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป

4.6 วันออกพรรษาและวันเทโวโรหณะ

วันออกพรรษา คือ วันสิ้นสุดระยะการจำพรรษา หรือออกจากการอยู่ประจำที่ในฤดูฝนของพระภิกษุสงฆ์ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 วันออกพรรษาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันมหาปวารณา คือวันที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ด้วยกันว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ในข้อที่ผิดพลั้งล่วงเกินระหว่างที่จำพรรษาอยู่ด้วยกัน

ความสำคัญของวันออกพรรษา

1. พระสงฆ์ได้รับพระพุทธานุญาตให้จาริกไปค้างแรมที่อื่นได้
2. พระสงฆ์ได้นำความรู้จากหลักธรรมและประสบการณ์ที่ได้รับ

ระหว่าง พรรษาไปเผยแผ่แก่ประชาชน

3. พระสงฆ์ได้ทำพิธีปวารณาเปิดโอกาสให้เพื่อนพระภิกษุด้วยกัน ว่ากล่าว ตักเตือนกันได้ในเรื่องความประพฤติของตน เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์

พุทธศาสนิกชนได้นำแบบอย่างไปทำปวารณาเปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าว ตักเตือนได้ เพื่อพัฒนาตนและสร้างสรรค์สังคมต่อไป

วันเทโวโรหณะ หมายถึง วันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ในเวลาเช้าวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 หลังจากที่พระองค์ทรงจำพรรษาที่นั่นเป็นเวลา 3 เดือน ความสำคัญ วันเทโวโรหณะ เป็นวันที่มีการทำบุญตักบาตรที่พิเศษวันหนึ่ง กล่าวคือ ในพรรษาหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แสดงพระอภิธรรมโปรดพระมารดา และทรงจำพรรษาที่นั่น พอออกพรรษาก็เสด็จลงจากเทวโลกนั้นมายังโลกมนุษย์ โดยเสด็จลงที่เมืองสังกัสส์ ใกล้เมืองพาราณสี ชาวบ้านชาวเมืองทราบข่าวก็พากันไปทำบุญตักบาตรพระพุทธองค์ที่นั่น และเป็นการรับเสด็จพระพุทธองค์ด้วยกล่าวกันว่า ในวันนี้ได้เกิดเหตุอัศจรรย์ คือ เทวดา มนุษย์ และสัตว์นรก ต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน จึงเรียกรวันนี้อีกชื่อหนึ่งว่า วันพระเจ้าเปิดโลก คือ เปิดให้เห็น กันทั้ง 3 โลกนั่นเอง การตักบาตรรับเสด็จพระพุทธเจ้าได้ปฏิบัติสืบเนื่อง ต่อกันมาเป็นประเพณี จนถึงเมืองไทย จึงเรียกประเพณีนี้ ว่าการตักบาตรเทโวโรหณะ เพื่อให้สะดวกในการสื่อความหมายนิยมสั้น ๆ ว่า การตักบาตรเทโว ด้วยเหตุนี้ วันเทโวโรหณะจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วันตักบาตรเทโว ซึ่งคำว่า “เทโว” ย่อมาจาก “เทโวโรหณะ” แปลว่า การเสด็จจากเทวโลก การตักบาตรเทโว จึงเป็นการระลึกถึงวันที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธรูปมารดาในเทวโลก ประเพณีการทำบุญกุศลเนื่องในวันออกพรรษานี้ ทุกวัดในประเทศไทย ก็มีพิธีเหมือนกันหมด จะผิดกันก็เพียงแต่สถานที่ ที่สมมติว่าเป็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เท่านั้น

ประเพณีสำคัญในวันออกพรรษาและวันเทโวโรหณะ

1. ประเพณีการตักบาตรเทโว
2. ประเพณีการทอดกฐิน
3. ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
4. ประเพณีไหลเรือไฟ

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในวันออกพรรษา

หลักปวารณานับว่าเหมาะสมกับเทศกาลออกพรรษา ปวารณา คือ การเปิด โอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนตนเองได้ การปวารณานี้อาจแบ่งบุคคลออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ผู้ว่ากล่าวตักเตือน จะต้องเป็นผู้มีเมตตาปรารภนาดีต่อผู้ที่ตนว่ากล่าวตักเตือน ผู้ถูกว่ากล่าวตักเตือน ต้องมีใจกว้าง ใจดีใจคังมีผู้มาบอกขุมทรัพย์ให้ กิจกรรมสำคัญในวันออกพรรษา

การปฏิบัติตนสำหรับพุทธศาสนิกชนในวันออกพรรษา คือ ไปวัด สมาทานศีล งดเว้นอบายมุขทุกอย่าง ทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหรือจัดอาหารคาวหวาน ไปทำบุญฟังเทศนา ตอนบ่ายฟังพระแสดงพระธรรมเทศนา

4.7 วันธรรมสวนะ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันพระ เดือนหนึ่งมี 4 วัน คือ วันขึ้น 8 ค่ำ ขึ้น 15 ค่ำ แรม 8 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ ถ้าเป็นวันเดือนขาดก็แรม 14 ค่ำ เป็นวันที่ ทางวัดกำหนดไว้ให้ชาวบ้านไปประชุมสดับพระธรรมเทศนาหรือเรียกกันง่าย ๆ ว่าไป ฟังเทศน์ วันพระ วันนี้ทางศาสนาเรียกว่า วันอุโบสถ ซึ่งแปลว่า วันจำศีล ส่วนชาวบ้านเรียกว่า วันพระ

ประวัติความเป็นมา

ในสมัยพุทธกาล พระเจ้าพิมพิสารได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และกราบ ทูลว่านักบวชศาสนาอื่นมีวันประชุมสนทนาเกี่ยวกับหลักธรรม คำสั่งสอนใน ศาสนาของเขา แต่ที่พระพุทธรศาสนายังไม่มี พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ ประชุมสนทนาและแสดง ธรรมเทศนาแก่ประชาชน ในวัน 8 ค่ำ 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ พุทธศาสนิกชนจึงถือเอาวันดังกล่าว เป็นวันธรรมสวนะ เหตุการณ์นั้นจึงถูกถ่ายทอดเป็น ประเพณีต่อมา

หลักธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติ

ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติ 3 อย่าง เรียกว่า ศีล สมาธิ และปัญญา

ศีล คือ การปฏิบัติถูกต้องทางกายและวาจา

สมาธิ คือ มีจิตสงบตั้งมั่น

ปัญญา คือ ความรู้แจ้ง

กิจกรรมสำคัญในวันธรรมสวนะ

การปฏิบัติของชาวบ้านในวันธรรมสวนะ กระทำได้ 2 โอกาส คือ

1. วันธรรมสวนะหรือวันพระ ในตอนเช้าชาวบ้านจะทำบุญตักบาตร ที่หน้าบ้าน ของตนหรือจะไปทำที่วัดก็ได้ ในวัดจะมีการสวดพระธรรมเทศนาโดยสมათาน ศीलในวันนี้ เช่น รัชศก 5 ศील 8 วันนี้พระสงฆ์ก็จะได้แสดงพระธรรมเทศนาหรือธรรม สากัจฉา คือ สนทนาวิสาสะ ถกเถียงกันเ็นทางธรรม เป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ญาติ โยมผู้ใครในศีลในธรรมมากขึ้น

2. วันธรรมสวนะที่อยู่ในระหว่างเทศกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านมี การทำบุญตัก บาตรถวายอาหารให้แก่พระภิกษุสามเณรที่จำพรรษาอยู่ในวัดเสร็จแล้วรับ ศीलฟังธรรมเช่นเดียวกับวันพระธรรมดา นอกจากนี้ผู้เฒ่าผู้แก่จะถือโอกาสไปนอนวัดดังที่ ได้เคยปฏิบัติกันมาด้วยการ หนุนข้าวต้มขาวรักษาศีลอย่างเคร่งครัด

4.8 ศาสนพิธี

ศาสนาพิธี หมายถึง ระเบียบปฏิบัติทางศาสนาในโอกาสต่าง ๆ ศาสนพิธี เป็นองค์ประกอบหนึ่งของศาสนาและเป็นเอกลักษณ์ทางศาสนาซึ่งแต่ละศาสนามีศาสนาพิธี ที่แตกต่างกัน กล่าวโดยเฉพาะในศาสนาพุทธนั้น ได้จำแนกศาสนาพิธีออกเป็น 2 แบบ คือ

1. พิธีกรรมที่เป็นพุทธบัญญัติ เป็นพิธีการเกี่ยวกับวินัยสงฆ์ ซึ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ จะต้องปฏิบัติพิธีกรรมนั้น ๆ ให้ถูกต้องตามที่บัญญัติไว้ เช่น พิธีการบวช พิธีการปวารณา พิธีเข้าพรรษาและพิธีการทอดกฐิน เป็นต้น

2. พิธีกรรมที่พัฒนาขึ้นในท้องถิ่น คือ พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนใน ท้องถิ่นต่าง ๆ กำหนดขึ้น โดยมีการผสมผสานขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นให้เข้ากับ กิจกรรมทางพุทธศาสนา และได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นประเพณี

ความเป็นมาของศาสนาพิธี ศาสนพิธีในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น เนื่องจาก มีหลักการของพระพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางไว้แต่ในปีที่ตรัสรู้ เพื่อสาวกจะได้ถือ เป็นหลักในการออกไปประกาศพระศาสนา อันเรียกว่า "โอวาทปาติโมกข์" ในโอวาทนั้น มีหลักการสำคัญที่ทรงวางไว้ 3 ประการ คือ สอนไม่ให้ทำความชั่วทั้งปวง สอนให้อบรม กุศลให้พร้อม สอนให้ทำจิตใจของตนให้ผ่องแผ้วโดยหลักการทั้ง 3 นี้ พุทธบริษัทต้อง พยายามเลิกละความประพฤติชั่วทุกอย่างจนเต็มความสามารถ และพยายามสร้างกุศล สำหรับตนให้พร้อมเท่าที่จะสร้างได้กับพยายามชำระจิตใจให้ผ่องใสอยู่เสมอด้วยการพยายาม ทำตามคำสอนในหลักการการนี้ เป็นการพยายามทำดี เรียกว่า "ทำบุญ" และการทำบุญ นี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงวัตถุ คือที่ตั้งอันเป็นทางไว้โดยย่อ ๆ 3 ประการ เรียกว่า "บุญกิริยาวัตถุ" คือ

1. ทาน การบริจาคสิ่งของของตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
2. ศีล การรักษากายวาจาให้สงบเรียบร้อยไม่ล่วงพุทธบัญญัติ
3. ภาวนา การอบรมจิตใจให้ผ่องใสในทางกุศล

บุญกิริยานี้ เป็นแนวให้พุทธบริษัทปฏิบัติตามและทำให้เกิดศาสนพิธีต่าง ๆ ขึ้นโดยนิยมนำบุญ โดยเริ่มต้นมีการรับศีล ต่อไปภาวนาด้วยการสวดมนต์เองหรือฟังพระสวดแล้วส่งใจไปตาม จบลงด้วยการบริจาคทานตามสมควร เพราะนิยมนำบุญเป็นการบำเพ็ญความดีดังกล่าวนี้ จึงเกิดพิธีกรรมขึ้น เมื่อพิธีกรรมใด เป็นที่นิยมและรับรองปฏิบัติสืบ ๆ มาจนเป็นประเพณี พิธีกรรมนั้นก็กลายเป็นศาสนพิธี

ประเภทของศาสนพิธี ศาสนพิธีในทางพระพุทธศาสนานั้น มี 4 ประเภท ดังนี้

1. กุศลพิธี ว่าด้วยพิธีบำเพ็ญกุศล เป็นเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการอบรม ความดีงามทางพระพุทธศาสนาเฉพาะตัวบุคคล คือ เรื่องสร้างความดีแก่ตน เมื่อมีพิธีมากขึ้นจึงจัดเข้าเป็นหมวดเดียวกัน ได้แก่ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา พิธีรักษาอุโบสถ

2. บุญพิธี ว่าด้วยพิธีทำบุญ ได้แก่ พิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีในครอบครัวของพุทธศาสนิกชน เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยทั่วไป ส่วนมากทำกันเกี่ยวกับการฉลอง การต้องการสิริมงคล การตาย ในเรื่องเหล่านี้นิยมนำบุญทางพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญเลี้ยงพระและ ตักบาตร จึงเกิดมีพิธีกรรม ที่ถือสืบ ๆ กันมาแต่โบราณ โดยแยกเป็น 2 ประเภท คือ ทำบุญงานมงคลและทำบุญงานอวมงคล

3. ทานพิธี ว่าด้วยพิธีถวายทาน นิยมบำเพ็ญกันอยู่ทั่วไป การถวายทาน คือ การถวายวัตถุที่ควรให้เป็นทาน ลักษณะการถวายทานมี 2 อย่าง คือ

- 3.1 ถวายเจาะจงเฉพาะรูปนั้นรูปนี้อย่างหนึ่ง เรียกว่า ปาฏิบุคคลิกทาน ไม่จำเป็นต้องมีพิธีกรรมอะไรในการถวาย เพราะผู้ถวายเกิดศรัทธา จะถวายสิ่งไร แก่ภิกษุหรือสามเณรรูปใด ก็จัดสิ่งนั้นมอบถวายเฉพาะรูปนั้น เป็นรายบุคคล สำเร็จเป็นทานแล้วและผู้รับปาฏิบุคคลิกทาน จะอนุโมทนาอย่างไรนั้น ก็เป็นเรื่องส่วนบุคคลเช่นกัน

- 3.2 ถวายไม่เจาะจงรูปใด มอบเป็นของกลางให้สงฆ์จัดเฉลี่ยกันใช้สอยเอง อีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า **สังฆทาน** เป็นการถวายสงฆ์เกี่ยวกับพระสงฆ์ส่วนรวมในวัด จัดเป็นการสงฆ์ไม่ใช้การบุคคลดังกล่าว

4. ปกิณกะพิธี ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ด ได้แก่ 1. วิธีแสดงความเคารพพระ
2. วิธีประเคนของพระ 3. วิธีทำหนังสืออาราธนาและทำใบปวารณาถวายจตุปัจจัย
4. การอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรมและ 5. วิธีกรวดน้ำ เป็นต้น

5. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

พระรัตนตรัย คือแก้วอันประเสริฐ (ของชาวพุทธ) 3 ประการ ได้แก่
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

- พระพุทธ คือ ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม
- พระธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- พระสงฆ์ คือ ผู้ปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วสอน
ผู้อื่นให้ประพฤติปฏิบัติตาม

ความสำคัญของพระรัตนตรัย พระรัตนตรัยนอกจากจะเป็นแก้วอันประเสริฐ
ของชาวพุทธแล้ว พระรัตนตรัยยังเป็นที่พึ่งที่ระลึกที่ดีที่สุดของชาวพุทธ ในชีวิตประจำวัน
ของชาวพุทธจะเกี่ยวข้องกับพระรัตนตรัยอยู่เสมอ เช่น ตื่นนอนตอนเช้าสวดมนต์บูชา
พระรัตนตรัย ก่อนไปทำงานนิยมนไหว้พระก่อนออกจากบ้านเมื่อไปถึงที่ทำงานนิยมนไหว้
พระประจำสถานที่ทำงาน และไหว้พระรัตนตรัย ก่อนนอนทุกคืน นักเรียนก็เช่นเดียวกัน
ก่อนเข้าเรียนหลังเคารพธงชาตินักเรียนจะต้องสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัยก่อนเลิกเรียนก็
สวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย ก่อนนอนก็สวดมนต์ ดังนั้นพระรัตนตรัยจึงมีความสำคัญต่อ
ชาวพุทธอย่างยิ่ง

โอวาท 3 หมายถึง คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นคำสั่งสอนที่
พระองค์ตรัสแก่พระภิกษุสงฆ์จำนวน 1,250 รูป ซึ่งมาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย
ณ เวฬุวันมหาวิหาร วันนั้น ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เรียกว่า วันมาฆบูชา โอวาท 3
ได้แก่

1. ไม่ทำชั่ว
2. ทำความดี
3. ทำจิตให้บริสุทธิ์

หลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติตามโอวาท 3

ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามโอวาท 3 ควรประพฤติตามหลักธรรมต่อไปนี้
เพราะผู้ใดปฏิบัติได้ ผู้นั้นเชื่อว่าปฏิบัติตามโอวาท 3

เบญจศีล หรือ ศีล 5 ได้แก่

1. ไม่ทำร้าย ไม่เบียดเบียนสัตว์
2. ไม่ลักขโมย
3. ไม่แย่งชิงของรักของผู้อื่น
4. ไม่พูดปด
5. ไม่ดื่มสุราหรือสิ่งเสพติดให้โทษ

เบญจธรรม คือ ธรรม 5 ประการ ได้แก่

1. ความเมตตากรุณา
2. การดำรงชีพสุจริต
3. ความสำรวมในกาม
4. มีคำสัตย์
5. ความมีสติสัมปชัญญะ

สังคหวัตถุ 4 ได้แก่

1. ทาน การแบ่งปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่น
2. ปิยวาจา เจรจาที่อ่อนหวาน
3. อุตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
4. สมานัตตตา ประพฤติตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว

(คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้อื่นที่เราคบค้าสมาคมด้วย)

อัตถะ 3 หมายถึง ประโยชน์ 3 ประการ ได้แก่

1. อุตัตถะ ประโยชน์ตน
2. ประโยชน์ผู้อื่น
3. อุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายกตัญญูกตเวทิต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

6. ศาสนสัมพันธ์

6.1 ความสำคัญของงานศาสนสัมพันธ์

ปัจจุบันคริสตชนไทยมีการเสวนากับพี่น้องศาสนาอื่น ๆ (Dialogue of Life) ในชีวิตประจำวัน จึงขอแนะนำประเด็นสำคัญมาพิจารณา ให้คำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

6.1.1 ศักดิ์ศรีของคน ไม่ว่านับถือศาสนาใดหรือไม่ก็ตาม

6.1.2 สถานการณ์โลกยุคโลกาภิวัตน์ : ให้ข้อมูลเพื่อการเสวนาเสมอไป; การยอมรับความแตกต่างอย่างเข้าใจ และสัมพันธ์กันดีได้อาศัยการเสวนาที่จริงจัง

6.1.3 หน้าที และจิตตารมณ์คริสตชน เรียกร้องให้ปฏิบัติความรักต่อเพื่อนมนุษย์แบบตรงกับความต้องการของยุคสมัย (เข้าหา เสวนา แบ่งปัน แลกเปลี่ยน) (ข้อกำหนดว่าด้วยงานแพร่ธรรมของซราวาส ข้อ 7)

6.1.4 หน้าทีของพระศาสนจักรโดยรวม ส่งเสริมงานเสวนาเพื่อภราดรภาพของมนุษยชาติ (ทุกชาติ – เผ่าพันธุ์ – วัฒนธรรม) ด้วยความสมัครใจ และเต็มใจ

6.1.4.1 ลักษณะการเสวนาที่ดี และมีผล

6.1.4.2 เปิดใจ และจริงใจ

6.1.4.3 พยายามเข้าใจ และใจดี ยอมรับและยกย่อง

6.2 ศาสนสัมพันธ์กับงานแพร่ธรรม/ประกาศพระวรสาร

6.2.1 หลักการ และวิธีการที่เป็นแนวเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (Related Theme)

6.2.1.1 การแพร่ธรรม/ประกาศพระวรสาร (Evangelization) และแพร่ธรรมไป “สู่นานาชาติ” (Ad Genets) มุ่งที่การกลับใจ

6.2.1.2 คริสตสัมพันธ์ (Ecumenism) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องต่างนิกาย

6.2.1.3 ศาสนสัมพันธ์ (Inter-religious Dialogue) มุ่งที่ความเข้าใจ และการทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดี ระหว่างพี่น้องต่างศาสนากัน

6.2.1.4 วัฒนธรรมสัมพันธ์ (Inculturation) เน้นการปรับ/ประยุกต์พระวรสารเข้าสู่วิถีชีวิตท้องถิ่น และชุมชน (Local, Community)

6.2.2 พระศาสนจักร และสมาชิก

“Extra Ecclesiam nulla salus.” = นอกพระศาสนจักรแล้วไม่มี ความรอด (นบ.ซีเปเรียน) เบี่ยงเบนไปในเรื่องการแสวงหาปริมาณ/จำนวนมากกว่าแสวงหาคุณภาพ ก่อให้เกิดอคติและปฏิกิริยา

“ผู้เป็นเหตุให้เกิดการแตกแยกในพระศาสนจักร จะไม่ได้เข้าไป พระอาณาจักรสวรรค์ (นบ.อีกญาซีโอ แห่งอันติโอก)

6.2.3 ทักษะด้านลบ และวิธีการด้านลบ

6.2.3.1 วิธีป้องกัน ตอบโต้/แข่งขัน ยกตนข่มท่าน (Apologetic)

6.2.3.2 วิธีการผสมความเชื่อ/สูญเสียเอกลักษณ์ (Syncretism)

6.2.3.3 วิธีการแอบแฝง (Proselytizing) ไม่หวังผลตอบแทน และไม่แฝงด้วยการดึงประชาชน (Manipulation)

6.2.4 เน้นการดำเนินชีวิต และการดำเนินพระศาสนจักรที่มีชีวิตชีวา
(Life and Living/Living Church)

6.2.5 เน้นชีวิตชุมชนและการแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิต จิตใจ

6.2.6 เป็นมิตรและเป็นตัวอย่างที่ดีตามแบบฉบับพระเยซูเจ้า
(สุขภาพ และอ่อนหวาน) “มิตรภาพนำการแพร่ธรรม”

6.2.7 การเสวนาช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น เรื่องภาษา (คริสตัง ขนบปัง กะละมัง...)/ศัพท์เฉพาะ (สังฆราช พระสงฆ์ สามเณร สังฆมณฑล...) แก่ชาวแท้จ - ชาวสื่อ
อดี และความเข้าใจผิดต่าง ๆ นานา

6.2.8 การเสวนามุ่งความรู้ ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ฉันมิตรไมตรี -
ฉันพี่น้อง การร่วมกันสร้างสรรค์จริยธรรมให้เกิดขึ้นดีสุดด้วยสามัคคีธรรม

เอกสารประกอบการสอน

เอกสารประกอบการสอน เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ครูใช้ประกอบการเรียน การสอนเพื่อให้การเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและคงทน มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ มีความชื่นชม ต่อการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ดังนั้นเอกสารประกอบการสอนจึงมีความสำคัญและจำเป็น ต่อการเรียนการสอนอย่างยิ่ง ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ความหมายของเอกสารประกอบการสอน

เฉลิมศักดิ์ นามเชียงใต้ (ม.ป.ป., หน้า 24) ได้ให้ความหมายของเอกสาร ประกอบการสอนไว้ว่า เป็นเอกสารที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนนำไปประกอบการเรียน การสอนตามหลักสูตร ได้แก่ หนังสือเรียน ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูป เอกสาร ประกอบการเรียน ชุดการสอนร่วมเสริม เอกสารคำบรรยาย แบบฝึกทักษะ และใบงาน

วาโร เฟ็งสวัสดิ์ (2546, หน้า 31) ได้ให้ความหมายของเอกสารประกอบการ การสอนไว้ว่า เป็นเอกสารหรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งตามที่ หลักสูตรกำหนด มีลักษณะเป็นเอกสารหรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในวิชาที่สอน ซึ่งประกอบ ไปด้วย แผนการสอน หัวข้อ คำบรรยาย และอาจมีสิ่งต่อไปนี้เพิ่มเติมได้ คือ หนังสือประกอบ บทเรียบเรียง บทคัดย่อ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เป็นต้น

สุวิทย์ หิรัญยกาณท์ และคณะ (2547, หน้า 267) ได้ให้ความหมายของ เอกสาร ประกอบการสอนไว้ว่า เป็นสิ่งที่มาช่วยให้การสอนของคุณให้มีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น ช่วยให้ นักเรียนเข้าใจแจ่มแจ้งและเร็วขึ้น ทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ มากยิ่งขึ้น และช่วยให้ การเรียนการสอนมีความหมายยิ่งขึ้น ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Teaching Materials

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2551, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของเอกสาร ประกอบการสอนไว้ว่า เป็นเอกสารที่เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอด ความรู้ เจตคติและทักษะไปสู่ผู้เรียน อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งที่เอื้อต่อการศึกษาเล่า เรียนของเยาวชนด้วยการช่วยให้เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติและกิจนิสัยที่พึงประสงค์ อาจจะเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือหลาย ๆ สิ่งรวมกัน

ราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 647) ได้ให้ความหมายของเอกสาร ประกอบการสอนไว้ว่า เป็นวัสดุหรือเครื่องมือที่จัดทำขึ้น ซึ่งมีข้อมูลเนื้อหาสาระที่เป็น ประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้ สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนของคุณ และนักเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรกำหนด

จากความหมายของเอกสารประกอบการสอนตามแนวคิดของนักการศึกษา ดังกล่าวพอสรุปได้ว่า เอกสารประกอบการสอนมีลักษณะเป็นสื่อการเรียนการสอน ประเภทหนึ่งที่เป็นตัวนำเสนอเนื้อหาวิชาด้วยตัวของมันเองโดยเอกเทศและเป็น องค์ประกอบที่สำคัญที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เนื้อหา เกิดทักษะกระบวนการ และความรู้สึกรู้สึกต่าง ๆ อันจะนำไปสู่จุดหมายของ หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ส่งผ่านไปสู่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้รับรู้ ประสบการณ์หลาย ๆ อย่างตามแนวทางที่ถูกต้อง

2. ประเภทของเอกสารประกอบการสอน

เอกสารประกอบการสอน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 หนังสือเรียนหรือแบบเรียน เป็นเอกสารที่ใช้สำหรับการเรียนของ นักเรียน มีเนื้อหาสาระตรงตามหลักสูตร เป็นหนังสือเล่มเดียวตามกลุ่มวิชาหรือวิชาหรือ เป็นชุดมีแบบฝึกหัดประกอบด้วย

2.2 หนังสือเสริมประสบการณ์ เป็นหนังสือที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้เรียน การสอน ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสืออ่านนอกเวลา หนังสือเสริม การอ่านหนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ้างอิง เป็นต้น

3. ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการสอน

เอกสารประกอบการสอนไม่มีรูปแบบที่จำเพาะเจาะจง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ผลิต ที่จะคำนึงถึงลักษณะการนำไปใช้และกลุ่มผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้ผลิตเอกสารประกอบการสอนจึงต้องกำหนดรูปแบบหรือวิธีการเขียนเนื้อหาไว้ล่วงหน้าเสียก่อน เมื่อถึงเวลาเขียนจริงจะได้ยึดถือเป็นแนวทางในการเขียนให้สม่ำเสมอตลอด ทั้งเล่มไม่เปลี่ยนแปลงจนเกิดความสับสนจนไม่เข้าใจในสิ่งที่อ่าน

เฉลิมศักดิ์ นามเฉียงใต้ (ม.ป.ป. หน้า 24 – 26) กล่าวว่า เอกสารประกอบการสอนไม่มีรูปแบบที่ตายตัวว่าต้องเป็นอย่างไรอย่างนี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ผลิตที่คำนึงถึงลักษณะการนำไปใช้ และกลุ่มผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยปกติเอกสารประกอบการสอนจะมีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

1. ส่วนนำ ประกอบด้วย
 - 1.1 ปกนอก
 - 1.2 ปกใน
2. ส่วนเนื้อหาอาจแบ่งย่อยเป็นบทหรือตอนตามลักษณะ กลุ่ม หรือประเภทของเนื้อหา ควรมีส่วนประกอบ ดังนี้
 - 2.1 ชื่อบท ชื่อหน่วย หรือชื่อเรื่อง
 - 2.2 หัวข้อเรื่องย่อย
 - 2.3 กิจกรรมหลัก
 - 2.4 เนื้อหาโดยละเอียด
 - 2.5 แบบฝึกหัด หรือใบงาน
 - 2.6 บทสรุป
3. ส่วนอ้างอิงอาจอยู่ส่วนท้ายของเนื้อหาแต่ละตอน หรืออยู่ท้ายของเล่มเอกสาร ควรมีส่วนประกอบ ดังนี้
 - 3.1 เอกสารอ้างอิงประจำบท
 - 3.2 ภาคผนวก

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550, หน้า 8 – 9) กล่าวว่า การผลิตเอกสารประกอบการสอน เพื่อความเหมาะสมและเป็นรูปแบบในแนวเดียวกัน จึงขอเสนอแนะส่วนประกอบของเอกสาร ประกอบการสอนไว้ ดังนี้

1. ส่วนนำ ควรมีส่วนประกอบ ดังนี้

1.1 ปกนอก

1.2 ปกใน

1.3 คำนำ

1.4 สารบัญ

1.5 คำชี้แจง

2. ส่วนเนื้อหา อาจแบ่งเป็นเรื่องย่อย หรือเป็นตอนตามลักษณะของเนื้อหา ควรมีส่วนประกอบ ดังนี้

2.1 ชื่อบท หรือชื่อหน่วย หรือชื่อเรื่อง

2.2 หัวข้อเรื่องย่อย

2.3 กิจกรรมหลัก

2.4 จุดประสงค์

2.5 เนื้อหาโดยละเอียด หรือใบความรู้

2.6 แบบฝึก หรือใบงาน

2.7 บทสรุป (ถ้ามี)

อาจมีข้อทดสอบก่อนเรียนและหลังการเรียน เพื่อใช้วัดประเมินผล
การเรียนด้วย

3. ส่วนอ้างอิง อาจอยู่ส่วนท้ายของเนื้อหาในแต่ละตอน หรืออยู่ท้ายของเล่มเอกสาร ควรมีส่วนประกอบ ดังนี้

3.1 เอกสารอ้างอิงประจำบท

3.2 ภาคผนวก เช่น ข้อทดสอบ เฉลย หรือแนวการตอบ

สรุปได้ว่า รูปแบบการเขียนเอกสารประกอบการสอนไม่มีรูปแบบตายตัว โดยทั่วไปมี 2 ประเภท คือ อยู่ในรูปของสารคดีและบันเทิงคดี โดยการเขียนในรูปของสารคดียังมีการแบ่งย่อยเป็นการเขียนบรรยาย การเขียนพรรณนา การเขียนอธิบาย การเขียนอภิปราย และการเขียนเปรียบเทียบ โดยทั้งหมดที่กล่าวมาใช้การเขียนในลักษณะของความเรียงซึ่งทำให้สื่อความหมายได้ง่าย นอกจากนั้นการเขียนความเรียงยังเป็นการให้ข้อมูลที่ เป็นข้อเท็จจริง (Information Text) มาช่วยในการเขียน ผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่าการเขียนด้วยรูปแบบความเรียงมีความเหมาะสมสำหรับการเขียนในเอกสารประกอบการสอน เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและศาสนสัมพันธ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การเขียนความ

เรียงในเชิงการเขียนอธิบาย คือ การชี้แจงสั่งสอนอธิบายให้เกิดความเข้าใจ รวมทั้งเกิดความรู้อย่างเป็นการให้ความกระจ่างเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เหมาะสมกับข้อเขียนที่ต้องการให้ความรู้แก่ผู้เรียน โดยเอกสารประกอบการสอนที่ผลิตขึ้นมีส่วนประกอบ ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนอ้างอิง

4. ข้อควรพิจารณาในการผลิตเอกสารประกอบการสอน

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550, หน้า 6 – 7) กล่าวว่า ก่อนที่จะเขียนเอกสารประกอบการสอน ผู้เขียนควรจะทราบถึงเทคนิคการเขียนและข้อควรพิจารณาบางประการ ดังนี้

4.1 กลุ่มเป้าหมาย ควรพิจารณากลุ่มเป้าหมายในด้านจิตวิทยา วุฒิภาวะ และวัยของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะผู้เรียนในแต่ละระดับย่อมมีความต้องการแตกต่างกัน ทั้งใน ด้านเนื้อหาการใช้ภาษา ภาพประกอบ และขนาดตัวอักษรที่ใช้ในเอกสารประกอบการสอน

4.2 การกำหนดเนื้อหา การกำหนดเนื้อหา ต้องมีความถูกต้องและเหมาะสม ความถูกต้อง ได้แก่ การมีเนื้อหาสาระตามที่หลักสูตรกำหนด มีความเที่ยงตรงของข้อมูลที่น่าเสนอ มีความชัดเจน ทันสมัยเป็นปัจจุบัน ไม่กำกวมสับสน หรือเบี่ยงเบนข้อเท็จจริง ส่วนความเหมาะสม ได้แก่ ง่ายง่ายของเนื้อหาสาระ โดยพิจารณาถึงในด้าน วิทยวุฒิ ประสบการณ์และพื้นฐานผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.3 การเรียบเรียงถ้อยคำ การเรียบเรียงถ้อยคำ เป็นเทคนิคสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาควรคำนึงถึง

4.3.1 รูปแบบควรเขียนให้สั้นกะทัดรัดแต่ได้ใจความ ไม่มีคำขยายที่ทำให้เยิ่นเย้อโดยไม่จำเป็น

4.3.2 การเว้นวรรคตอน ควรฝึกให้เป็นนิสัย เพราะการเขียนโดยไม่เว้นวรรคตอนหรือเว้นวรรคตอนผิดที่ อาจจะทำให้เกิดความหมายและเกิดความเสียหายแก่ผู้เรียนได้

4.3.3 การย่อหน้า ควรย่อหน้าเมื่อเปลี่ยนประเด็นของเนื้อหา หรือเพื่อต้องการดึงดูดความสนใจของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมเป็นสำคัญ

4.4 การใช้ภาษา ควรเขียนให้อ่านง่ายและเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว คำนึงถึงเนื้อหาและ กลุ่มเป้าหมายในการที่จะสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพควรหลีกเลี่ยงการใช้คำซ้ำซากและเล่นคำ จนผู้เรียนสับสน

4.5 เทคนิคการนำเสนอ ควรจะต้องมีความน่าสนใจ ใ้ใจ ชวนให้ติดตามใคร่รู้ใคร่ศึกษาต่อไป ไม่บรรจุความรู้และข้อมูลที่อัดแน่นจนเกินไป ควรมีการสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเองระหว่างผู้เขียนกับผู้เรียน การสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารในเชิงการพูดคุยเสมือนตัวหนังสือมีวิญญูญาณ การใช้ภาพประกอบการนำเสนอก็เป็นเทคนิคหนึ่งที่จะช่วยสร้างความสนใจหรือเพิ่มความเข้าใจในเนื้อหาที่เป็นนามธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรใช้ภาษาที่สอดคล้องกับเนื้อหา มีขนาดพอเหมาะและมีความชัดเจน มีเทคนิคการใช้คำถามนำที่กระตุ้นความคิดของผู้เรียนเพื่อนำไปสู่ การค้นหาคำตอบในเนื้อหาจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ตนกำลังศึกษามากขึ้น การมีกิจกรรมแบบฝึกหัดแบบประเมินผล หรือแบบทดสอบ ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้การใช้เอกสารประกอบการสอนบรรลุจุดประสงค์ได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า ข้อควรพิจารณาในการผลิตเอกสารประกอบการสอน คือ การที่เรากำหนดเป้าหมาย กำหนดเนื้อหา การเรียบเรียงถ้อยคำ การใช้ภาษาและเทคนิคการนำเสนอจะช่วยให้ การผลิตเอกสารนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. หลักเกณฑ์และขั้นตอนการหาแหล่งข้อมูล

มีนักวิชาการทางด้านการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดทำเอกสารประกอบการสอน ได้ให้แนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนเพื่อนำมาสร้างเอกสารประกอบการสอนไว้หลายท่าน ดังนี้

สมเสริม ชูรัักษ์ (2545, หน้า 10 – 11) ได้ให้เกณฑ์การพิจารณาว่า ควรสร้างเอกสาร ประกอบการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์หลักสูตร/จุดประสงค์การเรียนรู้
2. วิเคราะห์เอกสารประกอบการสอนควรมีสิ่งต่าง ๆ ดังนี้
 - 2.1 สอดคล้องกับหลักสูตร
 - 2.2 ส่งเสริมการเรียนรู้
 - 2.3 มีเนื้อหาตามคำอธิบายรายวิชา
 - 2.4 ส่งเสริมทักษะการคิดปฏิบัติ
 - 2.5 ส่งเสริมค่านิยม เจตคติ
 - 2.6 ส่งเสริมการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
 - 2.7 ความถูกต้องเหมาะสม
 - 2.8 ถูกต้องตามหลักวิชาในปัจจุบัน

- 2.9 เหมาะสมกับเวลาเรียน
- 2.10 ยากง่ายเหมาะสมกับวัย
- 2.11 เรียงลำดับตามขั้นตอน
- 2.12 อธิบายชัดเจน เข้าใจง่าย
- 2.13 มีตัวอย่างประกอบ
- 2.14 มีภาพ ตาราง แผนภูมิประกอบ
- 2.15 ภาษาที่ใช้ถูกต้องตามหลักภาษา
- 2.16 ไม่ขัดต่อศีลธรรม
- 2.17 ไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 3. ลักษณะของกิจกรรม มีดังนี้
 - 3.1 มีคำถามส่งเสริมให้คิด
 - 3.2 มีกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติ
 - 3.3 กิจกรรมนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จินตนา ไบกาชูยี (2547, หน้า 28) ได้ให้แนวทางโดยกำหนดเป็นลำดับขั้นตอน ได้แก่

1. วิเคราะห์หนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ในการเรียนการสอนตามรายวิชาหรือประสบการณ์ว่ามีส่วนดี ส่วนเด่น ส่วนที่เหมาะสมจะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้บ้าง
2. ศึกษาหนังสือเสริมประสบการณ์ตามรายชื่อที่กรมวิชาการเสนอแนะให้ใช้ประกอบการเรียนการสอน และหนังสือเสริมประสบการณ์อื่นที่เห็นสมควร ซึ่งโรงเรียนอาจจัดไว้ที่มุมหนังสือ ห้องสมุด และศึกษาจากแหล่งความรู้อื่นด้วย แล้วพิจารณาว่าเนื้อหาในหนังสือเล่มใดที่เหมาะสมที่สามารถช่วยเสริมความรู้ เพื่อขยายความเข้าใจเนื้อหาจากหนังสือเรียนได้บ้าง
3. ศึกษาและรวบรวมเอกสารและแหล่งความรู้อื่น ๆ ในสังคม แวดล้อมนักเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาได้โดยตรง และเข้าใจยิ่งขึ้น
4. นำข่าวสารเหตุการณ์ที่ครู นักเรียนเก็บรวบรวมไว้มาเป็นข้อมูลเสริมในการเรียนการสอน หรือนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
5. พิจารณาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือจัดทำเอกสารประกอบการสอนขึ้นใหม่ตามที่เห็นสมควร

6. ขั้นตอนการสร้างเอกสารประกอบการสอน

ขั้นตอนในการสร้างเอกสารประกอบการสอนเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญ มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนะแนวทางโดยกำหนดขั้นตอนในการสร้างเอกสารประกอบการสอนทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ดังนี้

รัชนีกร ทองสุขดี (2550, หน้า 101) ได้เสนอแนะองค์ประกอบสำหรับการจัดทำเอกสาร ประกอบการสอน (Teaching Materials) ดังนี้

1. สํารวจและจัดวางโครงสร้างตามรายละเอียดของวิชาที่หลักสูตรกำหนดไว้

2. แสดงแนวทางในการดำเนินการสอนตามโครงสร้างที่กำหนดไว้
ดังนี้

2.1 ระบุกิจกรรมแห่งการสอนหรือการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น โดยการบรรยาย อภิปราย หรือศึกษาคูณาน หรือเสนอสถิติข้อมูล ใช้เทปการสอนและอื่น ๆ เป็นบทเรียน

2.2 การกำหนดแนวตาม 2.1 นี้จะแสดงไว้ในสารบัญของเอกสาร

2.3 เอกสารประกอบการสอนจะต้องประกอบด้วย คำนำ สารบัญเรื่อง คำอธิบายรายวิชา และในแต่ละบทประกอบด้วย จุดประสงค์ของการสอน เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอนแห่งวิชา การวัดและการประเมินผล หนังสืออ่านประกอบ และอาจมีการใช้เชิงอรรถตามที่กล่าวอ้าง เพื่อระบุถึงแหล่งวิชาที่ให้ผู้เรียนต้องค้นคว้าเพิ่มเติม

2.4 การเขียนเนื้อหาตามรายบทเรียน อาจเขียนแบบย่อตามหัวข้อ และหัวข้อย่อยพอเป็นแนวทางแก่ผู้เรียน ซึ่งจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมในการเรียนการสอนตามหัวข้อ 2.2 ก็ได้ หรือจะเขียนค่อนข้างละเอียดเป็นแก่นสารตามหัวข้อ หรือหัวข้อย่อยก็ได้ ทั้งนี้จะต้องแสดงให้เห็นว่าถ้าดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามเอกสารประกอบการสอนวิชานี้แล้วผู้เรียนจะได้เรียนรู้ตรงตามรายละเอียดแห่งวิชาที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550, หน้า 9) ได้เสนอแนะขั้นตอนในการผลิตเอกสาร ประกอบการสอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุจากการเรียนการสอน ซึ่งอาจได้มาจากการสังเกตปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำการสอน การบันทึกปัญหาระหว่างการสอน และการศึกษาและวิเคราะห์ผลการเรียน

2. ศึกษารายละเอียดในหลักสูตร เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาจุดประสงค์ และกิจกรรม
3. เลือกเนื้อหาที่เหมาะสมแบ่งเป็นตอนหรือเป็นเรื่อง เพื่อแก้ปัญหาที่พบ
4. ศึกษารูปแบบของการเขียนเอกสารประกอบการสอน และกำหนดส่วนประกอบภายในของเอกสารประกอบการสอน
5. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีการ และสื่อประกอบเอกสารในแต่ละบทหรือแต่ละตอน
6. เขียนเนื้อหาในแต่ละตอน รวมทั้งภาพประกอบ แผนภูมิ และข้อสอบให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
7. ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
8. นำไปทดลองใช้ในห้องเรียน และเก็บบันทึกผลการใช้
9. นำผลที่ได้มาใช้พิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง (อาจทดลองใช้ มากกว่า 1 ครั้ง เพื่อปรับปรุงเอกสารประกอบการสอนนั้นให้สมบูรณ์ และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
10. นำไปใช้จริงเพื่อแก้ปัญหาที่พบจากข้อ 1

จากการศึกษาขั้นตอนของการสร้างเอกสารประกอบการสอน สรุปได้ว่า เอกสาร ประกอบการสอน เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์จุดประสงค์ของสาระการเรียนรู้เป็นกรอบในการจัดทำนอกจากนั้นพิจารณาระดับช่วงชั้นของผู้เรียนเพื่อที่จะจัดแผนการเรียนรู้ และกิจกรรมปฏิบัติได้จริง ตามความเหมาะสมและความสนใจ โดยเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก และสิ่งสำคัญคือการใช้ แหล่งข้อมูลที่มีความหลากหลาย รวมทั้งสอดแทรก คุณธรรมจริยธรรมในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการเข้ากับสาระ การเรียนรู้ มีกระบวนการวิเคราะห์ และการวัดการประเมินที่มีความเชื่อมั่นและมีความเที่ยงตรง

7. แนวทางการเขียนเอกสารประกอบการสอน

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550, หน้า 13 – 15) กล่าวว่า การเขียนเอกสาร ประกอบการสอนใน แต่ละหัวข้อสรุปเป็นสังเขป ดังนี้

1. ปกนอก ครอบปกประเภทของนวัตกรรม คือ เอกสารประกอบการสอน วิชา ชั้นและชื่อเรื่องตามลำดับ อาจมีภาพประกอบเพื่อเพิ่มความสนใจได้ตามความเหมาะสม

2. ปกใน มีเนื้อหาเช่นเดียวกับปกนอก
3. คำนำ ควรประกอบด้วย
 - 3.1 วัตถุประสงค์ในการจัดทำ
 - 3.2 ส่วนประกอบที่ตอน ก็เรื่อง อะไรบ้าง ควรเขียนสั้น ๆ

เพื่อสรุปความ

- 3.3 มีประโยชน์แก่ใครบ้าง
- 3.4 ขอขอบคุณผู้ให้การช่วยเหลือ สนับสนุน
4. สารบัญ เป็นการแสดงโครงสร้างของเนื้อหาแต่ละตอนว่าอยู่หน้าใด
5. คำชี้แจง เป็นการบอกกล่าวให้ผู้สอนและผู้เรียนได้เตรียมการก่อนการนำ เอกสารประกอบการสอนไปใช้ รวมทั้งเสนอแนะขั้นตอนการนำไปใช้ตามลำดับและแสดงถึงความต่อเนื่องของเอกสารที่จะต้องสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกับการเรียนการสอนโดยทั่วไป
6. ชื่อบท หรือชื่อเรื่อง ควรตั้งชื่อบทหรือชื่อเรื่องให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดในชุดนั้น
7. หัวข้อเรื่องย่อย จะเป็นชื่อหัวข้อเนื้อหาที่จะเรียนโดยเรียงลำดับก่อนหลังตามเนื้อหาที่จะสอนในเรื่องนั้น
8. จุดประสงค์การเรียนรู้ ให้เขียนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมสอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรมสามารถวัดและประเมินผลได้อย่างครอบคลุมและชัดเจน
9. กิจกรรมหลักจะบอกถึงกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติตามลำดับก่อนหลังเพื่อเป็นการวางแผนการเรียนหรือเตรียมสื่ออื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ไว้ล่วงหน้า
10. บทสรุป จะเป็นการสรุปเนื้อหาในลักษณะแนวคิดหลักเพื่อประมวลความรู้ ความคิดของผู้เรียนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรเขียนให้กะทัดรัด และครอบคลุมเนื้อหาในตอนนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุปแล้ว การใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอนกับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาได้คำนึงถึงธรรมชาติ คุณลักษณะผู้เรียน คำนึงถึงเนื้อหาที่ใช้สอน กำหนดวัตถุประสงค์ที่เด่นชัด ยึดหลักการใช้สื่อที่หลากหลาย มีการทดลองก่อนนำไปใช้ และให้นักเรียน มีส่วนร่วมในการผลิตสื่อและใช้สื่อที่ผลิตขึ้น

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้วิจัยค้นคว้าเลือกใช้หลักการและวิธีสร้างเอกสาร ประกอบการสอนของ สุন্নทหา สุนทรประเสริฐ (2550, หน้า 6) เป็นแนวทางจัดเนื้อหาของเอกสารประกอบการสอน

8. ประโยชน์ของการสร้างเอกสารประกอบการสอน

รัชนีกร ทองสุขดี (2550, หน้า 101) กล่าวว่า ประโยชน์ของการจัดเตรียม หรือการผลิต เอกสารประกอบการสอน มีดังนี้

1. ผู้เขียนมีโอกาสศึกษารายละเอียดแห่งวิชาตามโครงสร้างที่หลักสูตร แห่งวิชานั้น กำหนดไว้ตามคำอธิบายรายวิชา
2. ผู้เขียนได้ฝึกกำหนดขอบข่ายของเรื่องที่จะเขียน ตามคำอธิบาย รายวิชานั้น ๆ
 - 2.1 หัวเรื่อง (Topic) หรือรายบทเรียน
 - 2.2 หัวข้อย่อย (Sub – Topic)
 - 2.3 ผู้เขียนได้ฝึกในการค้นคว้าแหล่งวิชาต่าง ๆ ที่จะประกอบการ เขียนตามรายบท และขอบข่ายที่ผู้เขียนได้กำหนดขอบข่ายไว้แล้วนั้น
 - 2.4 ผู้เขียนได้ฝึกใช้เชิงอรรถ จัดทำบรรณานุกรมอ้างอิงเพื่อให้เกิดการใช้ เอกสาร ประกอบการสอนวิชานั้นมีความสมบูรณ์ขึ้น หรือสำหรับผู้เรียนที่สนใจอาจศึกษา ค้นคว้ารายละเอียดเพิ่มเติมได้
 - 2.5 ผู้เขียนได้เตรียมกำหนดแนวการสอนตามลักษณะบทเรียน โดยคำนึงถึงกิจกรรมที่เหมาะสมที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้บทเรียนนั้นๆ ได้ดี
 - 2.6 ผู้เขียนได้มีโอกาสศึกษาโครงสร้างจากคำอธิบายรายวิชา เพื่อช่วยให้เข้าใจได้ว่าเนื้อหาตามคำอธิบายรายวิชานั้นอาจเป็นหัวเรื่องหรือหัวข้อย่อยที่อยู่ ในหัวเรื่อง หัวเรื่องหนึ่ง (อาจตั้งหัวเรื่องใหม่) และอาจสลับหัวเรื่องเพื่อความสะดวกใน การศึกษาหรือเพื่อช่วยให้เนื้อหาของ เอกสารประกอบการสอนนั้นเกิดความต่อเนื่องกัน
 - 2.7 ช่วยให้ผู้เขียนได้สังเกตเห็นลักษณะของการจัดเนื้อหาวิชาจาก คำอธิบายรายวิชานั้นว่ากว้าง แคบ มีขอบกว้าง หรือจุดที่เด่นที่ควรจะต้องดัดแปลง ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือเน้นย้ำ แล้วแต่กรณี การเขียนเอกสารประกอบการสอนจะต้องยึดโครงสร้าง ตามคำอธิบายรายวิชาโดยถือหลักว่าเพิ่มเติมบทเรียนหรือหัวข้อย่อยได้ แต่จะตัดทอน หัวข้อหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่ได้โดยเด็ดขาด จากประสบการณ์ในการเขียนเอกสาร ประกอบการสอน ผู้เขียนจะได้รับประสบการณ์ ที่มีคุณค่าเกือบครบถ้วนที่จะช่วยตำรา วิชาการเพียงแต่จะหยิบยกหัวเรื่องหรือส่วนใดส่วนหนึ่งมาเขียนเป็นตำราวิชาการได้ดี ทั้งนี้ ก็แล้วแต่ผู้เขียนจะสังเกตเห็นประโยชน์และทางเป็นไปได้ตามแนวคิดแห่งตน

9. การประเมินเอกสารประกอบการสอน

จินตนา โบกาชุกี (2547, หน้า 28) กล่าวว่า เมื่อใช้เอกสารประกอบการสอนไประยะหนึ่ง ประมาณ 1 – 3 ครั้ง ผู้สอนควรรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินเอกสารประกอบการสอน อันจะใช้เป็น แนวทางในการปรับปรุงเอกสารประกอบการสอนนั้นต่อไป การประเมินมีเกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้

1. เอกสารประกอบการเรียนการสอนนั้นสามารถใช้ศึกษาให้ได้ความคิดรวบยอด หรือสาระสำคัญเพียงใด
2. เอกสารประกอบการเรียนการสอนนั้น สะดวกในการจัดหา และสะดวกในการใช้เพียงใด
3. เอกสารประกอบการเรียนการสอนนั้น เอื้อประโยชน์ในการให้ข้อมูล พัฒนาความคิด ค่านิยม และคุณธรรมที่หลักสูตรต้องการเพียงใด
4. เอกสารประกอบการเรียนการสอนนั้น มีประสิทธิภาพในการใช้หรือไม่ และ จำเป็นต้องใช้สื่ออื่นช่วยมากน้อยเพียงใด
5. การใช้เอกสารประกอบการสอนนั้นเป็นไปอย่างเหมาะสมตามขั้นตอนหรือไม่

การเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบ LT (Learning Together)

1. ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนทำงานร่วมกันใน กลุ่มย่อย ประกอบด้วยนักเรียนที่มีความสามารถในการเรียนสูง ปานกลางและอ่อน นักเรียนจะให้ ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียน เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มบรรลุจุดประสงค์ในการเรียนแต่ละ ครั้ง มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือไว้ ดังนี้

ไสว พักขาว (2544, หน้า 193) ได้กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง การจัดการเรียนที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกันมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนของตนและส่วนรวมเพื่อให้กลุ่มได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

สุพัตรา เนียมสุวรรณ (2547, หน้า 9) ได้กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีทั้งนักเรียนเก่ง ปานกลาง อ่อน และฉลาด สมาชิกรับหน้าที่ของตนอย่างชัดเจนเพื่อรับผิดชอบการทำงานของกลุ่มให้สำเร็จร่วมกัน นักเรียนที่เก่งจะช่วยเหลือนักเรียนที่อ่อน สมาชิกรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

กรมวิชาการ (2546, หน้า 18) ได้กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง วิธีการเรียนที่จัดให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อยโดยให้สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน ช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน สมาชิกกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกัน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและร่วมมือกันทำให้งานบรรลุผลสำเร็จ

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2550, หน้า 41) ได้กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมให้นักเรียนได้เรียนรู้เป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยแต่ละคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นกำลังใจให้แก่กัน คนที่เรียนเก่งจะช่วยเหลือนักเรียนที่อ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและของเพื่อนสมาชิก ความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือ ความสำเร็จของกลุ่ม

สลาวิน (Slavin, 1987 อ้างถึงใน ไสว พักขาว, 2544, หน้า 132) ได้กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือว่า เป็นวิธีการเรียนการสอนที่จัดผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ภายในกลุ่มจะมีผู้เรียนแต่ละความสามารถ แต่ละกลุ่มประกอบไปด้วยสมาชิกกลุ่มจำนวน 4 คน มีผู้เรียนที่เรียนอยู่ในระดับสูงหนึ่งคน เรียนอยู่ในระดับปานกลางสองคนเรียนอยู่ในระดับต่ำหนึ่งคน ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มจะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และช่วยเหลือเพื่อนร่วมกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้ด้วย

จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson, 1994 อ้างถึงใน ไสว พักขาว, 2544, หน้า 131) ได้กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือหมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ร่วมมือและช่วยเหลือกันในการเรียนรู้ โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกันทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายของกลุ่ม สมาชิกต้องรับผิดชอบต่อร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวม มีการฝึกและใช้ทักษะการทำงานกลุ่มร่วมกัน ผลงานของกลุ่มขึ้นอยู่กับผลงานของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม สมาชิกต่างได้รับความสำเร็จร่วมกัน

สรุปการเรียนรู้แบบร่วมมือ หมายถึง การเรียนที่เน้นการร่วมมือกันของสมาชิกภายใน กลุ่มได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกัน สมาชิกในกลุ่มจะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ต้องยึดถือแนวคิดที่ว่าความสำเร็จของสมาชิกทุกคนจะรวมเป็นความสำเร็จของกลุ่ม

2. ความสำคัญของการเรียนแบบร่วมมือ

ความสำคัญของการสอนโดยใช้การเรียนแบบร่วมมือจะมุ่งเน้นให้นักเรียนมีการพัฒนา ตนเองในด้านต่าง ๆ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียน แบบร่วมมือ ดังนี้

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2550, หน้า 16 - 17) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือมีความสำคัญ ดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก เพราะทุก ๆ คนร่วมมือในการทำงานกลุ่มทุก ๆ คนมีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน
2. สมาชิกทุกคนมีโอกาสพูด แสดงออก แสดงความคิดเห็น ลงมือกระทำอย่างเท่าเทียมกัน
3. เสริมให้มีความช่วยเหลือกัน เช่น เด็กเก่งช่วยเด็กที่เรียนไม่เก่ง ทำให้เด็กเก่ง ภาคภูมิใจ รู้จักสละเวลา ส่วนเด็กที่เรียนไม่เก่งเกิดความซาบซึ้งในน้ำใจของเพื่อนสมาชิก
4. ร่วมคิดทุกคน ทำให้เกิดการระดมความคิด นำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาร่วมกันเพื่อ ประเมินคำตอบที่เหมาะสมที่สุด เป็นการส่งเสริมให้ช่วยกันคิดหาข้อมูลให้มากและวิเคราะห์แล้ว ตัดสินใจเลือก
5. ส่งเสริมทักษะทางสังคม เช่น การอยู่ร่วมกันด้วยมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เข้าใจกันและกัน อีกทั้งเสริมทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น

ชนาธิป พรกุล (2554, หน้า 83) ได้กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือจะช่วยให้ นักเรียนได้รับสิ่งต่อไปนี้

1. พัฒนาสติปัญญา มีทักษะการคิด การสื่อสาร การแก้ปัญหา
 2. มีทักษะทางสังคม เช่น การร่วมมือ การช่วยเหลือ การปฏิสัมพันธ์
- ในทางสร้างสรรค์ ความอดทนต่อความแตกต่าง เรียนรู้ในการฟังพาคคนอื่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และทำงานเป็นทีม

3. พัฒนาตนเอง เช่น การควบคุมตนเองในการเรียน เข้าใจตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง มีความมั่นใจ

4. ความเท่าเทียมกัน ยอมรับว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกันไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันในเรื่องใด

จอห์นสันและจอห์นสัน (Johnson and Johnson, 1994 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2547, หน้า 101) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือมีความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยให้นักเรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย เป็นผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีผลงานมากขึ้น การเรียนรู้มีความคงทนมากขึ้น (long term retention) มีแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพใช้เหตุผลดีขึ้นและคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น

2. ช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนดีขึ้น มีน้ำใจเป็นนักกีฬามากขึ้น ใส่ใจผู้อื่นมากขึ้น เห็นคุณค่าของความแตกต่าง ความหลากหลาย การประสานสัมพันธ์ และการรวมกลุ่ม

3. ช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพจิตดีขึ้น มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม และความสามารถในการเผชิญกับความเครียดและความผันแปรต่าง ๆ

3. ความแตกต่างระหว่างการเรียนแบบร่วมมือกับการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิม

ชนาธิป พรกุล (2554, หน้า 85 – 86) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างการเรียนแบบร่วมมือกับการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิมไว้หลายประการตามตาราง

ตาราง 1 แสดงความแตกต่างระหว่างการเรียนแบบเดิมกับการเรียนแบบร่วมมือ

การเรียนแบบเดิม	การเรียนแบบร่วมมือ
สมาชิกกลุ่มไม่มีความรับผิดชอบร่วมกัน	สมาชิกกลุ่มมีความรับผิดชอบในการเรียนร่วมกัน สนใจการทำงานของตนเองเท่า ๆ กับการทำงานของสมาชิกกลุ่ม
สมาชิกกลุ่มมีความสามารถใกล้เคียงกัน	สมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถที่ต่างต่างกัน
สมาชิกกลุ่มแต่ละคนไม่รับผิดชอบการทำงานของตัวเองเสมอไป บางครั้งก็ใส่ชื่อตัวเองโดยที่ไม่ได้ทำงาน	สมาชิกกลุ่มแต่ละคนรับผิดชอบในงานที่ได้รับ มอบหมาย มีการให้คำแนะนำ ชมเชย เสนอแนะการทำงานกลุ่มของสมาชิกในการเรียน
ผู้นำหรือหัวหน้าจะได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่มแบบเดิม	มีการแลกเปลี่ยนบทบาทของผู้นำภายในกลุ่มการเรียนแบบร่วมมือ
สมาชิกรับผิดชอบในงานของตนเองเท่านั้น อาจแบ่งงานกันไปทำและเอาผลงานมารวมกัน	สมาชิกกลุ่มในการเรียนแบบร่วมมือช่วยเหลือ สนับสนุนให้กำลังใจในการทำงานกลุ่ม ช่วยกัน รับผิดชอบการเรียนของสมาชิกกลุ่ม และแน่ใจว่าสมาชิกทุกคนทำงานกลุ่ม
ชุดบ่งหมายอยู่ที่การทำงานให้สำเร็จเท่านั้น	การให้สมาชิกทุกคนใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ในการทำงานกลุ่มโดยยังคงรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อสมาชิกกลุ่ม
นักเรียนจะจะถูกกละเลยทักษะทางสังคม (social skills)	นักเรียนจะได้รับการสอนทักษะทางสังคม (social skills) ที่จำเป็นต้องใช้ในขณะทำงานกลุ่ม
ครูไม่สนใจนักเรียนในขณะทำงานกลุ่ม	ครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ สังเกตการทำงานสมาชิกในกลุ่ม
ครูไม่สนใจวิธีในการดำเนินงานภายในกลุ่ม ให้สมาชิกกลุ่มจัดการกันเอง	ครูเป็นผู้กำหนดวิธีการในการทำงานกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า

1. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น
2. นักเรียนชอบเรียนวิชาต่าง ๆ มากขึ้น
3. นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อครู
4. นักเรียนมีการพัฒนาตนเอง
5. นักเรียนมีการพัฒนาทักษะทางสังคม
6. บรรยากาศในการเรียนเป็นกันเอง

4. องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546, หน้า 122) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือต้องคำนึงถึงองค์ประกอบข้อต่อไปนีในการให้ผู้เรียนทำงานกลุ่ม

1. มีการพึ่งพาอาศัยกัน (positive interdependence) หมายถึง สมาชิกในกลุ่มมีเป้าหมายเดียวกัน มีส่วนรับความสำเร็จร่วมกันใช้วัสดุร่วมกัน มีบทบาทหน้าที่ที่ทุกคนทุกคนมีความรู้สึกว่าจะสำเร็จได้ต้องช่วยเหลือกันและกัน
2. มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในเชิงสร้างสรรค์ (face-to-face promotive interaction) หมายถึง สมาชิกกลุ่มได้ทำกิจกรรมอย่างใกล้ชิด เช่น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น อธิบายความรู้แก่กัน ถามคำถาม ตอบคำถามกันและกันด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกัน
3. มีการตรวจสอบความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน (individual accountability) เป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะตรวจสอบว่าสมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบต่องานกลุ่มหรือไม่ มาก น้อยเพียงใด เช่น สุ่มถามสมาชิกในกลุ่ม สังเกตและบันทึกผลการทำงาน เป็นต้น
4. มีการแก้ทักษะการช่วยเหลือกันทำงานและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (interpersonal and small-group skills) ผู้เรียนควรได้แก้ทักษะที่จะช่วยงานกลุ่มประสบความสำเร็จ เช่น ทักษะ การสื่อสาร การยอมรับความช่วยเหลือกัน การทำความเข้าใจและไว้วางใจผู้อื่น เป็นต้น
5. มีการฝึกทักษะกระบวนการกลุ่ม (group processing) สมาชิกต้องรับผิดชอบต่อการทำงานของกลุ่มต้องสามารถประเมินการทำงานของกลุ่มได้

จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson, 1994, pp. 31 – 37) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือไม่ได้มีความหมายเพียงว่ามีการจัดให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มแล้วให้งานและบอกผู้เรียนให้ช่วยกันทำงานเท่านั้น การเรียนรู้จะเป็นแบบร่วมมือต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญครบ 5 ประการ ดังนี้

1. การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (positive interdependence)

กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือ จะต้องมีความตระหนักว่าสมาชิกในกลุ่มทุกคนมีความสำคัญ และความสำเร็จของกลุ่มขึ้นกับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ในขณะเดียวกัน สมาชิกแต่ละคนจะประสบ ความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ความสำเร็จของบุคคลและของกลุ่มขึ้นอยู่กับกัน และกัน ดังนั้นแต่ละคนต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน และในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือ สมาชิกคนอื่น ๆ ด้วยเพื่อประโยชน์ร่วมกัน การจัดกลุ่มเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาช่วยเหลือ เกื้อกูลกันนี้ทำได้หลายทาง เช่น การให้ผู้เรียนมีเป้าหมายเดียวกัน หรือให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายในการทำงาน/การเรียนรู้ร่วมกัน (positive goal interdependence) การให้รางวัลตามผลงานของกลุ่ม (positive reward interdependence) การให้งานหรือวัสดุอุปกรณ์ที่ทุกคนต้องทำหรือใช้ร่วมกัน (positive resource interdependence) การมอบหมายบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกันให้แต่ละคน (positive role interdependence)

2. การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (face-to-face promotive interaction)

การที่สมาชิกในกลุ่มมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมี ปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันในทางที่จะช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะห่วงใย ใ่วางใจ ส่งเสริม และช่วยเหลือกันและกันในการทำงานต่าง ๆ ร่วมกัน ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

3. ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน (individual accountability)

สมาชิกในกลุ่มการเรียนรู้ทุกคนจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบและพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ไม่มีใครที่จะได้รับประโยชน์โดยไม่ทำหน้าที่ของตน ดังนั้น กลุ่มจำเป็นต้องมีระบบการตรวจสอบผลงานทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม วิธีการที่สามารถส่งเสริมให้ทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ มีหลายวิธี เช่น การจัดกลุ่มให้เล็ก เพื่อจะได้มีการเอาใจใส่กันและกันได้อย่างทั่วถึง การทดสอบเป็นรายบุคคล การสุ่มเรียกชื่อให้รายงานครูสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน ในกลุ่มการจัดให้กลุ่มมีผู้สังเกตการณ์ ควรให้ผู้เรียนสอนกันและกัน เป็นต้น

4. การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (interpersonal and small-group skills)

การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยทักษะที่สำคัญ ๆ หลายประการ เช่น ทักษะสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหาขัดแย้ง รวมทั้งการเคารพ ยอมรับ และไว้วางใจกันและกัน ซึ่งครูควรสอนและแก้ไขแก่ผู้เรียนเพื่อช่วยให้ดำเนินงานไปได้

5. การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (group processing)

กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือจะต้องมีการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มครอบคลุมการวิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีการทำงานของกลุ่ม พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มและผลงานของกลุ่ม การวิเคราะห์การเรียนรู้นี้อาจทำโดยครูหรือผู้เรียนหรือทั้งสองฝ่าย การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มนี้ เป็นยุทธวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมให้กลุ่มตั้งใจทำงาน เพราะรู้ว่าจะได้รับข้อมูลป้อนกลับ และช่วยฝึก ทักษะการรู้คิด (metacognition) คือ สามารถที่จะประเมินการคิดและพฤติกรรมของตนที่ได้ทำไป

การที่จะช่วยให้การดำเนินงานกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ สมาชิกทุกคนต้องทำความเข้าใจในเป้าหมายการทำงาน วางแผนปฏิบัติงานร่วมกัน ดำเนินงานตามแผนตลอดจนประเมินผลและปรับปรุงงาน

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือทั้ง 5 องค์ประกอบนั้น ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่ง กันและกันในอันที่จะช่วยให้การเรียนรู้แบบร่วมมือดำเนินไปด้วยดีและบรรลุตามเป้าหมายที่กลุ่ม กำหนด โดยเฉพาะทักษะทางสังคม ทักษะการทำงานกลุ่มย่อย และกระบวนการกลุ่มซึ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับการฝึกฝน ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกกลุ่มเกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำทักษะเหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือประกอบด้วย

1. มีการพึ่งพาอาศัยกันภายในกลุ่ม
2. มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด
3. มีการตรวจสอบความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน
4. มีการฝึกทักษะการช่วยเหลือกันทำงานและทักษะการทำงาน

กลุ่มย่อย

5. มีการฝึกทักษะกระบวนการกลุ่ม

5. ลักษณะสำคัญของการเรียนแบบร่วมมือ

ในการจัดการเรียนแบบร่วมมือนั้นมีลักษณะสำคัญคือ สมาชิกของกลุ่ม มีความแตกต่างกัน ในความสามารถทางการเรียน เพศ และอายุ สมาชิกทุกคนในกลุ่ม จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน และสมาชิกทุกคนจะต้องมีความ ตระหนักร่วมกันว่างานของกลุ่มจะสำเร็จได้ต่อเมื่อ สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับ มอบหมายจึงต้องร่วมมือกันอย่างแท้จริง ภายในกลุ่ม

ผู้เรียนต้องร่วมมือกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ การแก้ปัญหาาร่วมกัน การเชื่อมโยง ความรู้เดิมกับความรู้ที่ต้องการศึกษา ช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจระหว่าง เรียน ผู้เรียนจะต้องใช้ทักษะในการทำงานร่วมกันจนสำเร็จ เช่น ทักษะผู้นำ ทักษะ การตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพได้ย่อมขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนต้องยึดถือแนวปฏิบัติตามวิธีการทำงานแบบ กระบวนการกลุ่ม

การจัดการเรียนแบบร่วมมือนั้นจะเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิตในสังคม ประชาธิปไตย ซึ่งไม่ว่าจะเป็นสังคมขนาดเล็กในกลุ่มเพื่อน สังคมในห้องเรียน สังคมใน โรงเรียน ตลอดจนสังคมทั่วไป เมื่อสมาชิกในกลุ่มทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกันได้รับ มอบหมายงานไปแล้วต้องมีความ รับผิดชอบในงานนั้น สมาชิกจะมีความภูมิใจใน ความสำคัญของตนเองว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ของกลุ่มเท่าเทียมกับสมาชิกคนอื่น

การร่วมมือเป็นสถานการณ์ที่จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องที่ความไว้วางใจกัน มีการ สื่อความหมาย อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา มีความเข้าใจกันครูจึงควรหาทางให้นักเรียน ในชั้นได้มีเป้าหมายที่ ร่วมกันหรือสร้างความร่วมมือกันในห้องเรียน ซึ่งนอกจากจะทำให้ นักเรียนมีความไว้วางใจกันแล้ว ยังจะก่อให้เกิดผลดีอีกหลายอย่าง เช่น

1. กรณีที่ให้นักเรียนช่วยเหลือกันในเรื่องการเรียน เช่น ให้อธิบายความรู้ ความเข้าใจวิชาต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนที่เป็นผู้อธิบายถ่ายทอดความรู้ก็จะมีคุณภาพภูมิใจ ในตัวเอง มีความเชื่อมั่นในทักษะและความสามารถที่ตนที่อยู่ มีเจตคติต่อตนเองในทางที่ดี และนักเรียนที่เป็นผู้รับความรู้ก็จะพัฒนาความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการเรียนได้
2. การร่วมมือกันจะทำให้นักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมีความ สนิทสนมชอบ พอกันมากขึ้น

3. การร่วมมือกันจะทำให้ให้นักเรียนสนใจยอมรับคุณค่าความสามารถของกันและกัน มากขึ้นทั้งนี้โดยเป็นผลจากการที่ได้รู้จักกันดีขึ้น ได้เห็นความสามารถของกันและกันจากการที่ได้ทำงานร่วมกัน

4. การร่วมมือกันในชั้นเรียนและโรงเรียนจะทำให้นักเรียนและครูมีเจตคติที่ดีต่อชั้น เรียนโรงเรียน เพื่อร่วมชั้นเรียน และเพื่อร่วมงานอันจะส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและการทำงานของครูด้วย

6. บทบาทของครูและนักเรียนในการเรียนแบบร่วมมือ

6.1 บทบาทครู

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546, หน้า 65)

ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนแบบร่วมมือไว้ ดังนี้

1. ครูควรแบ่งนักเรียนในห้องออกเป็นกลุ่มย่อยซึ่งอาจประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มละ 2 – 6 คน แต่ละกลุ่มควรประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกัน
2. ควรเลือกใช้เก้าอี้ที่มีน้ำหนักเบาเพื่อความสะดวกในการจัดกลุ่ม การเลื่อนเข้าหากัน เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อุปกรณ์ และวัสดุกับสมาชิกคนอื่น ๆ ของกลุ่ม นอกจากนี้การจัดเก้าอี้ของกลุ่มควรให้ครูสะดวกในการที่จะสังเกตและติดตามความก้าวหน้าการทำงานของกลุ่ม
3. ครูควรชี้แจงกรอบกิจกรรมให้นักเรียนแต่ละกลุ่มและช่วยให้นักเรียนทุกคนเข้าใจ ข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีการเรียนแบบร่วมมือ
4. ครูต้องสร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อุปกรณ์และวัสดุ การเรียนและส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบแก่สมาชิกในกลุ่ม
5. ครูควรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของทุกกลุ่มย่อยและคอยติดตามความก้าวหน้าในการ เรียนรู้ของกลุ่มและสมาชิกของแต่ละกลุ่มย่อย ครูต้องเคลื่อนไหวไปรอบ ๆ ชั้นเรียน เพื่อให้ สามารถสังเกตความก้าวหน้าของกลุ่มได้อย่างทั่วถึง
6. ครูยกย่องเมื่อเห็นนักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม รางวัลและคำชมเชยที่ให้แก่นักเรียน ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสำเร็จของกลุ่ม
7. ครูเป็นผู้กำหนดว่านักเรียนควรทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มนานเพียงใด งานวิจัยส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่านักเรียนควรทำงานและเรียนร่วมกันในกลุ่มเดิม

ติดต่อกันอย่างน้อยหนึ่งภาคเรียน จึงจะเกิดผลดี ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มการเรียนรู้
สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

8. ครูควรร่วมกันเป็นทีมในการนำเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือมาใช้
โรงเรียน ครูในทีม ควรช่วยเหลือ ร่วมมือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอุปสรรคซึ่งกัน
และกัน ในการพัฒนาสื่อการสอนและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำการเรียนรู้
แบบร่วมมือมาใช้ในโรงเรียน

9. ครูที่ใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ ต้องตระหนักอยู่เสมอว่าเราสามารถ
สร้างบรรยากาศที่ ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ได้ แต่ไม่สามารถเรียนแทนนักเรียน

ชนาธิป พรกุล (2554, หน้า 76 – 77) กล่าวว่า บทบาทของครูในการจัด
กิจกรรมโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ 2 ประการ คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการผู้จัดการชั้นเรียน
ครูต้องเตรียมการ 5 กิจกรรม ได้แก่

1. ระบุดจุดประสงค์ของบทเรียน
2. ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดกลุ่ม
3. อธิบายการทำงาน การมีปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมการเรียนรู้
4. ดูแลประสิทธิภาพของการทำงานกลุ่มและขัดจังหวะเพื่อให้

การช่วยเหลือ

5. ประเมินผลสัมฤทธิ์และการปฏิบัติงานกลุ่ม

จากบทบาทของครูในการเรียนรู้แบบร่วมมือที่กล่าวมาข้างต้น

สรุปได้ดังนี้

1. บทบาทของผู้วางแผน
2. บทบาทในการให้คำปรึกษาและแนะแนวทาง
3. บทบาทในการประเมินผล

6.2 บทบาทผู้เรียน

ชนาธิป พรกุล (2554, หน้า 78) ได้กล่าวว่า บทบาทผู้เรียนที่เรียน
โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ ดังนี้

ผู้เรียนได้รับงาน 3 งาน คือ

1. เรียนรู้งานที่ได้รับมอบหมาย
2. แนใจว่าสมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้งานนั้น
3. แนใจว่าทุกคนในชั้นเรียนรู้งานนั้นด้วย

ระหว่างการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ผู้เรียนต้องอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ สมาชิกในกลุ่ม อธิบายวิธีทำงานให้สำเร็จ ฟังคำอธิบาย ของผู้อื่น ส่งเสริมให้แต่ละมีความพยายาม ทำความเข้าใจปัญหา อธิบายเนื้อหา ขอและให้ความช่วยเหลือกันภายในกลุ่มโดยมีการแบ่งหน้าที่ ดังนี้

1. ผู้บันทึกทำหน้าที่รวบรวมคำตอบของสมาชิกและจดบันทึก
2. ผู้สรุปทำหน้าที่สรุปเรื่องทั้งหมดที่กลุ่มทำและเขียนรายงาน
3. ผู้ตรวจสอบทำหน้าที่ตรวจสอบว่าทุกคนรู้คำตอบหรืองานที่ทำ
4. ผู้ตรวจงานทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องแก้ไขตัวสะกด

หรือสำนวนและความ สมบูรณ์ของงาน

5. ผู้สังเกตการณ์ทำหน้าที่เตือนให้ทุกคนทำงานและผู้ให้กำลังใจ ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนการทำงาน

จากการศึกษาบทบาทของผู้เรียนที่เรียนแบบร่วมมือดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทที่สำคัญของผู้เรียนที่เรียนแบบร่วมมือ คือ

1. การลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองโดยทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม
2. ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมร่วมกัน
3. ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. มีทักษะในการทำงานกลุ่ม
5. ทุกคนต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการทำกิจกรรมเพื่อให้

ประสบความสำเร็จตาม เป้าหมายของกลุ่ม

7. การเรียนรู้แบบ LT

7.1 องค์ประกอบการเรียนรู้แบบ LT

รูปแบบ LT (learning together) นี้ จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson) เป็นผู้เสนอในปี ค.ศ. 1975 ต่อมาในปี ค.ศ. 1984 เขาเรียกรูปแบบนี้ว่า วงกลมการเรียนรู้ (circles learning) รูปแบบนี้มีการกำหนดสถานการณ์และเงื่อนไขให้นักเรียน ทำผลงานเป็นกลุ่มให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแบ่งปันเอกสาร การแบ่งงานที่เหมาะสม และการให้รางวัลกลุ่ม

ไสว พักขาว (2544, หน้า 211 – 212) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบ LT จะต้องมีองค์ประกอบดังนี้

1. สร้างความรู้สึกพึ่งพิงกัน (positive interdependence) ให้เกิดขึ้นในกลุ่มนักเรียนซึ่งอาจทำได้หลายวิธี คือ
 - 1.1 กำหนดเป้าหมายร่วมของกลุ่ม (mutual goals) ให้ทุกคนต้องเรียนรู้เหมือนกัน
 - 1.2 การให้รางวัลรวม เช่น ถ้าสมาชิกทุกคนของกลุ่มได้คะแนนคิดเป็นร้อยละ 90 ขึ้น ไปของคะแนนเต็ม (joint rewards) สมาชิกในกลุ่มนั้นจะได้คะแนนพิเศษอีกคนละ 5 คะแนน
 - 1.3 ให้ใช้เอกสารหรือแหล่งข้อมูล (share resources) ครูอาจแจกเอกสารที่ต้องใช้ เพียง 1 ชุด สมาชิกแต่ละคนจะต้องช่วยกันอ่านโดยแบ่งเอกสารออกเป็น ส่วน ๆ เพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
 - 1.4 กำหนดบทบาทสมาชิกในการทำงานกลุ่ม (assigned roles) งานที่มอบหมายแต่ ละงานอาจกำหนดบทบาทการทำงานของสมาชิกในกลุ่มแตกต่างกัน หากเป็นงานเกี่ยวกับการตอบคำถามในแบบฝึกหัดที่กำหนด ครูอาจกำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้อ่านคำถาม ผู้ตรวจสอบ ผู้กระตุ้นให้สมาชิกช่วยกันคิดหาคำตอบและ ผู้จับบันทึกคำตอบ
2. จัดให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน (face-to-face interaction) ให้นักเรียนทำงาน ด้วยกันภายใต้บรรยากาศของความช่วยเหลือและส่งเสริมกัน
3. จัดให้มีความรับผิดชอบในส่วนบุคคลที่จะเรียนรู้เป็น (individual accountability)
4. การทำให้นักเรียนแต่ละคนตั้งใจเรียนและช่วยกันทำงาน ไม่กินแรงเพื่อน ครูอาจจัด สภาพการณ์ให้ด้วยการประเมินเป็นระยะ สุ่มสมาชิกของกลุ่มให้ตอบคำถามหรือรายงานผลการทำงาน สมาชิกทุกคนจึงต้องเตรียมพร้อมที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่ม
5. ให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะสังคม (social skills) การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี
6. นักเรียนต้องมีทักษะทางสังคมที่จำเป็น ได้แก่ ความเป็นผู้นำ การตัดสินใจ การสร้างความไว้วางใจการสื่อสารและทักษะการจัดการกับข้อขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์

7. จัดให้มีกระบวนการกลุ่ม (group processing) เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียน

8. ประเมินการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และหาทางปรับปรุง การทำงานกลุ่มให้ดีขึ้น

จากหลักการดังกล่าวทำให้ได้รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน หรือ Learning Together ที่นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้ได้ผลงานกลุ่ม ในขณะที่ทำงานนักเรียนช่วยกันคิดและช่วยกันตอบ คำถาม พยายามทำให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมและทุกคนเข้าใจที่มาของคำตอบ ให้นักเรียนขอความช่วยเหลือจากเพื่อนก่อนที่จะถามครู และครูชมเชยหรือให้รางวัลกลุ่มตามผลงานของกลุ่มเป็นหลัก

จากการศึกษาองค์ประกอบของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ดังนี้

1. สร้างความรู้สึกพึ่งพากัน
2. จัดให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน
3. จัดให้มีการรับผิดชอบในส่วนบุคคลที่จะเรียนรู้
4. ให้ความรู้หรือแกเกี่ยวกับทักษะสังคม
5. จัดให้มีกระบวนการกลุ่ม

7.2 ขั้นตอนการเรียนรู้แบบ LT

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2550, หน้า 189) กล่าวว่า เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกันมี 6 ขั้นตอนกิจกรรม ประกอบด้วย

1. ครูและนักเรียน อภิปราย สรุปเนื้อหาที่เรียนมาแล้ว
2. แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มละความสามารถและเพศ กลุ่มละ 4 – 5 คน
3. ครูแจกใบงานกลุ่มละ 1 แผ่น
4. แบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกทุกคนดังนี้
 - คนที่ 1 ผู้อ่านคำสั่งหรือขั้นตอนการทำกิจกรรม
 - คนที่ 2 ฟังขั้นตอนและเป็นผู้จดบันทึก
 - คนที่ 3 อ่านคำถามและหาคำตอบ
 - คนที่ 4 ตรวจคำตอบ (ข้อมูล)
5. แต่ละกลุ่มส่งกระดาษคำตอบเพียงแผ่นเดียวหรือส่งงาน 1 ชิ้น

ผลงานที่เสร็จเป็น

6. ผลงานของสมาชิกทุกคน ซึ่งจะได้คะแนนเท่ากันทุกคน

7. ปิดประกาศชมเชยกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ (2550, หน้า 150) กล่าวว่า เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกันมี 3 ขั้นตอนกิจกรรม ประกอบด้วย

1. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 – 6 คน คละความสามารถและเพศ กำหนดบทบาท หน้าที่ของสมาชิกทุกคน เช่น

คนที่ 1 ผู้อ่าน

คนที่ 2 ผู้จดบันทึก

คนที่ 3 ผู้ปฏิบัติ

คนที่ 4 ผู้สังเกต

2. มอบประเด็นศึกษาและใบงานให้แต่ละกลุ่มร่วมกันปฏิบัติและกำหนดเวลาในการปฏิบัติงาน

3. สมาชิกในกลุ่มร่วมกันอภิปรายสรุปลงในแบบบันทึกกิจกรรม นำเสนอเป็นผลงานของกลุ่ม

สรุปขั้นตอนการเรียนรู้แบบร่วมกัน (Learning Together : LT) ได้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมความพร้อม : ครูแนะนำการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน แบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่มละ 6 คนโดยคละความสามารถและเพศ อธิบายบทบาทของผู้เรียนที่ครูจะ ประเมินโดยการสังเกตขณะเรียน

2. ขั้นให้ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

3. ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม : ครูแจกแบบฝึกหัดหรืองานให้ทุกกลุ่ม กลุ่มละ 1 ชุดเหมือนกัน ให้ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกัน โดยที่ผู้เรียนแต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่ม

4. ขั้นนำเสนอผลงานและตรวจสอบผลงาน

5. ขั้นสรุปความรู้

การเรียนรู้แบบ STAD (Student Teams Achievement Divisions)

1. ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543, หน้า 4) ได้กล่าวว่า การสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเทคนิค STAD หมายถึง การเรียนโดยแบ่งกลุ่มนักเรียนตามระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งนี้กำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถต่างกันมาทำงานกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ โดยปกติในกลุ่มหนึ่ง ๆ จะมีสมาชิก 4 คน เป็นนักเรียนที่เรียนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และเรียนอ่อน 1 คน ผลการทดสอบของนักเรียนเป็นรายบุคคล การทดสอบทั้ง 2 ครั้ง นักเรียนต่างคนต่างสอบ แต่เวลาเรียนต้องร่วมมือกัน

กรมวิชาการ (2546, หน้า 23) ได้กล่าวว่า การสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเทคนิค STAD หมายถึง วิธีการเรียนที่ต้องมีเป้าหมายของกลุ่มและช่วยเหลือกัน เพื่อความสำเร็จของกลุ่ม ส่วนหลักการของการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือกันนั้น กำหนดให้ใช้เวลาในชั้นเรียน มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มประมาณ 4 – 5 คน โดยสมาชิกในกลุ่มจะต้องมีความสามารถแตกต่างกัน และใช้การเสริมแรง เช่น รางวัล คำชมเชย เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนร่วมมือกันทำงาน

กิ่งดาว กลิ่นจันทร์ (2547, หน้า 14) ได้กล่าวว่า การสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเทคนิค STAD หมายถึง การแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 4 – 5 คน สมาชิกมีความหลากหลายในความสามารถในกลุ่มนี้จะไม่มีการแข่งขัน เมื่อสมาชิกในกลุ่มช่วยกันทบทวนบทเรียนพร้อมแล้วให้ทำแบบทดสอบเป็นเวลาประมาณ 15 นาที คะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบจะแปลงเป็นคะแนนของแต่ละกลุ่มโดยใช้ระบบที่เรียกว่า “กลุ่มสัมฤทธิ์” จะมีโอกาสได้คะแนนตั้งแต่อันดับที่ 1 – 6 เท่ากันทุกกลุ่ม คะแนนที่แปลงได้นำไปรวมกับคะแนนของเพื่อนในกลุ่มของตนเป็นคะแนนรวมของกลุ่ม วงจรกิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ การบรรยายการอภิปรายในชั้นเรียน 40 นาที การทบทวนบทเรียน 40 นาที และการทำแบบทดสอบ 15 – 20 นาที วงจรนี้จะใช้สัปดาห์ละ 2 ครั้ง

Slavin (1990, pp. 23 – 24) ได้กล่าวว่า การสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเทคนิค STAD ได้รับการพัฒนาขึ้นจากมหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ (John Hopkins University) เป็นวิธีการสอนซึ่งกำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถต่างกันทำงานรวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ โดยปกติจะมี 4 คน ซึ่งประกอบด้วยนักเรียนที่มีความสามารถทางการเรียนสูง 1 คน ปานกลาง 2 คน และต่ำ 1 คน ผลการเรียนรู้ของเด็กจะพิจารณาเป็น

2 ตอน ตอนแรกจะพิจารณาค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ตอนที่ 2 จะพิจารณาคะแนนสอบเป็นรายบุคคล การสอบทั้ง 2 ครั้ง เด็กต่างคนต่างสอบ แต่เวลาเรียนต้องร่วมมือกัน ดังนั้นเด็กนักเรียนที่เรียนเก่งจึงพยายามช่วยเหลือเด็กที่เรียนอ่อน เพราะจะทำให้คะแนนของทั้งกลุ่มดีขึ้น และครูมีรางวัลเป็นแรงเสริม หากค่าเฉลี่ยของกลุ่มใดเกินเกณฑ์ที่ครูตั้งไว้

สรุปได้ว่า การสอนด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือกันเทคนิค STAD หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 4 คน ในกลุ่มหนึ่ง ๆ ประกอบไปด้วยนักเรียนที่มีความสามารถทางการเรียนแตกต่างกัน คือเป็นนักเรียนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และอ่อน 1 คน นักเรียนที่เรียนเก่งจะต้องช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้คะแนนผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มดีที่สุด ครูมีหน้าที่ให้คำแนะนำเมื่อนักเรียนเกิดปัญหา และให้การเสริมแรงด้วยการให้รางวัล เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนร่วมมือกันทำงาน

2. กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

Slavin (1990, pp. 42 – 43) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้หลายรูปแบบ แต่รูปแบบที่ง่ายที่สุดและใช้กันแพร่หลาย เหมาะสำหรับผู้สอนที่เลือกใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ในระยะเริ่มแรก คือ STAD (Student Teams Achievement Division) เพราะรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือจะทำให้ให้นักเรียนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นักเรียนที่เรียนเก่งจะรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามีประโยชน์ต่อกลุ่มเพราะสามารถช่วยให้สมาชิกเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนได้มากขึ้น เด็กปานกลางและเด็กอ่อนก็จะรู้สึกอบอุ่นและสบายใจที่ตนมีเพื่อนที่เก่งคอยให้ความช่วยเหลือและเรียนทันบทเรียน ผลจากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม จะพัฒนาทักษะทางสังคม นักเรียนจะรู้สึกถึงคุณค่าของตนเองมากขึ้น เกิดความมั่นใจในตนเอง ทุกคนมีบทบาทต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มเท่ากัน การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือรูปแบบ STAD มีส่วนประกอบที่สำคัญ 5 ชั้น คือ

2.1 การเสนอบทเรียนต่อทั้งชั้น (Class Presentation)

เนื้อหาของบทเรียนจะถูกเสนอต่อหน้านักเรียนทั้งห้องโดยครูผู้สอน ซึ่งครูจะใช้เทคนิควิธีการเสนอรูปแบบใดขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาของบทเรียนและการตัดสินใจของครูเป็นสำคัญที่จะเลือกเทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมพร้อมทั้งประกอบการอธิบาย การเสนอบทเรียน จะเหมือนกับการสอนปกติของครู แต่ต่างกันที่จะต้องสัมพันธ์และเน้นหน่วยการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะต้องทำเป็นกลุ่มในขั้นต่อไปด้วย ผู้เรียนจะต้องสนใจและตั้งใจเรียนในขณะที่ครูเสนอเนื้อหา เพราะจะมีผลในการทำแบบทดสอบย่อย ซึ่งผลการทดสอบจะเป็นตัวกำหนดคะแนนของกลุ่มด้วย

2.2 การศึกษากลุ่มย่อย (Team Study)

กลุ่มจะประกอบด้วยนักเรียนประมาณ 4 – 5 คน ซึ่งมีความแตกต่างกัน ทั้งในแง่ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเพศ หน้าที่สำคัญของกลุ่มคือการเตรียมสมาชิกของกลุ่มให้สามารถทำแบบทดสอบได้ดี หลังจากการเสนอเนื้อหาแล้ว นักเรียนจะแยกทำงานเป็นกลุ่มเพื่อศึกษาตามใบงานหรือกิจกรรมกลุ่มที่ครูกำหนดให้ โดยใบงานนั้นจะเป็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียน เป็นการเตรียมตัวสำหรับการทดสอบย่อย การอภิปราย การแก้ปัญหาาร่วมกัน การเปรียบเทียบคำตอบและการแก้ความเข้าใจผิดของเพื่อนร่วมกลุ่มเป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดสมาชิกของกลุ่มจะต้องทำให้ดีที่สุดเพื่อกลุ่มของตน เพื่อช่วยสมาชิกแต่ละคนของกลุ่มสอนเพื่อนร่วมกลุ่มให้เข้าใจเนื้อหาที่จะเรียน การทำงานของกลุ่มลักษณะนี้จะเน้นความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม การนับถือของตนเอง (Self-Esteem) และการยอมรับเพื่อนนักเรียนที่เรียนอ่อน

นอกจากนี้ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนคำนึงถึงพฤติกรรมการเรียนในการทำงานกลุ่ม ได้แก่ นักเรียนต้องช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มให้ได้เรียนรู้เนื้อหาอย่างชัดเจน ถ้าไม่เข้าใจให้ปรึกษาเพื่อนในกลุ่มก่อนจึงปรึกษาครู และไม่มีใครที่จะเรียนเนื้อหาจบเพียงคนเดียว ในขณะที่เพื่อนในกลุ่มยังไม่เข้าใจควรปรึกษาหารือในกลุ่มกันเบา ๆ ไม่ให้รบกวนกลุ่มอื่นสิ่งที่ครูควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมกลุ่ม คือ การให้ผู้เรียนตั้งชื่อกลุ่ม ผู้เรียนสามารถจัดโต๊ะหรือย้ายที่ทำงานของกลุ่มได้โดยอิสระ ควรแนะนำให้ผู้เรียนร่วมกันทำงานเป็นคู่หรือ 3 คน เพื่อให้มีการตรวจผลงานของกันและกัน และให้มีการอธิบายคำตอบซึ่งกันและกัน แล้วจึงนำไปตรวจกับบัตรเฉลย ไม่ควรจบการศึกษาเนื้อหาอย่างง่าย ๆ จนกว่าจะแน่ใจว่าผู้เรียนทุกคนพร้อมที่จะทำข้อสอบได้และในขณะที่ผู้เรียนร่วมกิจกรรมกลุ่ม ครูควรเดินไปรอบๆ ห้องเพื่อให้โอกาสในการปรึกษาหารือได้สะดวกและเสริมกำลังใจผู้เรียน

2.3 การทดสอบย่อย (Test)

หลังจากที่นักเรียนในแต่ละกลุ่มทำงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ครูก็ทำการทดสอบย่อย โดยให้นักเรียนต่างคนต่างทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการประเมินความรู้ที่นักเรียนได้เรียนมา วิธีการนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง

คะแนนความก้าวหน้าของแต่ละคน (Individual Improvement Scores) ความคิดที่อยู่เบื้องหลังของคะแนนความก้าวหน้าของผู้เรียนคือการให้ผู้เรียนแต่ละคนมีเป้าหมายเกี่ยวกับผลการเรียนของตนเองที่จะต้องทำให้ได้ตามเป้าหมายนั้น ซึ่งผู้เรียนจะทำได้หรือไม่ จะขึ้นอยู่กับการทำงานหนักมากขึ้นกว่าที่ทำมาแล้วในบทเรียนก่อน

ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสได้คะแนนสูงสุดเพื่อช่วยกลุ่ม ซึ่งจะทำไม่ได้เลยถ้าคะแนนในการสอบต่ำกว่าคะแนนที่ได้ในครั้งก่อน ผู้เรียนแต่ละคนจะมีคะแนนที่เป็น “ฐาน” ซึ่งได้จากคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบย่อยที่ผ่านมาก่อนการเรียนรู้แบบ STAD และคะแนนความก้าวหน้าของแต่ละคนหาได้จากความแตกต่างระหว่างคะแนนฐาน (คะแนนเฉลี่ยในการทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนที่นักเรียนได้จากการทดสอบย่อยหลังจากการเรียนรู้แบบ STAD) ส่วนคะแนนกลุ่ม (Team Scores) หาได้จากการหาคะแนนเฉลี่ยโดยการรวมคะแนนความก้าวหน้าของนักเรียนทุกคนในกลุ่มแล้วหารด้วยจำนวนสมาชิกในแต่ละกลุ่ม

2.5 กลุ่มที่ได้รับการยกย่อง (Team Recognition)

เป็นการประกาศคะแนนให้แต่ละกลุ่มทราบ พร้อมกับให้คำชมเชยหรือให้ประกาศนียบัตร หรือให้รางวัลกับกลุ่มที่มีคะแนนพัฒนาการของกลุ่มสูงสุด ครูชี้แนะกับนักเรียนว่าคะแนนพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคนมีความสำคัญเท่าเทียมกับคะแนนที่นักเรียนแต่ละคนได้รับจากการทดสอบ

กลุ่มจะได้รางวัลเมื่อคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มเกินเกณฑ์ที่ตั้งไว้ การจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้ ครูจะต้องเตรียมสิ่งต่อไปนี้

2.5.1 วัสดุการสอน ที่ใช้ในการทำงานกลุ่ม ประกอบด้วยใบความรู้ ใบงานและบัตรเฉลย รวมทั้งข้อสอบสำหรับทดสอบนักเรียนแต่ละคนหลังจากเรียนบทเรียนในแต่ละหน่วยแล้ว

2.5.2 การจัดนักเรียนเข้ากลุ่ม แต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยนักเรียนประมาณ 4 - 5 คน ซึ่งมีความสามารถทางวิชาการแตกต่างกัน กล่าวคือ ประกอบด้วยนักเรียนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และอ่อน 1 คน ถ้าเป็นไปได้ควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างเพศด้วย เช่นประกอบด้วย ชาย 2 คน และหญิง 2 คน วิธีการจัดนักเรียนเข้ากลุ่ม อาจจะทำได้ดังนี้

2.5.2.1 จัดลำดับนักเรียนในชั้นจาก เก่งที่สุดไปหาอ่อนที่สุด โดยยึดตามผลการเรียนที่ผ่านมา ซึ่งอาจจะเป็นคะแนนจากแบบทดสอบ เกรดหรือการพิจารณาตัดสินใจของครู

2.5.2.2 หาจำนวนกลุ่มทั้งหมดว่ามีกี่กลุ่มแต่ละกลุ่มควรประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 4 คน ดังนั้นจะมีกี่กลุ่ม หาได้โดยนำจำนวนนักเรียนทั้งหมดหารด้วย 4 ถ้าหารไม่ลงตัว อาจจะให้บางกลุ่มมีสมาชิก 5 คนได้

2.5.2.3 กำหนดนักเรียนเข้ากลุ่ม เพื่อให้ได้กลุ่มที่สมดุลกันในประเด็นต่อไปนี้เป็น (1) แต่ละกลุ่มประกอบด้วยนักเรียนที่มีระดับผลการเรียนจากอ่อน ปานกลาง และเก่ง (2) ระดับผลการเรียนโดยเฉลี่ยของทุกกลุ่มในชั้นใกล้เคียงกัน

2.5.2.4 การจัดเตรียมใบสรุปผลของกลุ่ม อาจออกแบบให้สามารถกรอกรายชื่อสมาชิกแต่ละกลุ่มไปลงสรุปผลของแต่ละกลุ่มได้

2.5.3 การหาฐานคะแนนของนักเรียน ฐานคะแนนของนักเรียนแต่ละคน หมายถึง คะแนนเฉลี่ยของผลการเรียนหรือผลของการทดสอบย่อยที่ผ่านมา ถ้าเริ่มใช้ STAD หลังจากที่เรารู้ได้สอบย่อยไปแล้ว 2 - 3 ครั้ง ให้ใช้ผลเฉลี่ยของคะแนน จากการทดสอบย่อยดังกล่าวเป็นฐานคะแนน

2.5.4 การคิดคำนวณความก้าวหน้าของแต่ละคนและกลุ่มคะแนน ความก้าวหน้าของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม คิดคำนวณจากผลต่างระหว่างคะแนนของผล การสอบย่อย กับคะแนนฐานของแต่ละคน ซึ่งมีเกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้

ตาราง 2 การคิดคะแนนความก้าวหน้า

คะแนนจากการทดสอบ	คะแนนความก้าวหน้า
ได้คะแนนต่ำกว่าคะแนนฐานมากกว่า 10 คะแนน	0
ได้คะแนนต่ำกว่าคะแนนฐาน 1-10 คะแนน	10
ได้คะแนนสูงกว่าคะแนนฐาน 0-10 คะแนน	20
ได้คะแนนสูงกว่าคะแนนฐานเกิน 10 คะแนน	30
ได้คะแนนยอดเยี่ยม (คะแนนเต็ม)	30

คะแนนของกลุ่มคิดคำนวณจากการหาค่าเฉลี่ยของคะแนนความก้าวหน้าของสมาชิกของแต่ละคนในกลุ่ม กลุ่มที่จะได้รับการยกย่องพึงได้รับรางวัลจะยึดเกณฑ์ดังนี้

ตาราง 3 เกณฑ์กำหนดกลุ่มที่ได้รับการยกย่อง

คะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม	ตัดสินอยู่ในระดับ
15 – 19	Good Team (เก่ง)
20 – 24	Great Team (เก่งมาก)
25 ขึ้นไป	Super Team (ยอดเยี่ยม)

หมายเหตุ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือรูปแบบ STAD จะมีการเปลี่ยนกลุ่มหรือจัดกลุ่มใหม่เมื่อทำการสอนไปได้ประมาณ 5 – 6 สัปดาห์ เป็นการให้นักเรียนได้ร่วมมือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ กับเพื่อนในชั้นได้ครบ

2.5.5 การรายงานคะแนนความก้าวหน้า เมื่อคิดคะแนนความก้าวหน้าได้แล้วครูจะต้องรายงานให้นักเรียนได้ทราบผลคะแนนเพื่อเป็นแรงจูงใจในการพัฒนาต่อไป โดยออกแบบรายงานผลขึ้นมาเอง

สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือรูปแบบ STAD เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนับสนุนและส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียน ซึ่งครูจะจัดเตรียมเอกสาร บัตรกิจกรรม อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนมีอิสระในการคิด แสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ร่วมมือและช่วยเหลือกันเพื่อให้การทำงานกลุ่มประสบความสำเร็จการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือรูปแบบ STAD สามารถแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเสนอบทเรียนต่อทั้งชั้น 2) การศึกษากลุ่มย่อย 3) การทดสอบย่อย 4) คะแนนความก้าวหน้าของแต่ละคน 5) กลุ่มที่ได้รับการยกย่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือรูปแบบ STAD จะทำเด็กเกิดเกิดความภาคภูมิใจที่ตนสามารถสอนเพื่อนให้เข้าใจเนื้อหาได้ เด็กปานกลาง และเด็กอ่อนจะเกิดความอบอุ่นและมั่นใจยิ่งขึ้นเพราะมีเพื่อนคอยแนะนำทำให้เรียนได้ทันตามเนื้อหา

3. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนกับกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ (2550, หน้า 152) กล่าวว่าเกี่ยวกับบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนกับกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ STAD ไว้ดังนี้

3.1 บทบาทของผู้สอนกับการเรียนรู้ แบบร่วมมือเทคนิค STAD

3.1.1 จัดผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 4 – 5 คน โดยให้สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน

- 3.1.2 ให้ผู้เรียนจัดที่นั่งเป็นกลุ่มโดยมีช่องว่างระหว่างกลุ่มที่ผู้สอนสามารถเดินดูการทำงานของกลุ่มได้
- 3.1.3 ชี้แจงบทบาทของผู้เรียน เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD และกิจกรรมภายในกลุ่ม
- 3.1.4 สร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น ยกย่อง ชมเชยตามโอกาสที่เหมาะสม
- 3.1.5 เป็นที่ปรึกษาของทุกกลุ่มย่อย ติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของกลุ่มและสมาชิกในกลุ่ม
- 3.1.6 เป็นผู้กำหนดว่า ผู้เรียนควรอยู่ในกลุ่มเดิมนานเท่าใด
- 3.2 บทบาทของผู้เรียนกับการเรียนรู้ แบบร่วมมือเทคนิค STAD
- 3.2.1 สมาชิกในกลุ่มต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
- 3.2.2 ทุกคนต้องพัฒนาให้สามารถสื่อความหมายได้ดี
- 3.2.3 สมาชิกแต่ละคนจะต้องได้รับมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ
- 3.2.4 ทุกคนต้องให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม สามารถวิจารณ์ความคิดเห็นของเพื่อนได้ แต่ไม่วิจารณ์ตัวบุคคลและควรวิจารณ์ในลักษณะที่ทำให้ชัดเจนขึ้น
- 3.2.5 ทุกคนรับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเองและสมาชิกในกลุ่ม

4. ความสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

- สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ (2550, หน้า 154) กล่าวว่าเกี่ยวกับ ความสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ STAD ไว้ดังนี้
- 4.1 นักเรียนที่เก่งเข้าใจคำสอนของครูได้ดี จะเปลี่ยนคำสอนของครูเป็น ภาษาพูดของนักเรียน อธิบายให้เพื่อนฟังได้และทำให้เพื่อนเข้าใจได้ดีขึ้น
- 4.2 นักเรียนที่ทำหน้าที่อธิบายบทเรียนให้เพื่อนฟัง จะเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้นซึ่งครูทุกคนทราบข้อนี้ดี คือยิ่งสอนยิ่งเข้าใจในบทเรียนที่ตนสอนได้ดียิ่งขึ้น
- 4.3 การสอนเพื่อนที่จะเป็นการสอนแบบตัวต่อตัว ทำให้นักเรียนได้รับการเอาใจใส่และมีความสนใจมากยิ่งขึ้น
- 4.4 นักเรียนทุกคนต่างก็พยายามช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะคะแนนของสมาชิกในกลุ่มทุกคน จะถูกนำไปแปลงเป็นคะแนนของกลุ่มโดยใช้ระบบกลุ่มสัมฤทธิ์
- 4.5 นักเรียนทุกคนเข้าใจดีว่า คะแนนของตนมีส่วนช่วยเพิ่มหรือลดคะแนนของกลุ่ม ดังนั้นทุกคนต้องพยายามอย่างเต็มที่ จะคอยอาศัยเพื่อนอย่างเดียวไม่ได้

4.6 นักเรียนมีโอกาสฝึกทักษะทางสังคม มีเพื่อนร่วมกลุ่มและเรียนรู้วิธีการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งจะเป็นประโยชน์มาก เมื่อเข้าสู่ระบบการทำงานอันแท้จริง

4.7 นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม เพราะในการปฏิบัติงานร่วมกันนั้น ก็ต้องมีการทบทวนกระบวนการทำงานของกลุ่ม เพื่อให้ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานหรือคะแนนของกลุ่มดีขึ้น

4.8 นักเรียนเก่งจะมีบทบาททางสังคมในชั้นมากขึ้น เขาจะรู้สึกว่าเขาไม่ได้เรียนหรือหลบไปท่องหนังสือเฉพะตน เพราะเขาต้องมีหน้าที่ต่อสังคมด้วย

4.9 ในการตอบคำถามในห้องเรียน หากตอบผิดเพื่อนจะหัวเราะ แต่เมื่อทำงานเป็นกลุ่มนักเรียนจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าหากตอบผิดก็ถือว่าผิดทั้งกลุ่ม คนอื่น ๆ อาจจะทำให้ความช่วยเหลือบ้าง ทำให้นักเรียนในกลุ่มมีความผูกพันกันมากขึ้น

ทักษะทางสังคม

1. ความหมายของทักษะทางสังคม

นอกจากการปฏิสัมพันธ์จะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ตามทฤษฎีสร้างสรรค์ ความรู้ นิยมและการต่อรองทางความหมายตามสมมติฐานเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์แล้ว ยังทำให้เกิดทักษะทางสังคมซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ในการทำงานเป็นกลุ่มอีกด้วย

นาตยา ภัทรแสงไทย (2545, หน้า 25) ได้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้ว่า ทักษะทางสังคมหมายถึง ความสามารถในด้าน

1. การร่วมมือกับผู้อื่นในการทำงาน ทั้งในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย
2. การช่วยเหลือการทำงานและอภิปรายในกลุ่มย่อยอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การเป็นผู้นำได้เมื่อจำเป็น และอย่างเหมาะสม

วาริ ธีระจิตร (2545, หน้า 18) ได้ให้คำนิยามของทักษะทางสังคมไว้ว่า ทักษะทางสังคม คือ

1. การรู้จักอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกัน รู้จักการให้และการรับ รู้จักความรับผิดชอบ รู้จักการผลัดเปลี่ยนเวร รู้จักการเคารพสิทธิของผู้อื่นและมีความสำคัญต่อสังคมอื่น ได้แก่ การอยู่ร่วมกันในสังคม และมีความรู้สึกที่ดีต่อสังคม เป็นต้น

2. ทักษะที่ทำให้มนุษย์แต่ละคนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมสามารถดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นประโยชน์แก่สังคมนั้นๆ

ทักษะทางสังคม หมายถึง ทักษะหรือความสามารถของบุคคลที่จะอยู่ร่วมกันทำงาน ร่วมกันในลักษณะของกลุ่มหรือในสังคมได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ด้วยการรู้จักบทบาทของ สมาชิกที่มีประสิทธิภาพของกลุ่มหรือสังคม (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2552, หน้า 21)

2. ความสำคัญของทักษะทางสังคม

ฟองศรี จันท์ห่าว และคณะ (2546, หน้า 32) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมยังเป็นสิ่งที่จำเป็นในการทำกิจกรรมในห้องเรียนด้วย คือ ทักษะทางสังคมมีส่วนช่วยในการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ ช่วยทำให้เด็กรู้จักการอยู่ร่วมกัน อย่างอดทนรู้จักการรับผิดชอบ และรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2552, หน้า 13) ที่เห็นว่าทักษะทางสังคมมีความสำคัญต่อกิจกรรมการเรียนการสอน คือ

1. ทักษะทางสังคม มีผลต่อการส่งเสริมความร่วมมือของนักเรียน (Student Participation) พัฒนาทักษะและเจตคติที่เป็นพื้นฐานของการเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ

2. ทักษะทางสังคม พัฒนาระบบบรรยากาศแบบประชาธิปไตยในชั้นเรียน (Developing a Democratic Classroom Climate)

3. ทักษะทางสังคม มีผลต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล (Developing Interpersonal Relation)

สุรศักดิ์ สุมารัตน์ (2552, หน้า 43) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เพราะเป็นทักษะที่ ทำให้คนอยู่ร่วมกับผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยส่งเสริมพัฒนาการ ทางสังคม ทำให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น แสดงบทบาทและหน้าที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อสังคม

3. องค์ประกอบของทักษะทางสังคม

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2552, หน้า 19 – 20) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคมโดยแบ่งเป็น 3 ทักษะ คือ

1. ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม คือ การที่บุคคลจะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ อย่างมีประสิทธิภาพนั้น บุคคลควรมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง (Self-Concept) ครูจึงต้องพยายามสร้างให้นักเรียนมีภาพพจน์ที่ดีเกี่ยวกับตนเองด้วยการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออาทรกัน (Caring Environment) และมีลักษณะที่มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีพื้นฐานอยู่ที่การไว้วางใจ การยอมรับนับถือกัน ความซื่อสัตย์จริงใจ และควรได้รับการสอนโดยตรงเกี่ยวกับทักษะทางสังคม ซึ่งควรรวมสิ่งต่อไปนี้ด้วย

- 1) การมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง
- 2) การเข้าร่วมกระบวนการทางสังคมอย่างสุภาพ
- 3) การรับรู้ปัญหาและความรู้สึกของผู้อื่น
- 4) การฟังผู้อื่นพูดอย่างตั้งใจ
- 5) คำนิยามถึงพฤติกรรมย่อย และพฤติกรรมต่าง ๆ
- 6) ทำความเข้าใจในสาเหตุที่ทำให้คนมีพฤติกรรมต่าง ๆ
- 7) คำนิยามถึงการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและ

การเลือก

2. ทักษะในการทำงานกลุ่ม คือ ความสามารถในการทำงานกลุ่มได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะ เป็นทักษะที่สำคัญทั้งชีวิตในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กทำส่วนมากจะต้อง ทำร่วมกับคนอื่น ดังนั้นเด็กจึงต้องมีความสามารถ ดังนี้

- 1) ความสามารถในการวางแผนในกลุ่ม คือ การให้คำแนะนำและการประนีประนอมจุดที่มีความแตกต่าง
- 2) ระบุปัญหา คือ การชี้ให้เห็นปัญหา ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น
- 3) จัดการสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้งานที่ระบุไว้ คือ การแนะนำงานย่อย และแนะนำงานพิเศษเฉพาะอย่าง
- 4) ทำงานในฐานะสมาชิกของกลุ่ม คือ การรู้และทำงานในความรับผิดชอบเฉพาะอย่าง ทำงานร่วมกับคนอื่น ยอมรับข้อคิดเห็นและสิ่งต่าง ๆ ที่สมาชิกเสนอและพยายามนำกลุ่มไปให้ถึงเป้าหมาย

3. ทักษะในการแก้ไขความขัดแย้ง โดยการจะต้อง

- 1) สร้างเงื่อนไขในห้องเรียนที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งน้อยที่สุด
- 2) ต้องแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลทันที
- 3) ทำการสอบความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและหาข้อสรุปความขัดแย้ง

สุรศักดิ์ สุมารัตน์ (2552, หน้า 29) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้ องค์ประกอบของทักษะทางสังคม คือ ความสามารถต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลมาปฏิสัมพันธ์กันในสังคมนับตั้งแต่การใช้ชีวิตร่วมกัน การทำงานร่วมกันและการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ได้แก่

1. ทักษะการมีส่วนร่วมในการวางแผนกับผู้อื่น
2. ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม
3. ทักษะการมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม
4. ทักษะการมีส่วนร่วมในการสนองตอบอย่างมีมรรยาทต่อคำถามของผู้อื่น
5. ทักษะเป็นผู้นำการอภิปราย
6. ทักษะการแสดงความรักและเมตตา
7. ทักษะในการช่วยเหลือผู้อื่น
8. ทักษะในการเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง
9. ทักษะในการใช้สิทธิและเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม
10. ทักษะในการเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม
11. ทักษะในการมีมรรยาทในสังคม
12. ทักษะในการแก้ปัญหาในกลุ่ม

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคม

จากสิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดเราจะเห็นได้ว่า มนุษย์มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ เพื่อการมีชีวิตรอดอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนใหญ่่นั้นเกิดจากการปะทะสังสรรค์กับบุคคลอื่นทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยมีตัวแทนที่สำคัญได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ห้องเรียนและกลุ่มเพื่อน ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคม

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน เพราะทุกคนต้องได้รับการเลี้ยงดูจาก ครอบครัวตั้งแต่แรกเกิด หากครอบครัวไม่ปูพื้นฐานที่ดีให้แก่เด็กในช่วงวัยเด็กตอนต้นหรือก่อนที่จะเข้าเรียน การศึกษาในช่วงหลังจากนั้นจะทำได้ยากมาก เพราะจะต้องเสียเวลาไปในการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กมากกว่าที่จะใช้เวลาในการสร้างสรรค์เด็ก

ปัจจัยทางครอบครัวที่อาจมีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคม ได้แก่

1) ทศนคติของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ได้แก่ ทศนคติของพ่อแม่ วิธีการเลี้ยงดูพ่อแม่ รวมทั้งบรรยากาศภายในบ้าน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคมของเด็กซึ่งจากการวิจัยพบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวประชาธิปไตยจะไม่มีปัญหาในด้านการปรับตัวและสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยความมั่นใจ ส่วนเด็กที่มาจากครอบครัวแบบเผด็จการหรือครอบครัวแบบปล่อยปละละเลยจะเป็นเด็กที่มีปัญหาในการปรับตัวเข้าสังคม

2) ขนาดของครอบครัว ขนาดของครอบครัวมีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคมของเด็กมาก กล่าวคือ ขนาดของครอบครัวมีผลต่อโอกาสในการปะทะสังสรรค์กับบุคคลอื่นได้เรียนรู้จาก บุคคลในหลายระดับ ซึ่งเป็นการแก่การเป็นสมาชิกของสังคมในเบื้องต้นนั่นเอง

3) ความมั่นคงของครอบครัว หมายถึง ฐานะของครอบครัวนั่นเอง ซึ่งจากการวิจัย พบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนจะมีปัญหาเรื่องพฤติกรรม ส่วนเด็กที่มาจาก ครอบครัวที่มีฐานะปานกลางและร่ำรวยจะมีปัญหาเรื่องสุขภาพ

โรงเรียนก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคม โดยปัจจัยภายในโรงเรียนที่มี อิทธิพลต่อทักษะทางสังคมของเด็ก ได้แก่

1. ห้องเรียน

1.1 โครงสร้างของห้องเรียน โครงสร้างภายในห้องเรียนมีอิทธิพลต่อทักษะทาง สังคมของเด็กทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเนื่องจากการกระทำต่าง ๆ ที่เด็กแสดงในห้องเรียนเป็นการกระทำร่วมกับคนอื่น เด็กจะได้เรียนรู้เรื่องการปรับตัวเข้ากับคนอื่น รู้จักการรอเวลาในการแสดงออก รู้จักการอดกลั้น ความปรารถนาของตนเอง และกระทำในสิ่งที่กลุ่มต้องการ

1.2 ตารางเวลาที่กำหนดให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียน ตารางที่กำหนดให้ทำ กิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียนมีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคมของเด็ก กล่าวคือเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยฝึกให้เด็กรู้จักการปรับตัวในการเข้ากับเพื่อนและชั้นเรียน มีความอดทนอดกลั้น เป็นต้น

1.3 กิจกรรมต่าง ๆ ในห้องเรียน กิจกรรมต่าง ๆ ในห้องเรียนมีอิทธิพลต่อทักษะทาง สังคมของเด็กโดยตรงกล่าวคือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นนั้นนอกจากจะเป็นการให้ความรู้แก่นักเรียนแล้วยังเป็นการฝึกทักษะทางสังคมให้นักเรียนด้วย คือ ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมเด็กจะมีการสังสรรค์โต้ตอบทั้งกับเพื่อนนักเรียนและครูผู้สอน อันเป็นการฝึกบทบาทการเป็นสมาชิกของสังคมได้อีกทางหนึ่ง

1.4 สิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียน เช่น จำนวนนักเรียน

มุมประสบการณ์ต่าง ๆ การจัดห้องเรียน โต๊ะเรียน เป็นต้น เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ค่านิยมและกฎเกณฑ์บางอย่างของสังคม

2. ครู ครูนับว่าเป็นตัวแทนของสังคมที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคมของเด็ก เพราะครูมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นผู้ให้แรงเสริมให้คำชมเชย ให้ความสนใจ ให้การยอมรับและมีอำนาจในการลงโทษตามการกระทำของนักเรียน ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการเรียนรู้ในเรื่องพฤติกรรมทางสังคม รวมถึงกฎเกณฑ์บางอย่างของสังคม

3. กลุ่มเพื่อน กลุ่มเพื่อนเป็นตัวแทนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อทักษะทาง สังคมและเด็ก ซึ่งตามสภาพความเป็นจริงแล้วเด็กจะมีกลุ่มเพื่อนหลายกลุ่ม เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนร่วมชมรม เป็นต้น โดยกลุ่มเพื่อนเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามอายุ โดยจะเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านขนาดของกลุ่ม กิจกรรมและความสนใจของกลุ่ม ซึ่งขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะและพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็ก

5. แนวทางสร้างและพัฒนาทักษะทางสังคม

5.1 สร้างมิตรภาพ โดยการริเริ่มผูกมิตรและหยิบบินไม้ตรีจิตให้กับผู้อื่นก่อนเสมอทั้งต่อเพื่อนฝูง ครูอาจารย์เช่น การยิ้มอย่างจริงใจเข้าไปแนะนำตัวแสดงความรู้จักกับผู้อื่นการเรียนรู้จักการเป็นผู้ให้มากกว่าที่จะเป็นผู้รับฝ่ายเดียว อย่างไรก็ตามหากเด็กค่อนข้างมีบุคลิกขี้อาย ควรช่วยเหลือเด็กโดยการเป็นผู้นำการสนทนาเริ่มให้เด็กได้รู้จักกับเพื่อน ๆ หรือคุณครูก่อนจนคุ้นเคยและสามารถสานสัมพันธ์ต่อไปได้ รวมถึงให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องนี้อย่างเป็นระบบโดยผ่านเหตุการณ์จริงหรือเหตุการณ์สมมติ เช่น ผ่านการเล่าเรื่องจากนิทานสอนใจ การยกตัวอย่างจากประสบการณ์จริง การสอนให้คิดถึงผู้อื่นโดยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา แล้วร่วมกันสรุปเป็นหลักการสอนเด็กในภาคปฏิบัติ ทั้งพฤติกรรมการแสดงออกทั้งคำพูดและการกระทำเพื่อพัฒนาทักษะสังคมด้านต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นจริงในชีวิต

5.2 เรียนรู้จักกิจกรรมและทำงานเป็นทีม กิจกรรมในการสอนเด็กให้มีทักษะทางสังคมมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงวัย ครูต้องเลือกให้เหมาะสม ตัวอย่างเช่น กิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล 3 - 5 ปี เป็นวัยที่ต้องเน้นกิจกรรมที่สนุกสนาน และน่าตื่นเต้น เช่น การเดินสำรวจธรรมชาติเป็นกลุ่ม การเล่นเกมกินหาง การเต้นรำและร้องเพลงร่วมกัน ฯลฯ กิจกรรมสำหรับเด็กประถมศึกษา - 12 ปี เช่น

จับกลุ่มให้มาแสดงละคร จับกลุ่มให้เด็ก ๆ ค้นหาข้อมูลที่น่าสนใจมานำเสนอหน้าชั้นเรียน การเล่นเกมแชร์บอล ฯลฯ และกิจกรรมสำหรับวัยรุ่น (Teenage Challenge) ที่มีอายุ 13 - 17 ปี เป็นช่วงวัย ที่เริ่มเข้าสังคมมากขึ้น ชอบทำกิจกรรมที่ความสนุกสนานและท้าทาย ความสามารถ เช่น ฟุตบอล วอลเลย์บอล ตั้งค่ายพักแรม ฝึกถ่ายทำวิดีโอ ฯลฯ ที่มีอายุ 6 ที่มีอายุ

5.3 เรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นและชุมชน ควรส่งเสริมให้เด็กได้ใช้เวลาว่างหรือทำกิจกรรมของโรงเรียน ผ่านการเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนหรือช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมกิจกรรมกับกองทุนเวลาเพื่อสังคม ที่ผมเป็นประธาน โดยแนวคิดนี้คือ ทำดีได้ไม่ต้องใช้เงิน ด้วยการที่แต่ละคนบริจาคเวลาในการทำความดีเพียงเดือนละ 3 ชั่วโมง อันเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังการเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีส่วนหล่อหลอมการมีจิตสาธารณะ ไม่ไปข้องแวะกับการใช้เวลาไม่เหมาะสมที่ก่อเกิดปัญหา อีกทั้งส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยจัดระบบงานอาสาสมัคร เพื่อมีส่วนพัฒนาการเรียนรู้คนเมือง เช่น เยี่ยมเยียนสถานสงเคราะห์ ร่วมสอนและพัฒนาความรู้ให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาส การช่วยงานในศูนย์บริการสาธารณสุข การร่วมณรงค์การประหยัดพลังงาน เป็นต้น

6. การประเมินทักษะทางสังคม

สมาคมนักจิตวิทยาโรงเรียนแห่งชาติ (National Association of School Psychologists, 2002, pp. 35 - 36) ได้นำเสนอวิธีการระบุความบกพร่องทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. ขาดความรู้ในการแสดงออกทักษะทางสังคม หรือความบกพร่องในระดับเริ่มแรก (Acquisition deficits)
2. ขาดการแสดงทักษะทางสังคมอย่างความคงเส้นคงวา หรือความบกพร่องในการกระทำ (Performance deficits)
3. ขาดการแสดงทักษะทางสังคมในระดับที่เพียงพอ หรือความบกพร่องในการใช้ทักษะทางสังคมอย่างคล่องแคล่ว (Fluency deficits) การแสดงออกของการกระทำยังไม่มีน้ำหนักพอ เนื่องมาจากขาดการฝึกหรือการให้ผลย้อนกลับที่เพียงพอ
4. ความบกพร่องในการใช้ทักษะหรือพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผลมาจากปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยภายใน ที่ขัดขวางไม่让孩子แสดงออกถึงทักษะที่ได้เรียนรู้มาแล้วอย่างเหมาะสม เช่น ความกดดัน ความวิตกกังวล ภาวะชนไม่อยู่หนึ่ง หรือ

แรงจูงใจในด้านลบ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการแสดงทักษะการแก้ไขความขัดแย้งที่เหมาะสม แม้ว่าผู้เรียนจะได้เรียนรู้ทักษะเหล่านี้มาแล้ว

Westwood (1993, pp. 57 – 59) ได้เสนอแนะวิธีการประเมินทักษะทางสังคม ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. การสังเกต

การสังเกตพฤติกรรม การปฏิสัมพันธ์นอกห้องเรียนอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ยุ่งยากที่ครูสามารถบอกได้อย่างรวดเร็วว่าเด็กคนไหนถูกปฏิเสธจากเพื่อน เป็นวิธีการที่เป็นประโยชน์สำหรับครู เพราะทำให้ความสำคัญกับเด็กเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อน และสามารถศึกษาได้ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเด็ก ที่ต้องนำมาปรับเปลี่ยน

2. การสำรวจโดยใช้สังคมมิติ (Sociometrist Scales)

เป็นวิธีการที่เด็กจะได้รับการบ่งบอกความสัมพันธ์ และการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน โดยครูอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์เด็กตามลำพัง หรือเด็กเขียนหมายเลข 1,2,3 แล้วเขียนชื่อเพื่อนลงในกระดาษดังกล่าว ตามเงื่อนไขที่ครูกำหนด เช่น ครูให้นักเรียนเขียนชื่อเพื่อนคนแรกที่เราอยากเล่นหรือทำงานกลุ่มด้วยมากที่สุด ในข้อหมายเลข 1 จากนั้นครูก็ถามต่อว่าหากเด็กคนนั้นไม่มาโรงเรียน นักเรียนจะเลือกเพื่อนคนไหนเป็นอันดับต่อไป นักเรียนเขียนชื่อเพื่อนที่ไม่ชอบ ไม่อยากที่จะทำงานด้วยหรือเล่นด้วย เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากการทำสังคมมิติ จะช่วยให้ครูรู้ว่าควรจัดกลุ่มอย่างไร เด็กที่ไม่ได้รับการเลือกหรือเด็กที่มีชื่อว่าไม่มีใครชอบ อาจจะเป็นกลุ่มเป้าหมายสำหรับการช่วยเหลือด้วยวิธีการนี้

3. แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales)

เป็นวิธีที่ทำให้เกิดความมั่นใจว่าเด็กทุกคนไม่ถูกมองข้ามไป เพราะไม่มีใครระบุชื่อ ซึ่งปัญหานี้จะเกิดขึ้นเมื่อใช้วิธีการสำรวจประชามติ วิธีการนี้นำได้โดยให้เด็กแต่ละชื่อจากนั้นนำมาสรุปผลคะแนนก็จะทำให้ทราบว่าเด็กคนไหนมีเพื่อนไม่ชอบมากที่สุด นอกจากนี้ยังบ่งบอกถึงระดับความพึงพอใจจากเด็กอื่น ๆ

4. การให้ข้อมูลของพ่อแม่

ปัญหาความสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กที่โรงเรียนอาจเป็นการบอกเล่าปัญหาโดยเริ่มแรกจากพ่อแม่ จึงทำให้ครูเกิดความสนใจที่จะให้ความช่วยเหลือ

เกณฑ์การให้คะแนนทักษะทางสังคม โดยอาศัยการพิจารณาจากระดับพฤติกรรมที่ปฏิบัติของนักเรียน (นพรัตน์ นาชาสิงห์, 2551, หน้า 72) ดังนี้

ระดับพฤติกรรม	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
จริง	ให้ 3 คะแนน	ให้ 1 คะแนน
จริงเป็นบางครั้ง	ให้ 2 คะแนน	ให้ 2 คะแนน
ไม่จริง	ให้ 1 คะแนน	ให้ 3 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายของทักษะทางสังคม

เกณฑ์การแปลความหมายแบบสอบถามทักษะทางสังคม โดยอาศัยการพิจารณาค่าคะแนนรวมที่ได้ทักษะทางสังคม (นพรัตน์ นาชาสิงห์, 2551, หน้า 72)

125.00 – 150.00	หมายถึง	มีทักษะทางสังคมในระดับสูง
75.00 – 124.99	หมายถึง	มีทักษะทางสังคมในระดับปานกลาง
50.00 – 74.99	หมายถึง	มีทักษะทางสังคมในระดับต่ำ

พฤติกรรมการกล้าแสดงออก

1. ความหมายของพฤติกรรมการกล้าแสดงออก

ได้มีผู้ให้คำจำกัดความและความหมายของพฤติกรรมการกล้าแสดงออกไว้ ดังนี้

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2550, หน้า 31) ได้สรุปความหมายของพฤติกรรมการกล้าแสดงออกว่า เป็นความสามารถที่จะเสนอหรือแสดงออกของบุคคลได้อย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุดตามสภาพการณ์ที่เป็นอยู่และสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้โดยวิธีการทางบวกปราศจากความวิตกกังวล

Alberti and Emmons (1978, p. 56) ให้ความหมายของพฤติกรรมการกล้าแสดงออกว่า เป็นพฤติกรรมที่บุคคลสามารถทำในสิ่งที่เขาสนใจ การเรียกร้องปราศจากความกังวลใจ การแสดงความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมาด้วยความสบายใจ หรือกระทำตามสิทธิของตนโดยพิจารณาสิทธิของผู้อื่น

Wolpe (1982, p. 32) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมการกล้าแสดงออกว่า เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกต่าง ๆ ที่มีต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม โดยปราศจากความวิตกกังวล อาจแสดงออกถึงความเป็นมิตร ความรักใคร่ชื่นชมยินดี และความรู้สึกอื่น ๆ

จากความหมายของพฤติกรรมการกล้าแสดงออกดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกเป็นพฤติกรรมของบุคคลในทางบวกหรือลบเพื่อจะรักษาสิทธิของตนเอง ทั้งในด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ โดยเมื่อแสดงพฤติกรรมออกไปแล้วไม่เกิดความวิตกกังวลหรือลำบากใจ และเป็นพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ ประการที่สำคัญคือต้องไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และเป็นพฤติกรรมที่สามารถพัฒนาตนเองและบุคลิกภาพในทางบวก

2. ทฤษฎีพฤติกรรมการกล้าแสดงออก

ทฤษฎีพฤติกรรมแสดงออก (Assertion Theory) ของ Kelley ได้กล่าวว่า ทฤษฎีกล้าแสดงออกเป็นทฤษฎีการตอบสนองทางพฤติกรรมศาสตร์แบบหนึ่งที่น่าสนใจมาก โดยการจัดโปรแกรมการฝึกอบรมให้แก่ผู้ที่มีความประสงค์จะปรับพฤติกรรมของเขา เรียกว่า ทฤษฎีการป้องกันสิทธิ คือ เป็นการแสดงสิทธิพึงมีพึงได้ของตนเอง โดยไม่เป็นการล่วงละเมิดหรือก้าวก่ายสิทธิของผู้อื่น และการแสดงออกที่เหมาะสมในสถานการณ์ทางสังคมหลาย ๆ ด้าน เป็นการสอนให้บุคคลมีพฤติกรรมกล้าแสดงออกที่เหมาะสมด้วยซึ่งจริง ๆ แล้วนอกจากนอกจากพฤติกรรมกล้าแสดงออกที่เหมาะสมแล้ว บุคคลอาจตอบสนองสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อีก 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมไม่กล้าแสดงออก และ พฤติกรรมก้าวร้าว

ทฤษฎีค่านิยม ของ Rokeach ได้กล่าวว่า พฤติกรรมกล้าแสดงออกเป็นความเชื่อทั้งหลายที่มีร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำหรือสิ่งที่ควรห้ามด้านวิถีปฏิบัติทั้งหลายที่เป็นอุดมคติและจุดหมายปลายทางทั้งหลายที่เป็นอุดมคติในการมีชีวิตอยู่ โดยที่มนุษย์ใช้ความเชื่อ และการปฏิบัติตามความเชื่อในทิศทางที่สอดคล้องกับแรงจูงใจในการดำรงอยู่ และเพิ่มความนับถือตนเองมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีทฤษฎีการคงตัว ซึ่งสาระของทฤษฎีการคงตัวกล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง ความคิดใด ๆ ที่เป็นไปได้หรือแน่ใจเกี่ยวกับมีอยู่ เป็นอยู่ การประเมินสิ่งที่ควรทำ สิ่งที่ไม่ควรทำ หรือสาเหตุ เจตคติ หมายถึง การจัดระบบที่ค่อนข้างคงทนของความ เชื่อเกี่ยวกับการมีอยู่เป็นอยู่ การประเมินสิ่งที่ควรทำ สิ่งที่ไม่ควรทำ หรือสาเหตุที่จัดระบบของที่หมายหนึ่ง หรือสถานการณ์หนึ่ง และกำหนดล่วงหน้าให้บุคคลตอบสนองต่อ 1) ที่หมายหรือสถานการณ์ว่าตนชอบสิ่งใดมากกว่าสิ่งใด 2) ต่อทุกคนที่บุคคลรับรู้ว่ามีเจตคติต่อที่หมายหรือสถานการณ์แตกต่างกัน และ 3) ต่อการควบคุมหรือแรงกดดันทางสังคมที่เจตนาจะบังคับการแสดงออกให้มีจุดยืนที่เฉพาะเจาะจงต่อที่หมายหรือสถานการณ์ตอบสนองทั้งหมดที่เป็นความชอบบางอย่างมากกว่าบางสิ่ง

บางอย่าง จะเห็นว่าแนวคิด กลุ่มนี้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ เพราะถือ
ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมต่าง ๆ ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วย

วัลลภ ปิยะมโนธรรม (2548, หน้า 36) ได้กล่าวว่าคนที่มีพฤติกรรมไม่กล้า
แสดงออก มักเก็บกดความรู้สึกที่แท้จริงเอาไว้จนกลายเป็นนิสัยติดตัวจนทำให้ไม่รู้ว่
ตนเองมีความสามารถแค่ไหน ต้องการอะไร และตนเองคือใคร อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำ
ให้มีปัญหาการปรับตัว มีความขัดแย้งในใจไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้
และทำให้เป็นผู้ที่ไม่มีความสุขประสบความสำเร็จในชีวิตได้ นอกจากนี้หากสมาชิกกลุ่ม
ทำงานมีความไม่กล้าแสดงออกก็จะเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งในการระดมความคิด เป็นบ่อเกิด
ให้มีการเผด็จการทางความคิดและเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกบางคนฉวยโอกาส
แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนได้อันเป็นวิธีการดำเนินงานแบบประชาธิปไตยจอมปลอมได้
ดังนั้น จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมไม่กล้าแสดงออกนั้นเป็นอุปสรรคสำคัญต่อบุคคลในด้าน
ความสุขความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ต่อสังคมในด้านประสิทธิภาพของงาน และขัดต่อ
รูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย จากการที่มีผู้ กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นได้
ว่าพฤติกรรมกล้าแสดงออกเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะสามารถทำให้คนมีประสิทธิภาพ
และคุณภาพของสังคมได้

นภาพร พุ่มฤกษ์ (2549, หน้า 33 - 34) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของ
กิจกรรมกลุ่มเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการป้องกันแก้ไขและส่งเสริมพัฒนาการของ
บุคคลในด้านต่าง ๆ เช่น ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนพัฒนา
บุคลิกภาพด้านต่าง ๆ อีกประการหนึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
ได้พบว่านักเรียนในระดับนี้ยังมีพฤติกรรมที่ไม่กล้าแสดงออกอยู่หลายคน โดยเฉพาะ
ด้านการเข้ากลุ่มกับเพื่อน ๆ หรือด้านแสดงความคิดเห็นมักไม่ค่อยกล้าแสดงออก
หรือออกมากกระทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยความประหม่า อาย ไม่ยอมพูด หรือพูดแต่เสียง
เบามาก อาจจะทำให้เกิดผลเสียแก่ตัวนักเรียนเองและส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม
โดยอ้อมได้

3. ลักษณะของพฤติกรรมกล้าแสดงออก

บุคคลจะมีลักษณะของพฤติกรรมกล้าแสดงออกนั้น สามารถแสดงออก
เป็นได้หลายลักษณะ ดังมีผู้เสนอแนวความคิดดังต่อไปนี้

Lange and Jakubowski (1970, อ้างใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2541,
หน้า 36) ได้แบ่งลักษณะของพฤติกรรมกล้าแสดงออกเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

1. การกล้าแสดงออกขั้นพื้นฐาน (Basic Assertion) เป็นการแสดงออกเพื่อรักษาลิทธิตลอดจนความเชื่อ ความรู้สึกและความคิดเป็น โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยทักษะทางสังคมอื่น ๆ เช่น ความเข้าอกเข้าใจ การเผชิญหน้า การชักจูงใจ เป็นต้น

2. การกล้าแสดงออกในลักษณะเข้าอกเข้าใจ (Empathic Assertion) บ่อยครั้งที่คนเรามีความต้องการที่จะแสดงออกถึงความรู้สึกหรือความต้องการที่มากกว่าการแสดงออกอย่างปกติวิสัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อต้องการที่จะสื่อให้รู้ถึงความรู้สึกเข้าอกเข้าใจที่มีต่อบุคคลอื่น การกล้าแสดงออกในลักษณะเข้าอกเข้าใจจึงสมควรที่จะนำมาใช้ ลักษณะของประโยคที่แสดงถึงความรู้สึกดังกล่าวจะประกอบด้วยประโยคที่บอกถึงการรับรู้สภาพการณ์ หรือความรู้สึกของบุคคลอื่น และตามด้วยประโยคที่ยืนยันถึงสิทธิของผู้พูด

3. การกล้าแสดงออกในลักษณะของการเพิ่มระดับ (Escalating Assertion) ในการแสดงพฤติกรรมกล้าแสดงออกนั้น ควรแสดงความรู้สึกทางลบให้น้อยที่สุดในขณะเดียวกันก็ให้ได้ผลตามที่ต้องการ แต่ถ้าแสดงออกลักษณะเช่นนี้แล้วยังถูกละเมิดสิทธิส่วนบุคคลอยู่ ผู้ที่ละเมิดจึงควรจะค่อย ๆ เพิ่มระดับของความเข้มของพฤติกรรมกล้าแสดงออกขึ้นไป หรืออาจจะใช้การเน้นความมั่นคงของการพูดของตนเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องเพิ่มระดับของการกล้าแสดงออก จนอาจจะมีลักษณะใกล้เคียงกับความก้าวร้าว

4. การกล้าแสดงออกในลักษณะการเผชิญหน้า (Confronted Assertion) เป็นการกล้าแสดงออกที่ใช้เมื่อเห็นคำพูดและการกระทำของบุคคลนั้นไม่ไปด้วยกัน ลักษณะของการกล้าแสดงลักษณะนี้จะบอกอย่างเป็นทางการว่าเป็นวัตถุประสงค์ว่าอะไรที่บุคคลได้พูดว่าจะทำ และอะไรที่บุคคลนั้นได้กระทำไปจริง ๆ และหลังจากนั้นจะบอกถึงสิ่งที่ต้องการ การแสดงออกนี้เป็นการพูดไปตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยไม่มีการตีความหรือประเมินค่าใด ๆ ทั้งสิ้น

5. การกล้าแสดงออกในลักษณะของการใช้ภาษา ผม/ดิฉัน (I-Language Assertion) ภาษาผม/ดิฉัน นี้ มีประโยชน์อย่างมากต่อการแสดงออกถึงความรู้สึกทางลบ ไม่ว่าความรู้สึกนั้นจะเกิดจากการที่ผู้อื่นพยายามจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับความรู้สึกหรือสิทธิส่วนบุคคลของเขา ตลอดจนความรู้สึกทางลบ อันเกิดจากที่ผู้อื่นพยายามยึดเย็ดและความคาดหวังของตนให้กับเขาซึ่งประกอบด้วยประโยค 4 ประโยคคือ

5.1 ประโยคที่บอกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (ผู้พูดบอกว่าพฤติกรรมของบุคคลอย่างชัดเจน)

5.2 ประโยคที่บอกถึงผลที่เกิดขึ้น (ผู้พูดบอกว่าพฤติกรรมของบุคคลมีผลต่อชีวิต หรือความรู้สึกของเขาอย่างไร อย่างเป็นทางการ)

5.3 ประโยคที่แสดงถึงความรู้สึก (ผู้พูดบอกถึงความรู้สึก)

5.4 ประโยคที่บอกถึงสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้น (ผู้พูดบอกว่าเขาต้องการอะไร)

6. การกล้าแสดงออกและการชักจูง (Assertion and Persuasion)

บ่อยครั้งที่เราต้องการเสนอความคิดเห็นให้เป็นที่ยอมรับในที่ประชุมหรือกลุ่ม โดยไม่แสดงความก้าวร้าวออกมา ซึ่งวิธีการที่จะเสนอความคิดเห็นในกลุ่มให้ได้ผลนั้น จะต้องพิจารณา 2 ปัจจัยหลัก นั่นคือ เวลา และลักษณะของประโยคที่พูดซึ่งแสดงความจริงใจของผู้พูด

สรุปได้ว่า ลักษณะของพฤติกรรมกล้าแสดงออกเป็นความสามารถของบุคคลในการรักษาสติ ความเชื่อ ความรู้สึก ความคิดเห็น เป็นการแสดงความรู้สึกที่แท้จริงออกทางหน้าตา ท่าทาง การใช้ภาษาในการสื่อความในประโยค และมีความสามารถในการดำเนินการสนทนา ยุติการสนทนา กล่าวคำขอรับรอง หรือกล่าวคำปฏิเสธได้ถูกต้องเหมาะสมกับเวลาและสถานการณ์

4. วิธีการฝึกพฤติกรรมการกล้าแสดงออก

พฤติกรรมกล้าแสดงออกเน้นเป็นพฤติกรรมที่สามารถฝึกให้เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลได้ โดยเลือกใช้วิธีการในการฝึกได้อย่างหลากหลาย ดังที่มีผู้เสนอไว้ดังนี้

Alberti & Emmons (1986 อ้างใน กัญญารัตน์ วงศ์เชษฐ, 2543, หน้า 5) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกได้ว่า ผู้เข้ารับการฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกจะต้องได้รับการฝึกเป็นพิเศษในเรื่องต่อไปนี้

1. การประสานสายตา (Eye Contact) คือ การมองของบุคคลที่พูดอย่างตรงไปตรงมาและมองประสานตาอย่างสม่ำเสมอ

2. การวางตัว (Body Posture) เป็นลักษณะการเผชิญหน้า การยืนหรือนั่งที่เป็นไปอย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้เรื่องราวที่พูดมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น

3. การแสดงท่าทาง (Gesture) ที่เหมาะสม จะทำให้เรื่องราวที่พูดมีความหนักแน่นยิ่งขึ้น

4. การแสดงออกทางใบหน้า (Facial Expression) ได้สอดคล้องกับเรื่องที่จะพูดหรือเรื่องที่กำลังพูด ซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมกล้ำแสดงออกที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

5. น้ำเสียง การเปลี่ยนถ้อยคำและระดับเสียง (Voice Tone Inflection and Volume) การพูดเสียงเรียบ กระชับเบา ๆ จะเป็นการยากให้การชักจูงให้ผู้อื่นเชื่อถือได้โดยไม่ต้องบังคับ

6. จังหวะในการพูด (Timing) การเลือกจังหวะที่เหมาะสมในการพูด เป็นสิ่งที่จำเป็นซึ่งส่งผลทำให้ประสบความสำเร็จได้ในส่วนหนึ่ง

7. เนื้อหาที่จะพูด (Content) บุคคลมักมีความลังเลใจเนื่องจากไม่รู้ว่า จะพูดอะไรจึงต้องมีการฝึกการพูดในบางสิ่งบางอย่าง เพื่อที่จะให้ผู้ฟังได้รู้ถึงความรู้สึกที่แท้จริงของผู้พูดในขณะนั้นได้

8. การฟัง (Listening) การแสดงให้ผู้พูดทราบถึงความสนใจฟัง การสะท้อนความคิดเห็น การแสดงสีหน้า ท่าทางที่เหมาะสมในขณะนั้น

สมพร สุทัศน์ (2550, หน้า 32) ก็เสนอแนะวิธีการฝึกพฤติกรรมกล้ำแสดงออกสอดคล้องกัน คือ การฝึกพฤติกรรมกล้ำแสดงออกควรฝึกให้ผู้มีปัญหาลงแสดงออกทางสีหน้า และวาทะให้คนอื่นรู้ว่ากำลังมีความทุกข์ ความสุข หรือความไม่พอใจต่อบุคคลหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยให้สอดคล้องกับสถานการณ์ รู้จักแสดงความคิดเห็นได้แย่งเมื่อไม่เห็นด้วยกับความคิดของผู้อื่น รวมทั้งแสดงความรู้สึก “เห็นด้วย” กับการที่บุคคลอื่นแสดงความคิดเห็นของตนเอง และใช้สรรพนามแทนตนเองว่า ฉัน ข้าพเจ้า เพื่อเป็นการย้ำความมั่นใจ

ฉะนั้นการฝึกพฤติกรรมกล้ำแสดงออก ควรฝึกในด้านการแสดงความรู้สึกทางด้านภาษาพูด และการแสดงออกทางสีหน้า กิริยาท่าทาง อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2545, หน้า 53) กล่าวว่า แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ (Achievement Test) หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ความสามารถของบุคคลในด้านวิชาการซึ่งเป็นผลในการเรียนรู้สาระ และตามจุดประสงค์ของวิชา หรือเนื้อหาที่สอนนั้น

โดยทั่วไปจะวัดผลสัมฤทธิ์ในวิชาต่าง ๆ ที่เรียนในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

สมนึก ภักดิ์ทิพย์ (2546, หน้า 73 - 97) ได้ให้ความหมายของแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบที่วัดสมรรถภาพสมองด้านต่าง ๆ ที่นักเรียนได้รับการเรียนรู้ที่ผ่านมาแล้ว

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2548, หน้า 123) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงขนาดของความสำเร็จที่ได้จากกระบวนการเรียนการสอน

เพ็ญศรี พิลาสันต์ (2551, หน้า 44) ได้กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงความสามารถ ความสำเร็จและสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนที่ได้จากการ เรียนรู้อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอน การฝึกฝนหรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถวัดได้จากการทดสอบด้วยวิธีการต่าง ๆ

รุ่งระวี ศิริบุญนาม (2551, หน้า 34) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถหรือผลสำเร็จที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนการสอนเป็น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และ ทักษะพิสัย และยังได้จำแนกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ตามลักษณะของวัตถุประสงค์ของ การเรียนการสอนที่แตกต่างกัน

สรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะความสามารถ และประสบการณ์ของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอนและเป็นผลให้บุคคลเกิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากการวัดผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน

2. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ไพศาล หวังพานิช (2551, หน้า 89) กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สามารถวัดได้ 2 แบบคือ วัดตามจุดมุ่งหมาย และวัดตามลักษณะวิชาที่สอนคือ

1. การวัดด้านปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถในการปฏิบัติ หรือทักษะของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถดังกล่าวในรูปของ การกระทำจริงให้ออกเป็นผลงาน เช่น วิชาศิลปะศึกษา พลศึกษา เป็นต้น การวัดแบบนี้ จะต้องใช้ “ข้อสอบภาคปฏิบัติ” (Performance Test)

2. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจความสามารถเกี่ยวกับ เนื้อหาวิชา อันเป็นประสบการณ์เรียนรู้ของผู้เรียนรวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถวัดได้โดยใช้ “ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์” (Achievement Test)

สรุปได้ว่าการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสรุปได้ 2 แบบ คือ การวัดด้านปฏิบัติและการวัดด้านเนื้อหา ตามจุดมุ่งหมายและลักษณะวิชาที่สอนซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะได้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยวัดจากแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2545, หน้า 53) กล่าวว่า แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ (Achievement Test) อาจจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. แบบทดสอบแบบอิงเกณฑ์ (Criterion Referenced Test) หมายถึง แบบทดสอบที่สร้างขึ้นตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม มีคะแนนจุดตัด หรือคะแนนเกณฑ์ สำหรับใช้ตัดสินว่าผู้สอบมีความรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่การวัดตรงตาม จุดประสงค์ เป็นหัวใจสำคัญของข้อสอบในแบบทดสอบประเภทนี้

2. แบบทดสอบอิงกลุ่ม (Norm Referenced Test) หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งสร้างเพื่อวัดครอบคลุมหลักสูตร จึงสร้างตามตารางวิเคราะห์หลักสูตร ความสามารถในการจำแนกผู้สอบตามความเก่งอ่อนได้ดี เป็นหัวใจของแบบทดสอบ ประเภทนี้การรายงานผลการสอบอาศัยคะแนนมาตรฐาน ซึ่งเป็นคะแนนที่สามารถให้ ความหมาย แสดงสถานภาพความสามารถของบุคคลนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น ๆ ที่ใช้เป็นกลุ่มเปรียบเทียบ

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบทดสอบที่วัดความรู้ของนักเรียนที่ได้เรียนไปแล้วซึ่งมักจะเป็นข้อคำถาม ให้นักเรียนตอบด้วยกระดาษและดินสอ (Paper and Pencil Test) กับให้นักเรียนปฏิบัติจริง (Performance Test) แบบทดสอบประเภทนี้แบ่งได้เป็น 2 พวก คือ แบบทดสอบของครูที่สร้างขึ้นกับแบบทดสอบมาตรฐาน (เพ็ญศรี พิลานันต์, 2551, หน้า 44)

3.1 แบบทดสอบของครู หมายถึง ชุดของข้อคำถามที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งเป็นข้อคำถามที่จะถามเกี่ยวกับความรู้สึกที่นักเรียนได้เรียนในห้องเรียนว่านักเรียนมีความรู้มากแค่ไหนบอกพร้อมตรงไหนจะได้สอนซ่อมเสริมหรือวัดความพร้อมที่จะขึ้นบทเรียนใหม่ ฯลฯ ตามแต่ที่ครูปรารถนา

3.2 แบบทดสอบมาตรฐาน แบบทดสอบประเภทนี้สร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาหรือจากที่ครูสอนวิชานั้น แต่ผ่านการทดลองหาคุณภาพหลาย

ครั้งจนกระทั่งมีคุณภาพดีพอจึงสร้างเกณฑ์ปกติ (Normal) ของแบบทดสอบนั้นสามารถใช้เป็นหลักและเปรียบเทียบผลเพื่อประเมินค่าของการเรียนการสอนนั้น ๆ ก็ได้ จะใช้วัดอัตราความงอกงามของเด็กแต่ละวัยในแต่ละกลุ่มแต่ละภาคก็ได้ จะใช้สำหรับให้ครูวินิจฉัยผลสัมฤทธิ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ ในเด็กแต่ละคนก็ได้

สรุปได้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้ความรู้ความสามารถของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอบนั้น

4. แนวความคิดและทฤษฎีที่เป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแนวความคิดที่สำคัญได้แก่ การเขียนข้อสอบวัดตามการจัดประเภทจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) ของบลูม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2548, หน้า 220 – 221) ซึ่งจำแนกเป็น 6 ประเภท คือ

1. ความรู้ (Knowledge) เป็นเรื่องที่ต้องการรู้ว่า ผู้เรียนระลึกได้จำข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงได้เพราะข้อเท็จจริงบางอย่างมีคุณค่าต่อการเรียนรู้
2. ความเข้าใจ (Comprehension) แสดงถึงระดับความสามารถ การแปลความ การตีความ และขยายความ ในเรื่องราวและสาเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้เช่น การจับใจความได้อธิบาย ความหมาย และขยายเนื้อหาได้
3. การนำไปใช้ (Application) ต้องอาศัยความเข้าใจเป็นพื้นฐานในการตีความของข้อมูล เมื่อต้องการทราบว่าคุณมือนั้นมีประเด็นสำคัญอะไรบ้างต้องอาศัยและรู้จักเปรียบเทียบแยกแยะ ความแตกต่าง พิจารณานำข้อมูลไปใช้โดยให้เหตุผลได้
4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นทักษะทางปัญญาในระดับสูง จะเน้นการแยกแยะข้อมูลออกเป็นส่วนย่อย ๆ และพยายามมองหาส่วนประกอบว่ามีความสัมพันธ์ และการจัดรวบรวม บลูม (Bloom) ได้แยกจุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ระดับคือ การพิจารณา หรือการจัดประเภทองค์ประกอบต่าง ๆ การสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวข้อกันระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นและการคำนึงถึงหลักการที่ได้จัดรวบรวมไว้แล้ว
5. การสังเคราะห์ (Synthesis) การนำเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่แยกแยะกันอยู่มารวมเข้ากันในรูปแบบใหม่ ถ้าสามารถสังเคราะห์ได้ก็สามารถประเมินได้ด้วย

6. การประเมินค่า (Evaluation) เป็นการใช้เกณฑ์ และมาตรฐานเพื่อพิจารณาว่าจุดมุ่งหมายที่ต้องการนั้นบรรลุผลหรือไม่ การที่ให้นักเรียนสามารถประเมินค่าได้ต้องอาศัยเกณฑ์ หรือมาตรฐานเป็นแนวทางในการตัดสินคุณค่าการตัดสินใด ๆ ที่ไม่ต้องอาศัยเกณฑ์น่าจะเป็น 3.5 ลักษณะความคิดมากกว่าเป็นการประเมินค่า

5. การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2545, หน้า 59) ได้กล่าวถึงการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์จุดประสงค์ เนื้อหา และทำตารางกำหนดลักษณะข้อสอบ โดยจะต้องทำการวิเคราะห์ว่าวิชาหรือหัวข้อที่จะสร้างข้อสอบวัดนั้นมีจุดประสงค์การเรียนรู้ อะไรบ้างทำการวิเคราะห์เนื้อหาวิชาว่ามีโครงสร้างอย่างไร จัดเขียนหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อยทุกหัวข้อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาเหล่านั้น จากนั้นจัดทำตารางวิเคราะห์หลักสูตรตารางนี้มี 2 มิติ คือ ด้านเนื้อหา และด้านสมรรถภาพที่ต้องการวัด และพิจารณาว่าจะออกข้อสอบทั้งหมดกี่ข้อ เขียนจำนวนข้อลงในช่องรวมสุดท้าย จากนั้นพิจารณาหัวเรื่องนั้นต้องการให้เกิดสมรรถภาพด้านใดมากน้อยกว่ากัน

2. ต้องเป็นปรนัย (Objectivity) หมายถึง คุณสมบัติ 3 ประการ คือ

2.1 แจ่มชัดในความหมายของคำถาม

2.2 แจ่มชัดในวิธีตรวจหรือมาตรฐานการให้คะแนน

2.3 แจ่มชัดในการแปลความหมายของคะแนน

3. ต้องมีประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ สามารถให้คะแนนที่เที่ยงตรง และเชื่อถือได้มากที่สุดภายในเวลา แรงงาน และเงินน้อยที่สุดด้วย

4. ต้องยากพอเหมาะ (Difficulty)

5. ต้องมีอำนาจจำแนก (Discrimination) คือ สามารถแยกเด็กออกเป็นประเภทๆ ได้ ทุกระดับตั้งแต่อ่อนสุดจนถึงเก่งสุด

6. ต้องเชื่อมั่นได้ (Reliability) คือ ข้อสอบนั้นสามารถให้คะแนนได้คงที่แน่นอนไม่แปรผัน

ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)

1. ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)

คำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Emotional Quotient หากจะแปลให้สอดคล้องกับ IQ คำว่า EQ ในภาษาไทยยังไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอน จึงมีคำแปลมากมายไม่ว่าจะเป็นคำว่าเชาวน์อารมณ์ ความฉลาดทางอารมณ์ อัจฉริยะทางอารมณ์ ปัญญาทางอารมณ์ ปัญญาอารมณ์

แต่ในการวิจัยฉบับนี้จะใช้คำว่า “ความฉลาดทางอารมณ์” (Emotional Quotient) ซึ่งได้มี นักวิชาการชาวต่างประเทศได้ให้คำนิยามที่สำคัญ ๆ หลายคนที่น่าสนใจไว้ดังนี้

ทศพร ประเสริฐสุข (2543, หน้า 3) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถลักษณะหนึ่งของบุคคลที่จะตระหนักถึงความรู้สึกความคิดและอารมณ์ของตนเองและของผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายใน ตลอดจนสามารถระงับการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองในการเผชิญกับอุปสรรคและข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจ รู้จักขจัดความเครียดที่จะขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อันมีค่าของตนเองได้ สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนทั้งในฐานะผู้นำหรือผู้ตามอย่างมีความสุข ประสบความสำเร็จในการเรียน อาชีพและชีวิต

จำลอง ดิษยวาทิน (2543, หน้า 2) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง การรู้จักอารมณ์หรือความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น การควบคุมและจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการใช้อารมณ์เพื่อการสร้างสรรค์แรงจูงใจสู่ความสัมฤทธิ์และสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ดีงาม

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2544, หน้า 10) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์หมายถึง เป็นความสามารถทางอารมณ์ที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข โดยที่บุคคลรู้จักตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ สามารถแก้ไขปัญหาได้ แต่ไม่ใช่เพื่อชัยชนะอย่างเดียว รวมถึงรู้จักหาความสุขและแก้ทุกข์ให้ตนเองได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต, 2544 ก, หน้า 37 อ้างอิง จากพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา,

2539) ได้อธิบายถึงความฉลาดทางอารมณ์ว่าอารมณ์คือ สภาพจิตที่โยงใยถึงพฤติกรรม ในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เมื่ออารมณ์หรือสภาพจิตได้รับการพัฒนา ชี้อ่อนทาง นำทาง ขยายขอบเขตและปลดปล่อยด้วยปัญญาให้สื่อสารแสดงออกอย่างได้ผลดี ด้วยพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ เมื่อดำเนินไปอย่างถูกต้องจะอยู่ในภาวะสมดุล ก่อให้เกิด ผลดีทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสังคมและสภาพแวดล้อมทั้งหมด

พระราชวรบุณี (กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต, 2544 ก, หน้า 37) อ้างอิงจาก พระราชวรมณี “อีคิวในพุทธศาสนา” พฤติกรรมศาสตร์, 2542, หน้า 19 – 35) กล่าวว่าความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความเจริญทางอารมณ์หรือความรู้สึกในแต่ละ สถานการณ์ให้มีเหตุผลเป็นไปในทางที่ถูกต้อง

Bar – on (1997, p. 58) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นองค์ประกอบของ ความสามารถด้านส่วนตัว อารมณ์และสังคมของบุคคลที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ อย่างประสบความสำเร็จ

Cooper & Sawaf (1997, p. 42) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถของบุคคลในการรับรู้เข้าใจและรู้จักใช้พลังทาง อารมณ์ของตนเองเป็นรากฐานในการสร้างสัมพันธภาพและโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น

Goleman (1998; p. 115) ให้ความหมายความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ ว่าเป็นความสามารถในการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและความรู้สึกของผู้อื่น จนสามารถบริหารหรือจัดการกับอารมณ์ของตนเองเพื่อเป็นแรงจูงใจในการสร้าง สัมพันธภาพกับผู้อื่นได้อย่างประสบความสำเร็จ

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ขอให้ความหมายโดยสรุปของ “ความฉลาดทาง อารมณ์” (Emotional Intelligence) ว่าหมายถึงความถึง ความสามารถลักษณะหนึ่งของบุคคล ที่จะตระหนักถึงความรู้สึก ความคิด อารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์ และแรงกระตุ้นภายใน ตลอดจนสามารถระงับการตอบสนองของความต้องการของตนเอง ได้อย่างเหมาะสมทุกกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองในการที่จะเผชิญกับอุปสรรค และข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจรู้จักจัดความเครียดที่จะขัดขวาง ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์อันมีค่าของตนได้ สามารถชักนำความคิดและการทำของตนเองในการทำงาน ร่วมกับผู้อื่นทั้งในฐานะผู้นำหรือผู้ตามได้อย่างมีความสุข จนประสบความสำเร็จในการเรียน (Study Success) ความสำเร็จในอาชีพ (Career Success) ตลอดจนประสบความสำเร็จ ในชีวิต (Life Success)

2. ความสำคัญและอิทธิพลของความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)

คำว่าความฉลาดทางอารมณ์ หรือ Emotional Intelligence เป็นคำที่บัญญัติขึ้นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1990 โดยนักจิตวิทยา 2 คน คือ Peter Salovey แห่งมหาวิทยาลัย Harvard และ John Meyer แห่งมหาวิทยาลัย New Hampshire (วีระวัฒน์ ปันนิทานัย, 2542, หน้า 51 อ้างอิงจาก Peter Salovey & John Meyer, Perceiving Affective Content in Ambiguous Visual Stimuli : A Component of Emotional Intelligence, 1990, pp. 772 – 781) ทั้งสองกล่าวว่าความสามารถของบุคคลในการจัดการกับอารมณ์เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง หลังจากนั้นก็มีผู้ให้ความสนใจกับความฉลาดด้านนี้มากขึ้น มีการศึกษาริวิจัยมากมายถึงคุณสมบัติหรือองค์ประกอบของความฉลาดด้านนี้ รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อชีวิต ในที่สุดเมื่อ ค.ศ. 1995 Darnel Geleman นักจิตวิทยาและนักเขียนประจำหนังสือพิมพ์ New York Times ได้เขียนหนังสือชื่อ "Emotional Intelligence" ขึ้นมา โดยเน้นความสามารถทางอารมณ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญพอ ๆ กับความสามารถด้านอื่น ๆ และมีประโยชน์ต่อชีวิตของคนเราอย่างมากมายมหาศาล หากจะแยกให้ชัดเจนก็อาจแบ่งได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ความฉลาดทางอารมณ์ต่อการทำงาน

ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 1960 มีการศึกษาริวิจัยจำนวนมากแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ปัญญาสูงล้มเหลวในการเป็นผู้บริหารสูงสุด เพราะขาดความเข้าใจมนุษย์ ขาดการปฏิสัมพันธ์และอารมณ์ที่ดี ขณะที่งานวิจัยชิ้นหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับพนักงานขายประกันชีวิตในบริษัทประกันชีวิตแห่งหนึ่ง พบว่าพนักงานที่ทำยอดขายได้ดีและสามารถอยู่กับบริษัทได้นาน คือ พนักงานที่เป็นคนมองโลกในแง่ดี พนักงานกลุ่มนี้จะไม่ท้อใจเมื่อถูกปฏิเสธจากลูกค้า แต่ยังคงมุ่งมั่นที่จะพยายามขายลูกค้ารายต่อไปขณะที่พนักงานอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนมองโลกในแง่ร้ายพวกนี้มักจะซิงลาออกไปตั้งแต่ปีแรกหลังจากที่ไม่สามารถทำยอดขายได้อย่างที่คาดหวังไว้

จากตัวอย่างงานวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ที่มีผลต่อการทำงานอย่างชัดเจน นักจิตวิทยาพบว่าคนที่มีความฉลาดทางอารมณ์ดีจะมีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ง่าย ตลอดจนมีทักษะอารมณ์ที่ดีในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทั้งที่บ้านและที่ทำงานหรือในเวลาที่ต้องออกสังคม ขณะเดียวกันความฉลาดทางอารมณ์ก็จะช่วยให้เรามองโลกในแง่ดี ทำให้มีพลังในการต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างไม่ท้อถอย สามารถสร้างกำลังใจให้กันตัวเองในยามล้มเหลวหรือมีปัญหาได้ ต่างจากคนที่มองโลกในแง่ร้ายที่มักจะมองเห็นแต่ปัญหาและความยุ่งยาก ทำให้ขาดกำลังใจที่จะผลักดันให้ฟันฝ่าอุปสรรค การมีเขาวอร์ปัญญาที่ดีหรือไอคิวสูงจึงไม่อาจบ่งชี้ถึง

ความสำเร็จในการทำงานเสมอไปหากไม่มีความฉลาดทางอารมณ์เป็นส่วนประกอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานบริหารหรือการทำธุรกิจที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก “ความเก่งงาน” เพียงอย่างเดียวจึงไม่พอหากยังต้องมี “ความเก่งคน” ประกอบด้วย

2. ความฉลาดทางอารมณ์กับความรักและครอบครัว

ครอบครัวที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขต้องอาศัยความรัก

ความเข้าใจและยอมรับได้ ในข้อบกพร่องของผู้อื่น EQ จึงมีผลอย่างมากต่อความสงบสุขในบ้านหรือชีวิตคู่ ปัญหาความแตกแยก การหย่าร้างที่เกิดขึ้นล้วนมีต้นตอมาจากการไม่พยายามทำความเข้าใจซึ่งกันและกันหรือยอมรับข้อบกพร่องของอีกฝ่ายไม่ได้เมื่อมีปัญหาไม่มีการคุยกันหรือใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาความฉลาด ทางเชาว์ปัญญา จึงไม่ใช่ปัจจัยที่จะทำให้คนสองคนไปกันรอด ตรงกันข้าม ถ้าคนเก่งสองคนอยู่ด้วยกันแล้วไม่ยอมกันพยายามที่จะเอาชนะกันอาจไม่สามารถอยู่ด้วยกันได้ การเรียนรู้ชีวิตคู่ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว อุปสรรคและปัญหาแตกต่างกันไปในแต่ละคู่การเรียนรู้ธรรมชาติและความต้องการของแต่ละฝ่ายจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิตครอบครัวต้องใช้ทักษะและศิลปะการดำเนินชีวิตอีกหลายประการในการที่จะพาครอบครัวให้อยู่รอดปลอดภัยได้ในทุกสถานการณ์ ครอบครัวที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะสามารถช่วยกันเผชิญหน้ากับปัญหาได้ดี เพราะความฉลาดทางอารมณ์ คือ ศิลปะที่จะพาให้ชีวิตดำเนินไปอย่างสร้างสรรค์ ในทางจิตวิทยากล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์กับการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวไว้ดังนี้

2.1 สนใจและเข้าใจในความกังวลของคนในครอบครัว

2.2 รับรู้และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนใน

ครอบครัวได้ดี

2.3 รู้และเข้าใจศักยภาพส่งเสริมความรู้ความสามารถของ

สมาชิกในครอบครัวให้ถูกทาง

2.4 ความจริงใจต่อกัน เป็นรากฐานของความผูกพันทางอารมณ์

ที่ลึกซึ้ง

3. ความฉลาดทางอารมณ์ต่อการศึกษา

โดยทั่วไปถ้าพูดถึงปัจจัยที่ทำให้เด็กเรียนดี พ่อแม่อาจจะนึกถึงการเรียนพิเศษในวิชายาก ๆ เช่น คณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ ในความเป็นจริงการที่เด็กจะเรียนดีมีอนาคตที่ดีนั้นนอกจากความสามารถสอบทางวิชาการแล้วยังต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ

อีกมาก โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยสิ่งยั่วยุ พบว่า เด็กจำนวนไม่น้อยที่เผชิญปัญหาทางด้านอารมณ์ความรู้สึก จนทำให้เสียโอกาสทางการศึกษาไปอย่างน่าเสียดาย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยเรียน ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้มีที่มาจาก ความอ่อนแอทางเชาวน์ปัญญาแต่มาจากความอ่อนแอทางอารมณ์ที่ไม่สามารถรู้เท่าทันและจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกทั้งของตนและผู้อื่นได้ การนำความรู้เกี่ยวกับอารมณ์เข้ามาสอนในโรงเรียนเป็นเรื่องใหม่ โครงการนี้จำเป็นต้องใช้นักจิตวิทยาเป็นผู้สอน แต่คาดว่าต่อไปจะมีการถ่ายทอดและฝึกหัดให้คนทั่วไปในโรงเรียนสามารถดำเนินการได้เอง เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นจากอารมณ์และความรู้สึกที่ทำให้เด็กจำนวนไม่น้อยต้องหมดอนาคตทางการเรียนไปอย่างน่าเสียดาย นอกจากนี้ ความฉลาดทางอารมณ์ยังมีส่วนต่อการเรียนด้วย มีงานวิจัยชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของความฉลาดทางอารมณ์ที่มีผลต่อการศึกษา คือ งานวิจัยของมหาวิทยาลัยอาร์เวิร์ด ที่ทำการศึกษาย้อนหลังเกี่ยวกับความสำเร็จในการทำงานโดยศึกษาจากผู้เรียนจบในปี ค.ศ. 1940 จำนวน 95 คน เป็นการศึกษาระยะยาวติดตามจนถึงวัยกลางคน พบว่า นักศึกษาที่เรียนจบและได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับสูง ประสบความสำเร็จทั้งในด้านการงานและครอบครัวน้อยกว่านักศึกษาที่ได้คะแนนต่ำกว่า ยังมี การศึกษาที่แสดงว่าความสำเร็จด้านต่าง ๆ นั้นเป็นผลมาจากความฉลาดทางอารมณ์ถึง 80 เปอร์เซ็นต์ ส่วนอีก 20 เปอร์เซ็นต์เป็นผลมาจากความฉลาดทางเชาวน์ปัญญา

4. ความฉลาดทางอารมณ์ต่อตนเอง

เป็นที่ยอมรับในปัจจุบันว่า จิตใจมีผลต่อร่างกายและความเครียดคือบ่อเกิดที่สำคัญของ โรคภัยต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อเราอารมณ์ดีก็จะส่งผลดีให้ร่างกายแข็งแรงตามไปด้วย แต่เมื่อเราเครียด วิตกกังวล หดหู่ เศร้าซึม ภูมิคุ้มกันในร่างกายก็จะลดระดับลงทำให้ร่างกายที่จะติดเชื้อหรือไม่สบายได้ นอกจากนี้ความฉลาดทางอารมณ์ยังช่วยให้คนมองโลกในแง่ดี มีความสุข มีความพอใจและยอมรับได้กับสภาพที่เป็นอยู่ แม้ว่าสภาพนั้นอาจไม่เป็นที่พึงปรารถนาเพียงใครก็ตาม

3. ลักษณะของผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)

กมลวรรณ ไชยศรี และคณะ (2547, หน้า 10) ได้เสนอว่า ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงควรมีความสามารถแสดงความรู้สึกของตนได้อย่างตรงไปตรงมา ไม่ถูกครอบงำจากความรู้สึกในแง่ลบต่าง ๆ สามารถอ่านภาษาท่าทางในการติดต่อสื่อสารได้ดี สามารถผสมผสานเหตุผล ความเป็นจริง ความรู้สึก สามัญสำนึกได้อย่างสมดุล สามารถปรับอารมณ์กลับสู่ภาวะปกติได้ มองโลกในแง่ดีไม่ยอมแพ้กับอุปสรรคหรือปัญหา สนใจให้

ความสำคัญกับความรู้สึกของผู้อื่น ไม่ถูกครอบงำโดยความกลัวหรือความวิตกกังวล สามารถบอกความรู้สึกหรืออารมณ์ทางลบที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ รู้สึกเป็นธรรมชาติเมื่อพูดถึงความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ มีอิสระชีวิตไม่ถูกชี้นำโดย อำนาจ เกียรติยศ ศักดิ์ศรี ตำแหน่ง ชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับ กล้าเปิดเผยความรู้สึกนึกคิด มองหาสิ่งที่ดีในสถานการณ์ทางลบหรือสถานการณ์ที่เลวร้าย แยกความรู้สึกจากความคิดได้ดังที่ Heinz ได้เสนอลักษณะผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ดีว่าเป็นผู้ที่ไม่รับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนเองแต่ตำหนิ วิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น บอกไม่ได้ถึงเหตุผลที่ตนเองคิดหรือรู้สึกอย่างนั้น ทำลายขวัญและกำลังใจผู้อื่น มุ่งวิเคราะห์ผู้อื่นมากกว่าการแสดงความเข้าใจ มักคิดแทนผู้อื่น มุ่งวิเคราะห์ผู้อื่นมากกว่าการแสดงความเข้าใจ มักคิดแทนผู้อื่น ไม่เชื่อตรงกับความรู้สึกของตนเอง พูดสะท้อนความรู้สึกของตนเองสูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริง แสดงปฏิกริยากับสิ่งเล็กน้อยอย่างเกินเหตุ สิ่งทีพูดกับสิ่งที่ทำไม่ตรงกัน ผูกใจเจ็บ อาฆาตแค้น ให้อภัยบุคคลอื่นไม่ได้ ยัดเยียดความรู้สึกนึกคิดให้ผู้อื่น ไม่ใส่ใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น ยึดมั่นในความคิดความเชื่อของตนเอง รู้จักและเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น รู้จุดเด่น จุดด้อยของตนเองสามารถ ควบคุมจัดการและแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมมีสติที่สามารถรับรู้และตระหนักได้ว่าขณะนี้กำลังทำอะไรและรู้สึกอย่างไร สามารถรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม มีพลังใจมีแรงบันดาลใจที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมาย สามารถอดทนต่อสภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดจนสามารถเผชิญต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่สามารถก่อให้เกิดความเครียดได้ มีความยืดหยุ่นไม่ยึดมั่นจนปรี๊ดตัวไม่ได้ สามารถที่จะควบคุมแรงกดดันภายในได้ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมีสัมพันธภาพที่บอกถึงความไว้วางใจผู้อื่น มีความจริงใจ มีความซื่อสัตย์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมองโลกในแง่ดี

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2544 ก, หน้า 15) กล่าวว่าผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงควรมีลักษณะนิสัย ดังนี้ รับรู้อารมณ์ของตนมากกว่ากล่าวโทษบุคคลอื่นหรือสถานการณ์ สามารถแยกแยะความคิดและความรู้สึกได้ มีความรับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนเอง ใช้ความรู้สึกเพื่อช่วยในการตัดสินใจแสดงความนับถือในความรู้สึกของบุคคลอื่น รู้สึกว่าถูกกระตุ้นแต่ไม่รู้สึกโกรธ เข้าใจความรู้สึกของบุคคลอื่น ฝึกการหาคุณค่าทางบวกจากอารมณ์ในทางลบไม่แนะนำ ลัง ควบคุม วิพากษ์ วิจารณ์ ตัดสินหรือสอนบุคคลอื่น หลีกเลี่ยงบุคคลที่ไม่ยอมรับหรือไม่เคารพความรู้สึกของบุคคลอื่น สามารถรับรู้เข้าใจและจัดการกับความรู้สึกของตนเองได้ เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มักจะ

ประสบความสำเร็จและมีความพึงพอใจในชีวิต สามารถสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ออกมาได้เสมอ สามารถรู้จักตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ สามารถปรับตัวแก้ไขปัญหาได้ แต่ไม่ใช่เพื่อชัยชนะ รู้จักหาความสุขและสามารถแก้ทุกซีให้ตนเองได้ และผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำจะไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ มักเต็มไปด้วยความขัดแย้งภายในจิตใจขาดสมาธิในการทำงาน มีความคิดหมกมุ่นกังวล ไม่ปลอดโปร่ง

กล่าวโดยสรุป ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงควรรู้จักและเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นแยกแยะความคิดกับความรู้สึกได้ สามารถควบคุมอารมณ์ความต้องการของตนเองและแสดงออกได้อย่างเหมาะสม มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่ควบคุมบังคับ ตัดสิน วิพากษ์วิจารณ์คนอื่น มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น สามารถรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม มีแรงจูงใจในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมาย มีความอดทน ไม่ย่อท้อหรือยอมแพ้ง่าย สามารถควบคุมและจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสม สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี รู้จักหาความสุขและสามารถแก้ทุกซีให้ตนเองได้ ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำมีลักษณะต่อไปนี้ ไม่รับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนเองต่อตำหนิวิพากษ์วิจารณ์คนอื่น มุ่งวิเคราะห์ผู้อื่นมากกว่าการแสดงความเข้าใจ พุดแสดงความรู้สึกสูงหรือต่ำกว่าที่เป็นจริง ไม่สามารถควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเองได้ มักเต็มไปด้วยความขัดแย้งภายในจิตใจ ผูกใจเจ็บ อาฆาตแค้น ให้อภัยบุคคลอื่นไม่ได้ ยึดมั่นในความคิดและความเชื่อของตนเอง ไม่เปิดใจกว้าง ไม่เป็นผู้ฟังที่ดี มีความคิดหมกมุ่น กังวล ไม่ปลอดโปร่งขาดสมาธิในการทำงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

นารี นาจวง (2541, หน้า 67) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารที่เสริมกระบวนการเรียนรู้โมเดลของ Bruner กับการสอนตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารที่เสริมกระบวนการเรียนรู้โมเดลของ Bruner กับการสอนตามปกติ นั้นไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สายฝน เพ็งเกา (2542, บทคัดย่อ) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และความคงทนในการเรียนรู้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้สิ่งช่วยจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าและการร่วมมือกัน เรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้สิ่งช่วยจัดมโนทัศน์ล่วงหน้าและการร่วมมือกัน เรียนรู้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีความคงทนในการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มที่เรียน ตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อัญชญา โปธิพลากร (2545, หน้า 131 – 132) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการ พัฒนาชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ด้วยวิธีการ เรียนแบบร่วมมือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนและความคิดเห็นต่อชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้น ทักษะในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา คณิตศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้และความคิดเห็นต่อชุดการเรียนรู้ สูงกว่าก่อนได้รับการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำดี ชินานา (2546, หน้า 136 – 137) ได้ศึกษาการพัฒนาผลการเรียนวิชา คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ชุดการเรียนรู้และการเรียนแบบ ร่วมมือ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน นักเรียนส่วนใหญ่มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย การร่วมมือกันในกลุ่มเป็นไป ด้วยความสามัคคีกระตือรือร้น ผลจากการเรียนแบบร่วมมือส่งผลให้นักเรียนมีทักษะทาง สังคมสามารถทำงานร่วมกันได้ดีมีการช่วยเหลือภายในกลุ่ม มีความรับผิดชอบตระหนัก ถึงคุณค่าของตนเอง มีพฤติกรรมกล้าแสดงออก ร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อเป้าหมาย คือ ความสำเร็จของกลุ่ม จึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

วงเดือน ปอศิริ (2546, หน้า 69) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ภาษาอังกฤษของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยใช้รูปแบบการสอน แบบร่วมมือกันเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือกัน เรียนรู้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

เสาวลักษณ์ น้อยอาษา (2547, หน้า 104 – 105) ได้ศึกษาการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง สารในชีวิตประจำวัน โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ : วิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองบ้าน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 22 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องสารในชีวิตประจำวัน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งประกอบด้วย พฤติกรรมที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการเรียนรู้แบบร่วมมือ 5 ประการ คือการทำงาน ร่วมกันโดยพึ่งพาอาศัยกันในทางบวก การมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ความรับผิดชอบ ในการเรียนรู้ ทักษะความร่วมมือ และกระบวนการกลุ่ม โดยภาพรวมพบว่า นักเรียน ส่วนมากมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ให้ความสนใจให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมกลุ่ม รู้จักการแบ่งปันการเสียสละให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักรับฟัง ความคิดเห็นของการแลกเปลี่ยนความรู้ทำให้เกิดความคุ้นเคยกัน เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีความสามัคคีและพัฒนาทักษะการสื่อสาร การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล นักเรียน กล้าแสดงออกมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น

3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือในวิชาวิทยาศาสตร์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องสารในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06

อดุลย์ เอี่ยมแจ้งพันธุ์ (2547, หน้า 145 - 147) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน เรื่องสามการและอสมการ อัตราส่วนและร้อยละที่มีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านนาเลิง อำเภอเมืองหนองบัวลำภู สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนโดย ใช้การเรียนแบบร่วมมือตามเทคนิค STAD มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคม ด้าน กระบวนการกลุ่ม ด้านความรับผิดชอบ ด้านพฤติกรรมกล้าแสดงออกดีขึ้น และมี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ตามคู่มือครู อย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พระครูสุตวิสุทธิคุณ (2548, หน้า 72 - 73) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในสำนักเรียนวัดโมลีโลก ยาราม กรุงเทพมหานครพบว่า (1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มากที่สุดตามลำดับดังนี้หลักสูตรพฤติกรรม ครู สิ่งแวดล้อมและน้อยที่สุด คือ การสนับสนุน ของชุมชน การพิจารณาในรายละเอียดเกี่ยวกับ หลักสูตรพบว่าปัจจัยที่มีผลมากที่สุด คือ เนื้อหาน้อยที่สุดคือการนำหลักสูตรไปใช้ในเรื่อง สิ่งแวดล้อม ปัจจัยที่มีผลมากที่สุด คือ

เรื่องการเตรียมการสอน รองลงมา คือ กระบวนการหลังการสอน ปัจจัยที่มีผลน้อยที่สุด คือ การสนับสนุนของชุมชน (2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียน พบว่า ครูต้องการวิธีการวัดและประเมินผลนักเรียนเห็นว่าไม่มีผลนักเรียนต้องการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพที่จะทำให้สามารถสร้างสติปัญญาได้ ในเรื่องวิธีสอน พบว่า การประเมินก่อนสอนสำคัญมากต่อการประเมินความรู้ มีผลน้อยที่สุด คือ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีผลน้อยต่อการจัดกิจกรรมในชั้นการสนับสนุนของชุมชน คือ การลงทุนให้รางวัลพบว่าสามารถช่วยให้นักเรียนประสบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้

เพ็ญแข ดวงขวัญ (2548, หน้า 83 – 84) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่ม หมวดวิชาพื้นฐานของนักศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานครพบว่า (1) วิชาภาษาไทย ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ คุณภาพการพบกลุ่มตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ทักษะคิดระยะเวลาที่ขาดความต่อเนื่องในการเรียน การประกอบอาชีพ และการใช้เวลาเพื่อการเรียน (สถิติการพบกลุ่ม) (2) วิชาคณิตศาสตร์ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ การประกอบอาชีพ ระยะเวลาที่ขาดความต่อเนื่องในการเรียน สถานภาพสมรส คุณภาพการพบกลุ่ม การใช้เวลาเพื่อการเรียน (สถิติการพบกลุ่ม) และสื่อการเรียน(สื่อสิ่งพิมพ์) (3) วิชาวิทยาศาสตร์ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ การใช้เวลาเพื่อการเรียน (สถิติการพบกลุ่ม) ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ระยะเวลาที่ขาดความต่อเนื่องในการเรียน คุณภาพการพบกลุ่มสถานภาพในครอบครัวและสื่อการเรียน (สื่อคอมพิวเตอร์) (4) วิชาภาษาอังกฤษตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ คุณภาพการพบกลุ่ม ระยะเวลาที่ขาดความต่อเนื่องในการเรียน ทักษะคิด การใช้เวลาเพื่อการเรียน (สถิติการพบกลุ่ม)

สุภัทรา วัชระสุน (2548, หน้า 63 – 64) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา คอมพิวเตอร์ของนักศึกษานอกโรงเรียนมัธยมศึกษาการคอมพิวเตอร์ กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏเขตอีสานใต้ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่นำมาศึกษาทั้ง 10 ตัว มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05

ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ ทักษะพื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ความพร้อมของผู้เรียนการพัฒนา ความรู้และเครื่องมืออุปกรณ์ ตัวแปรทั้ง 5 ตัว มีอำนาจในการพยากรณ์ ร้อยละ 69.80

ผาณิต ทวีศักดิ์ (2549, หน้า 77 - 78) ได้ทำการศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติวิชาภาษาอังกฤษ พบว่า (1) ปัญหาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ วิชาภาษาอังกฤษของผู้เรียนช่วงชั้นที่ 2 โดยภาพรวม ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นว่าปัญหาด้านตัวครูผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษ ด้านตัวผู้เรียนและด้านปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านสื่อ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมาก ครูสอนวิชาภาษาอังกฤษมีความคิดเห็นว่ปัญหาด้านตัวครูสอนวิชาภาษาอังกฤษ ด้านสื่อ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ และด้านปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านตัวผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง กรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นว่ปัญหาด้านตัวครูสอนวิชาภาษาอังกฤษ ด้านตัว ผู้เรียน ด้านสื่อ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้และด้านปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนผู้เรียนมีความคิดเห็นว่ปัญหาด้านตัวครูสอนวิชาภาษาอังกฤษ ด้านตัวผู้เรียนและ ด้านสื่อ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับน้อย (2) ปัญหาและแนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนระดับชาติวิชาภาษาอังกฤษของผู้เรียนช่วงชั้นที่ 2 เมื่อจำแนกตามสถานภาพของครู สอนวิชาภาษาอังกฤษ คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษาวิชาเอกประสบการณ์การสอน ประสบการณ์ การเข้ารับการอบรม วิชาภาษาอังกฤษ จำนวนชั่วโมงสอน จำนวนวิชาที่สอน และจำนวนชั่วโมง ของงานอื่นที่รับผิดชอบนอกเหนือจากงานสอน และเมื่อจำแนกตามสถานภาพของผู้เรียน คือ เพศ ระดับผลการเรียน อาชีพของผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง โอกาสในการอ่านหนังสือ ภาษาอังกฤษและการเอาใจใส่ของผู้ปกครอง พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

พิชิต ธรรมรักษ์ (2549, หน้า 79) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คณิตศาสตร์ของนักเรียนแผนการเรียนศิลป์ภาษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่สำคัญ 6 ตัว ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนแผนการเรียนศิลป์ภาษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ได้แก่ (1) ประสบการณ์การสอนวิชาคณิตศาสตร์ (2) ขนาดของโรงเรียน (3) ความรู้พื้นฐานเดิม (4) อาชีพผู้ปกครอง (5) ความเป็นผู้นำด้านวิชาการของผู้บริหาร (6) เจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ตัวแปรทั้ง 6 ตัวนี้ร่วมกันทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ได้ร้อยละ 39.10

มานะ อัครบัณฑิต (2549, หน้า 97 - 98) ได้ทำการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและคณิตศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเกือบทุกสาระมีค่าเฉลี่ยประมาณร้อยละ 50 ของคะแนนเต็ม โค้งความถี่ทุก สาระมีความเบ้เป็นลบแสดงว่านักเรียนส่วนใหญ่มีคะแนนเกาะกลุ่มกันด้านผู้ที่ทำคะแนนได้สูงกว่าค่าเฉลี่ย โดยนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนจะมีคะแนนเกาะกลุ่มกันด้านผู้ที่ทำคะแนนได้สูงกว่าค่าเฉลี่ยมากกว่า ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์เกือบทุกสาระมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 40 ของคะแนนเต็ม โค้งความถี่เกือบทุกสาระมีความเบ้เป็นบวกแสดงว่านักเรียนส่วนใหญ่มีคะแนนเกาะกลุ่มกันด้านผู้ที่ทำคะแนนได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย โดยนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคะแนนเกาะกลุ่มกันด้านผู้ที่ทำคะแนนได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมากกว่า ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปรากฏว่าปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ได้แก่ (1) เพศของนักเรียน (2) การที่โรงเรียนมีครูเพียงพอมีคุณวุฒิความรู้ความสามารถตรงกับงาน (3) ขนาดของโรงเรียน (4) การที่โรงเรียนมีหลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นและสื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ (5) ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน (6) สังกัดของโรงเรียนจากผลการวิจัยผู้บริหารและครูควรเร่งพัฒนาการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ควรเร่งพัฒนาสาระเรื่องจำนวนและการดำเนินการ และสาระเรขาคณิตซึ่งกล่าวได้ว่าวิกฤตที่สุด

พรทิพย์ ชูระพันธ์ (2551, หน้า 85 - 86) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่ม สาระคณิตศาสตร์ช่วงชั้นที่ 3 ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนบ้านซ่งวิทยาคม ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า (1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระคณิตศาสตร์ช่วงชั้น ที่ 3 โดยรวมทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาพบว่า อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านคุณภาพการสอน ด้านความเอาใจใส่ของผู้ปกครอง และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน คือ ด้าน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านเจตคติต่อกลุ่มสาระคณิตศาสตร์และด้านมโนภาพเกี่ยวกับตนเอง เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ คือ ด้านคุณภาพการสอน ด้านความเอาใจใส่ของผู้ปกครอง ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านเจตคติต่อกลุ่มสาระคณิตศาสตร์ และด้านมโนภาพเกี่ยวกับตนเอง (2) การเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระคณิตศาสตร์ช่วงชั้นที่ 3

โรงเรียนบ้านซ่งวิทยาคม ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ระหว่างนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรูกุ่มสาระคณิตศาสตร์ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านซ่งวิทยาคม ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เรียงลำดับความถี่จากมากไปน้อย คือ ครูควรลดภาระกิจงานด้านอื่น ๆ ให้น้อยลง เพื่อจะได้มีเวลาปฏิบัติงานด้านการสอนในโรงเรียนให้มากยิ่งขึ้น รองลงมาคือ ควรจัดหาสื่อที่ทันสมัย เหมาะสมกับการเรียนการสอน เพื่อใช้เป็นแหล่งสืบค้นข้อมูลด้านการเรียนการสอน

พรรณทิภา คำพรหม (2551, หน้า 82) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทักษะการเรียนรู้ของนิสิต นักศึกษาคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ การวิเคราะห์ถดถอยแบบกำหนดลำดับชั้นพบว่า (1) นิสิต นักศึกษาคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์มีทักษะการเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีทักษะการใช้ แหล่งความรู้ ทักษะการเขียนรายงาน และทักษะการประเมินตนเองอยู่ในระดับสูง และมีทักษะ การบริหารเวลา ทักษะการอ่าน ทักษะการจำ ทักษะการจดบันทึก ทักษะการตั้งคำถาม และทักษะการเตรียมตัวสอบ อยู่ในระดับปานกลาง (2) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทักษะการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาคณะครุศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 3 ปัจจัย ดังนี้ (2.1) ปัจจัยด้านอาจารย์ ได้แก่ ตัวแปรรูปแบบการสอน และสัมพันธภาพระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษา (2.2) ปัจจัยด้านสื่อการสอน ได้แก่ ตัวแปรเอกสารประกอบการเรียน และแบบทักษะ (2.3) ปัจจัยด้านตนเอง ได้แก่ ตัวแปรผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อการเรียนรู้ ร่วมกับอธิบาย ทักษะการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ได้ร้อยละ 32.9

ศศิธร สุริยา (2551, หน้า 94) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อำเภอเมืองเชียงใหม่ พบว่า (1) ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านส่วนตัวของนักเรียน สภาพแวดล้อมทางบ้าน และสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนกับคะแนนรวมการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติพบว่า (1.1) ปัจจัยส่วนตัวของนักเรียน ได้แก่ เพศ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ ความถนัดทางการเรียนด้านภาษา ด้านตัวเลข และด้านเหตุผล มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคะแนนรวมการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติ โดยมีค่าความสัมพันธ์ตั้ง .126 ถึง .852 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 .01 และไม่มี ความสัมพันธ์กับโรงเรียนกวดวิชา และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการสอบ

วัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติ (1.2) ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางบ้าน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูของบิดา มารดาแบบใช้เหตุผล การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาแบบเข้มงวดกวดขัน และการส่งเสริมด้าน การเรียนของผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคะแนนรวมการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติ โดยมีค่าความสัมพันธ์ตั้งแต่ .058 ถึง .804 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และไม่มีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (1.3) ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่โรงเรียน ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคะแนนรวมการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติ โดยมีค่าความสัมพันธ์ตั้งแต่ .689 ถึง .804 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) ผลการศึกษาปัจจัยที่สามารถพยากรณ์คะแนนการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติพร้อมผลการสร้างสมการพยากรณ์คะแนนการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตัวแปรที่สามารถใช้พยากรณ์คะแนนรวมการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติ (Yg) มีทั้งหมด 8 ตัว ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาคณิตศาสตร์ (X_5) สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู (X_{18}) ความถนัดทางการเรียนด้านภาษา (X_{10}) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ (X_g) การส่งเสริมทางการเรียนของผู้ปกครอง (X_{17}) ความถนัดด้านตัวเลข (X_{11}) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สังคมศึกษา (X_g) ความถนัดทางการเรียน ด้านเหตุผล (X_{12}) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .933 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และมีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R^2) เท่ากับ .871 แสดงว่าตัวแปรทั้ง 8 ตัวสามารถอธิบายคะแนนรวมการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติได้ร้อยละ 87.1

ศศินันท์ ศิริธาดากุลพัฒน์ (2551, บทคัดย่อ) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษและศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ Control Group Pretest Posttest Design กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษ โดยเป็นกลุ่มทดลอง 25 คน เรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มควบคุม 25 คน เรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า 1) คะแนนเฉลี่ยความสามารถทางด้านทักษะทางสังคมหลังการทดลองระหว่างนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ช่วงชั้นที่ 2 กลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) คะแนนเฉลี่ย

ความสามารถทางด้านความฉลาดทางอารมณ์หลังการทดลองระหว่างนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ช่วงชั้นที่ 2 กลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด

กัญณัฐ เอื้อภราดร (2552, หน้า 89) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 กรณีศึกษาโรงเรียนพระแม่สกลสงเคราะห์ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แตกต่างกัน คือ เพศ ความคาดหวังในการศึกษาต่อต่างกัน อาชีพผู้ปกครอง ทักษะคิดต่อตนเอง ทักษะคิดต่อเนื้อหาวิชาที่เรียน ทักษะคิดต่อวิธีสอน ทักษะคิดต่อวิธีการทำงานของนักเรียน ทักษะคิดต่อ สภาพแวดล้อมของโรงเรียน การปรับตัวกับเพื่อน และการปรับตัวกับครอบครัว

บรรดล ภูพานเช้า (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการเปรียบเทียบผลการเรียนวิทยาศาสตร์โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือตามเทคนิค STAD เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน (LT) และการเรียนแบบปกติ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนยางตลาดวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 จำนวน 127 คน จาก 3 ห้องเรียน ได้มาโดยการทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของคะแนนสอบคัดเลือกของนักเรียนจำนวน 10 ห้องเรียน ผลการศึกษาปรากฏดังนี้ 1) นักเรียนที่เรียนโดยใช้การเรียนแบบร่วมมือตามเทคนิค STAD มีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดขั้นสูง และมีวินัยเท่ากับ 29.93 26.41 และ 216.46 ตามลำดับ นักเรียนที่เรียนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน (LT) มีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดขั้นสูง ทักษะการคิดขั้นสูง และความมีวินัยเท่ากับ 28.00 23.05 และ 217.53 ตามลำดับ และนักเรียนที่เรียนโดยใช้การเรียนแบบปกติ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดขั้นสูง และความมีวินัยเท่ากับ 25.00 18.49 และ 203.98 ตามลำดับ 2) นักเรียนที่เรียนโดยใช้การเรียนแบบร่วมมือตามเทคนิค STAD และเทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน (LT) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ สูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้การเรียนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ใช้การเรียนแบบร่วมมือตามเทคนิค STAD เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน (LT) มีทักษะการคิดขั้นสูงและความมีวินัย สูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้การเรียนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุรศักดิ์ สุมารัตน์ (2552, หน้า 65) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางสังคมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนในโรงเรียนเอกชน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนปีการศึกษา 2551 จำนวน 650 คนผลการวิจัยปรากฏว่า

1. นักเรียนส่วนใหญ่มีทักษะทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเฉลี่ยตามลำดับ คือ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะวินัย กลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพ กลุ่มทักษะภาษาไทย กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์

2. ทักษะทางสังคมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

3. นักเรียนที่มีทักษะทางสังคมในระดับสูง ปานกลางและต่ำ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำแนก ตามกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ และโดยส่วนรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อัญมณี อุสสาร (2552, หน้า 76) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา คอมพิวเตอร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตพื้นที่การศึกษา ลำปาง เขต 2 พบว่า เพศ สถานภาพการอยู่ร่วมกันของบิดามารดา จำนวนพี่น้อง เป็นปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาคอมพิวเตอร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับความคิดเห็นของนักเรียนในด้านต่าง ๆ พบว่า ระดับความคิดเห็นของนักเรียนในภาพรวม พบว่าด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน และด้านอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนอยู่ระดับมาก

วิชชุดา อ้วนศรีเมือง (2554, หน้า 74 - 75) ได้ทำการศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD กับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค LT ผลการวิเคราะห์พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD กับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค LT ก่อนเรียน และ หลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค LT ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD กับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค LT ก่อนเรียนและ หลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Beth (1991, pp. 126 – 127) ได้ศึกษาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างใน องค์ประกอบย่อยของแบบประเมินทักษะ ทางสังคม Social Skills Rating System (SSRS), แบบประเมิน The Teacher Rating Form (TRF), แบบประเมิน The Child Behavior Checklist (CBCL) และแบบประเมิน The Vineland Adaptive Behavior Scales (Vineland) กลุ่มที่ได้รับการประเมินเป็นเด็กและวัยรุ่นที่มีภาวะทางอารมณ์เครียด วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีหลายลักษณะวิธี โดยมีผู้ประเมิน คือ พ่อแม่และครูผลการศึกษา พบว่า แบบ ประเมิน SSRS CBCL และ TRF มีความเที่ยงตรงเชิงเหมือนและไม่มีความเที่ยงตรงเชิง จำแนกกับ SSRS การประเมินจากพ่อแม่โดยใช้ Vineland และ SSRS พบว่าแตกต่างกัน จากการประเมินโดย CBCL ด้านการประเมินจากครูพบว่าประเมินโดยใช้ SSRS และTRF ไม่แตกต่างกัน การประเมินกับเด็กที่มีทักษะทางสังคมแตกต่างกัน คือ เด็กที่มีปัญหาทาง อารมณ์(EH) และเด็กที่ไม่มีปัญหาทางอารมณ์ (N-EH) เมื่อใช้ SSRS และ Vineland พบว่า EH มีทักษะทางสังคมต่ำกว่าเด็ก N-EH อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเด็ก EH และ N-EH มีทักษะทางสังคมแตกต่างกันอย่างไม่มี นัยสำคัญทางสถิติเมื่อประเมินโดยพ่อแม่

Newman Secada and Wehlage (1995 อ้างถึง ใน ราชน มีศรี, 2544, หน้า 44) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนตามสภาพจริงว่า เป็นการเรียนการสอนที่สร้าง ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องมีการวิเคราะห์ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน และจากการวิจัยยัง พบว่า เมื่อครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงแล้วนั้น ความสำเร็จของนักเรียนจะเพิ่มขึ้น

Nabor (1975, p. 3241 – A อ้างถึงใน จิรพรรณ ทะเชียว, 2543, หน้า 6) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระดับ เกรด 5 และเกรด 6 โดยใช้แบบทดสอบ Iowa Test of Education Progress : Science วัดความสามารถในการแก้ปัญหา และใช้แบบทดสอบ Iowa Test of Basic Skill Form 5 วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

Bonaparte (1989, p. 1911 – A) ได้ศึกษาผลกระทบของการร่วมมือกับการแข่งขันในห้องเรียนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบรอบรู้กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์และการนับถือตนเองของนักเรียนเกรด 2 จำนวน 240 คน การศึกษาครั้งนี้ วัดผลกระทบของนักเรียน 2 กลุ่มที่เรียนโดยวิธีการร่วมมือการเรียนรู้ (STAD) กับการแข่งขันในการเรียนรู้แบบรอบรู้ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์และการนับถือตนเองของกลุ่มที่เรียนโดยวิธีการร่วมมือในการเรียนแบบรอบรู้สูงกว่าที่เรียนแบบการแข่งขันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

Tenberg (1995, pp. 112 – 113) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการควบคุมตนเองกับการแก้ทักษะทางสังคม ที่มีต่อความกังวลในการเข้าสังคม กลุ่มตัวอย่างเป็นชาย 14 คน หญิง 22 คน ซึ่งทำการประเมินก่อนและหลังการทดลองมีการติดตามผล 12 สัปดาห์ หลังจากทำตามโปรแกรม ซึ่งนำ SASC (Social Anxiety Scale of Children) มาใช้วัดความวิตกกังวล CPSIS (Self Efficacy of Peer Interaction Scale of Children) วัดความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์และ BBRS (Burks Behavior Ration Scale) พบว่าทั้งการแก้ทักษะทางสังคมและการควบคุมตนเองมีผลต่อความกังวลในการเข้าสังคม

Anna (2001, pp. 104 – 105) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารโดยใช้สื่อคอมพิวเตอร์ (CMC) กับทักษะทางสังคมและความหงอยเหงา กลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานบริษัท จำนวน 64 คน ทำแบบวัดทักษะทางสังคม (ปรับปรุงจาก Rickjio, 1989) แบบทดสอบการปรับตัว (Satern field, 1986) ที่ใช้กับ CMC และแบบวัดความหงอยเหงา (Russall & Group, 1980) ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารโดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อมีความสัมพันธ์กับระดับความซึมเศร้า และทักษะทางสังคมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีความสัมพันธ์ทางลบเล็กน้อยระหว่างทักษะทางสังคมกับ CMC ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการใช้ CMC และเพศส่งผลต่อระดับของความหงอยเหงา เพศชายที่ใช้ CMC สูงจะมีระดับความหงอยเหงาต่ำ และเพศชายที่ใช้ CMC ต่ำจะมีระดับความหงอยเหงาสูง ส่วนในเพศหญิงพบว่าระดับความหงอยเหงาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

Feagins (2002, p. 1039) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการนำเสนอโครงการแบบสืบเสาะในวิชาวิทยาศาสตร์ เกรด 8 เพื่อศึกษาวิธีที่ดีที่สุดในการสอนทักษะการร่วมมือ พบว่าการทำงานด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือจำเป็นมากกว่าการเรียนการสอนนักเรียนให้รู้วิธีการร่วมมือ การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่านักเรียนเรียนรู้แนวคิดหลังจากได้ฝึกทักษะทางสังคม แต่ส่วนมากไม่สามารถพบประโยชน์ของบทเรียน

Israel (2003, p. 809 – A) ได้ศึกษาพัฒนาระบบที่สนับสนุนการเรียนรู้แบบร่วมมือด้านสติปัญญา (ICSS) ซึ่งระบบนี้จะเป็นตัวเสริมและเพิ่มเติมระบบการเรียนรู้แบบร่วมมือด้านสติปัญญาของแมคมานัส (Mcmanus) ปี 1995 ระบบจะสนับสนุนการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยจะวิเคราะห์และปรับปรุงงานด้านความร่วมมือ (CSCW) เป็นระบบที่คอยแนะนำ ด้านสติปัญญา (ITS) และเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (CL) ซึ่งระบบนี้จะช่วยเสริมรูปแบบความเป็นผู้นำกลุ่ม เพื่อช่วยให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจกับระบบและทำให้นักเรียนคิดว่าระบบมีประโยชน์และจะใช้มันอีกครั้งในการทำงานแบบร่วมมือในอนาคต

Chen (2004, p. 57 – A) ได้ศึกษาผลกระทบของการเรียนแบบร่วมมือต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน วิชาภาษาอังกฤษสำหรับภาษาต่างชาติของมหาวิทยาลัยในไต้หวัน ผลการศึกษพบว่า คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คะแนนพฤติกรรมการกล้าแสดงออก การทำงานเป็นกลุ่ม และทักษะทางสังคม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้แบบ LT และการเรียนรู้แบบ STAD นับว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับทุกระดับชั้นเป็นการเรียนรู้ที่มีความสุขสามารถทำให้เด็กดึงศักยภาพของตนเองออกมาใช้ ไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน มี การฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม มีทักษะทางสังคม ส่งเสริมพฤติกรรมกล้าแสดงออก การเชื่อมโยงทางความคิด มีความคิดวิเคราะห์ มีความคงทนในการเรียนรู้ คนเรานั้นมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความสามารถ ความสนใจ ความต้องการ ตลอดจนความแตกต่างทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ในการจัดการศึกษาต้องคำนึงถึง ยุทธวิธีในการสอน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความสามารถของนักเรียน การสอนของครูจะมีประสิทธิภาพหรือการสอนที่ทำให้ให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้ตามศักยภาพมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการสอนวิธีการถ่ายทอดของครูที่จะส่งไปถึงนักเรียน ดังนั้นจากการได้ศึกษาผู้วิจัยได้นำความรู้เหล่านี้มาเป็นแนวทางในการออกแบบการวิจัยเพื่อพัฒนาเอกสารประกอบการสอนรายวิชา พระพุทธศาสนาร่วมกับการเรียนรู้แบบ LT และการเรียนรู้แบบ STAD เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม พฤติกรรมกล้าแสดงออก และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยได้นำมาปรับให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้